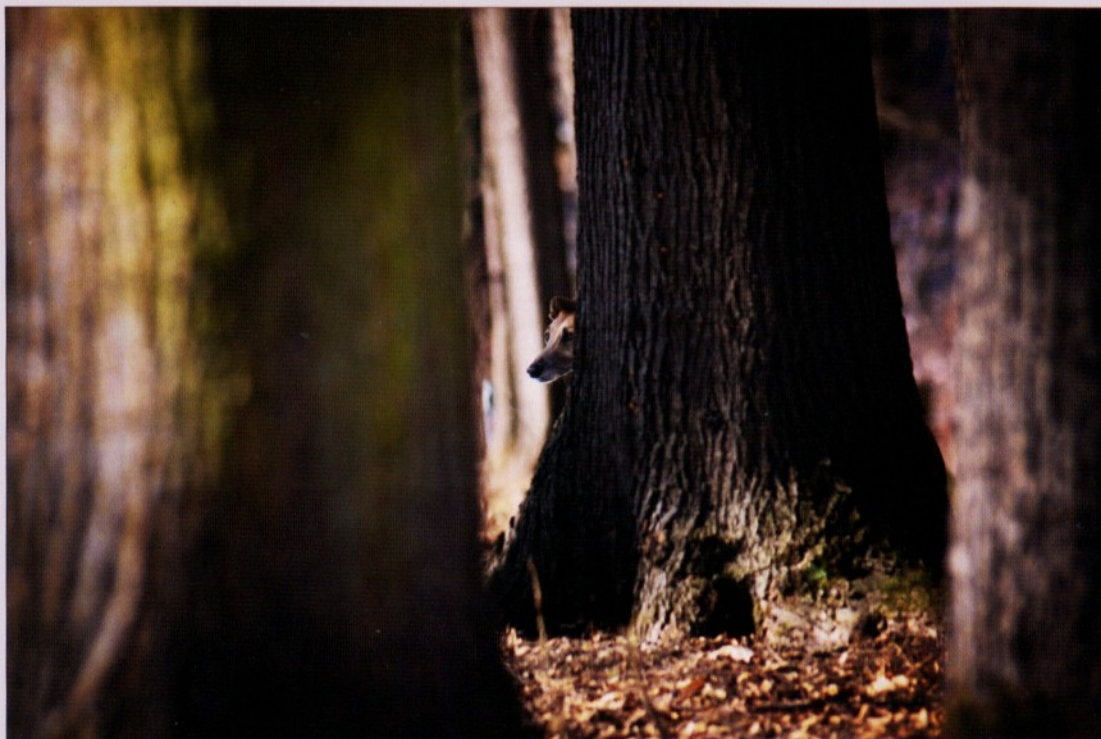

NA PLATNICAH

*Dobran Laznik,
fotografija, 2009*

*Dobran Laznik, Cilj,
fotografija, 2009*

*Dobran Laznik, Gozdna bitja,
fotografija, 2009*

Kazalo

Peter Petrovič	ODSEVANJA IN ODSEVANJCI	5	UVODNIK
Janez Križan	AFORIZMI	6	
Ana Pisar	POEZIJA	7	POEZIJA
Anja Ramšak	MODRO	11	PREVODI
Primož Tušnik	SAM SEM SAM	12	
Tjaša Razdevšek	SOVRAŽIM	14	
Janez Jurič – Vančy	DEDIJEVA HRUŠKA	17	PROZA
Peter Petrovič	PADEC	23	
Jani Rifel	TRI RAZGLEDNICE	29	
Silva Sešel	EVROPA IN BIK(EC)	31	
Franc Vezela	TO NI TROBENTICA	32	
Andrej Makuc	KOMPLOT KOSTA	41	
Janez Žmavc	O SKESANEM HENRIKU	47	DRAMATIKA
Franček Lasbaher	LETOŠNJI NAJVEČJI KNJIŽNI DOSEŽEK MISLINJSKE DOLINE	62	RECENZIJ
Franček Lasbaher	POMEMBNA SREDNJEŠOLSKA KNJIŽNA NOVOST	68	
Helena Merkač	NOVA KNJIGA V ZBIRKI E. A. – ZATIPKANO	72	
Marija Irma			
Vačun Kolar	IZ SIBIRIJE DOMOV POD PECO	74	
Tomo Jeseničnik	LJUBITELJSKA FOTOGRAFIJA NA KOROŠKEM	75	LIKOVNA PRILOGA
J. P.	TONE GAŠPER	82	FILM
Jože Leskovar	HUGO WOLF, ROJSTNA HIŠA, LASTNIŠTVO, POREKLO	92	KULTURA
Franček Lasbaher	HUGO WOLF V IZBORU NOVEJŠIH SLOVENSКИH IN NEMŠКИH VIROV	95	
Jože Potočnik	GRMOVŠKOVI IN ŽOLNIRJEVI V SLOVENJ GRADCU	97	

ODSEVANJA IN ODSEVANJCI

UVODNE MISLI

Čas beži, da včasih komaj še dojemamo, kaj se je pravkar zgodilo, kaj je pravkar bilo. V rokah imamo že tretjo številko *Odsevanj* po tisti jubilejni s številko 73/74 (pomlad-poletje 2009), ko smo slavili tridesetletnico izhajanja revije. Tedaj sem v vlogi predsednika *Društva Odsevanja* napisal uvodni prispevek, čeprav to sploh ni bilo v navadi. Ves prostor revije je bil vedno namenjen poeziji, prozi, dramatiki ..., avtorjem prispevkov. Tistim, katerih revija to je. Tako bodi tudi v bodoče. Pa vseeno.

V uvodniku sem tudi napisal, da je namen društva in revije združevanje posameznikov, ki z ljubiteljskim delovanjem ureničujejo svoje interese v kulturni dejavnosti na področju leposlovja in drugih oblik umetniške poustvarjalnosti, potem pa še, da revija omogoča razvijanje slovstva in publicistične dejavnosti, spodbuja mlade pisce in posreduje avtorske dosežke širši javnosti.

V isti, jubilejni številki revije se je oglasil tudi urednik in napisal, da revijo preprosto potrebujemo, vendar bi to morali dojeti vsi tisti, ki še vedno samozadostno obdelujejo svoj vrt in so zadovoljni že, če v svojem kotu glodajo svoj prokl kruha in životarijo. *Odsevanjci* se nikoli nismo spraševali, pravi dalje, od kod prihajamo, smo se pa iskreno navduševali nad vsakim velikim dosežkom kogarkoli izmed sodelujočih.

Gre torej za ODSEVANJCE. To je očitno neka skupina, nemara celo skupnost ljudi, ki se najdemo v naši reviji *Odsevanja*. Večina je pisočih, nekaj pa tudi tistih, ki se ukvarjamo z birokracijo, ki beremo in izpolnjujemo razpise in obrazce, te pa predpisujejo vsi, ki tako ali drugače potem odmerijo, koliko denarja bodo dali za plemenito poslanstvo revije. Pa saj je plemenito.

Vodstvo društva si želi več tistih, ki bi se ukvarjali tudi z organizacijskimi in upravnimi deli. Predvsem bi ob sebi želeli imeti

mlajše ljudi. Gre za kontinuiteto, za sveže ideje in dejanja. Zato pozivam, pridite vsi, ki bi želeli in bi lahko sodelovali v delovanju organov društva. Tudi to, da vas pozovemo, je naloga vodstva društva.

Ko sem se namenil napisati te besede, sem najprej listal po zadnjih, pa tudi po starejših številkah revije in si pod imeni avtorjev, »odsevanjcev« torej, predstavljal konkretne osebe in njihovo pojavljanje v reviji in društvu. Imamo dober potencial. Nemara moramo poskusiti z nekaj več osebnega pristopa, da bo pojem »odsevanjci« res živ. To pa bo dalo tudi reviji novega zagona.

Kadar človek brska po preteklosti, odkrije in naleti tudi na dogodke, ki ga presemetijo. Tako sem ugotovil, da je minilo že pet let, ko je nepričakovano, nenadoma, sredi ustvarjalnega poleta umrl prof. Tone Turičnik. Tisti Turičnik, ki je v knjigi *Bili so*, mojstrsko opisal eno od temeljnih dejstev: smrt. In zgodilo se je, da je tudi on zdaj že »bil je«. Bil je med ustanovitelji naše revije pa ves čas z njo kot dolgoletni urednik, bil je motor, duša in neomajni optimist, prepričan v večnost poslanstva in obstoja revije *Odsevanja*. Veliko tega je uspešno prenašal tudi na vse okoli sebe in na tiste, ki smo se pojavili v reviji na novo. Tako je tudi on prispeval in je zaslužen za »odsevanjce«, za veliko tega, kar pomeni revija še danes in bo tudi v bodoče.

Seveda je žal še več tistih »bili so«, ki so veliko delali in naredili za revijo in društvo, ampak tokrat se spominjamo prof. Turičnika. Naj bo moje pisanje tudi prilika, da mu ponovno izrečemo priznanje in zahvalo za vse, kar je naredil za *Odsevanja*.

Novi številki *Odsevanj* na pot vse dobro.

Peter Petrovič,
predsednik Društva *Odsevanja*

LEPOSLOVJE

Vsaka stvar doseže svoj vrhunec le v namenu, ne v popolnosti.

Ni pomembno ime, važno je, kdo ga izgovarja.

Marsikdo vidi med štirimi stenami več kot tisti, ki je prehodil ves svet.

Veliko tehnike, malo rož.

Nenehno je delal napake. Nazadnje je pristal v politiki.

Zdaj je doba sistemov, računalništva, razlag itd. Človek je zastarel.

Ko stanje duha upada, tečaji na borzi rastejo.

Rad bi udaril koga po licu, a kaj, ko ima dva obraza.

Poljubil bi zemljo, pa je tako onesnažena ...

Naravni zakoni so pravični, človeški dvolični.

Na smetišču zgodovine so se vedno gradila svetišča.

Naš čas je sterilen. Vse se dela v rokavicah.

Ne na zastavah, v srcih in glavah.

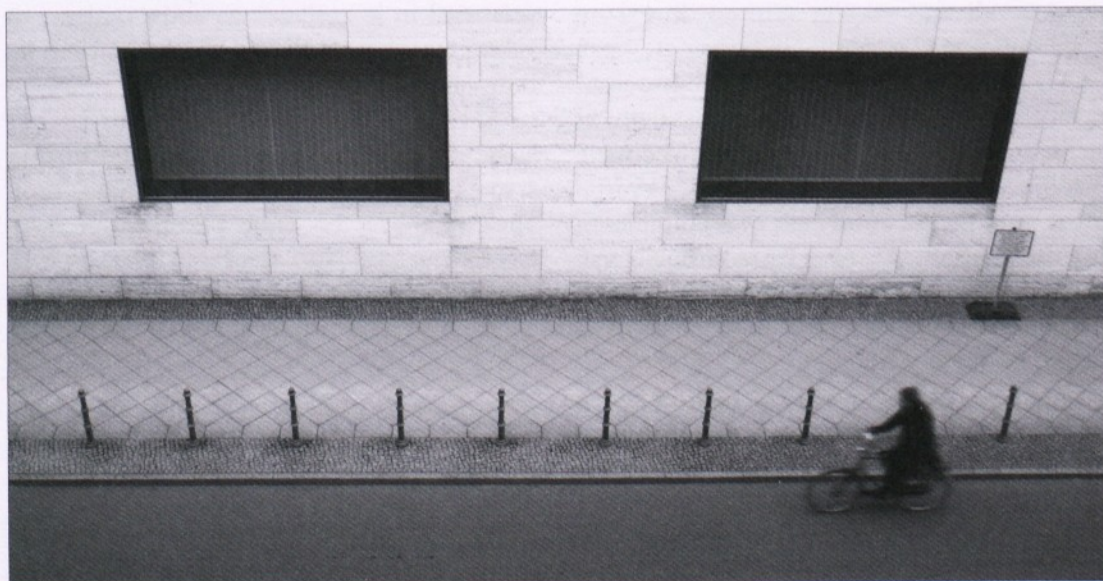

Foto Matej Golob (detajl)

Tako

*Tako globoko,
da je najgloblje.
Tako močno,
da je najmočnejše.
Tako veliko,
da je največje.*

*Tako posebno,
da je najlepše.
Tako romantično,
da pričara solzo.*

*(Tako edinstveno,
da sva lahko le
jaz in ti.)*

*Tako noro,
Norec nate,*

norec zate.

So

*So deep
it's the deepest.
So strong
it's the strongest.
So great
it's the greatest.*

*So special
it's divine.
So romantic
you shed a tear.*

*(So unique
it can only be
you and me.)*

*It's so insane
that I am crazy.
I've become crazy,*

crazy only for you.

(Prevedle: Kaja Kupnik, Mateja Šavc,
Barbara Petek, Monika Mori;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

*Če bi danes poljub slačil
bi bila gola
in
če bi nežnost bodla
bi bila kadaver*

*If a kiss would strip today
I would be naked
and
if gentleness would spike
I would be a cadaver*

(Prevedli: Mateja Šavc, Monika Mori;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

PREVODI

*Najina ljubezen se smeje
Če jo žgečkava
Ker nama to ustreza*

*Kadar pa sva slabe volje
Jo pustiva v tišini
Ki jo prej ali slej odreže
Dotik ali šepet
Če jo hočeva sanjati
Zapreva oči
Pod vekami naju boža
In razvaja*

*Najina ljubezen je pač najina
So niti ki jih pleteva
Da ko bova stara in osivela
Se bova pokrila z njeno odejo*

*In spet bova v srcu mlada in nora
In zaljubljena kot takrat*

*Our love smiles
When we tickle it
Because it feels right*

*But when we are down
We leave it in silence
To be sooner or later cut down
By a touch or a whisper*

*If we want to dream it
We close our eyes
It caresses us under our eyelids
And spoils us*

*Our love is only ours
It has threads which we knit
That when we are old and grey
We will hide under the blanket*

*So we will be young and crazy once again
And in love just like then*

(Prevedli: Mateja Šavc, Monika Mori;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Foto Matej Golob

Iz pravljice v realnost

Trgala sva zvezde z neba
(in jih pripela na strop nad najino posteljo).
Rabutala hruške
(oprostite, sosed).
Slikala Picassove plagiate.
Plavala v kadi,
polni zlatega šampanjca.
Ustvarjala osmo čudo sveta,
morje spreminjala v vino.
Oblačila nudistično plažo,
s kosilnico rušila tropske gozdove.
Skupaj sva bila nadvlada vsemu,
zmožna in sposobna,
uspešna in srečna,
hkrati večna v utripu
poletnih večerov.
V letu s kresničkami
sva razveseljevala blede luno.
Uresničitve so bile močnejše
od dišečih sanj.
Tako vsemogočna,
da sva dišala po popolnosti.
In dajala vtis
večnega nadaljevanja.
(ki ga ni bilo).

Zavij me v svoje nežne roke

Da snameva tuja obraza
Ki padata na posteljne rjuhe
Hrustajoč kožne sledi
Kot otrok mi leži v naročju in govori
kako je bolelo ko si se prvič zaljubil
Kako ne maraš tistega tedna v mesecu
In kako da bi me vzel za vedno in povsod
Išči s poljubom rane srca ki bi jih rad zacelil
Ostajaj glavni peron mojega vagona
Vračaj se na posteljne rjuhe
Hrustajoče bova snedla nove kožne sledi

From fairytale to reality

We plucked stars from the sky
(and we put them on the ceiling above our bed).
We snatched pears
(sorry, neighbour).
We plagiarized Picasso's paintings.
We floated in a bath,
Full of gold champagne.
We created the eighth wonder of the world,
We turned the sea into wine.
We dressed the nudist beach,
We destroyed the jungle with a lawnmower.
Together we were supremacy above all,
Capable and competent,
Successful and happy,
Simultaneously immortal to the heartbeat of
Summer evenings.
In flight with firefly
We exhilarated the pale moon.
The effect was even stronger
From scented dreams.
So powerful,
We were the sweet smell of perfection.
We gave on everlasting impression.
(which never came).

(Prevedla Zala Lesnik;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Bind me in your tender arms

So that we take off the strange faces
Which fall on the bed sheets
Crunchy traces of skin
Like a child, lie in my lap and tell me
how it hurt when you first fell in love
How you dislike that week in the month
And how you would take me forever and everywhere
Seek the wounds of a heart which you want to heal
with a kiss
Stay the main platform of my wagon
Come back on the bed sheets
Crunchily we will eat up the new skin traces

(Prevedla Staša Lugovski;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

PREVODI

*Poganjaš mi strah v kosti,
ker ne najdem razloga,
zakaj boli, če nisem poleg tebe.*

*Ni ljubezen, ne zaljubljenost,
pač nekaj novega.*

*Kot metulj na črnem cvetu
ali stopljena čokolada v žepu.*

*Srce ni več lupina.
Nekako, nekaj
si jo predr.*

*Zdaj stojim sredi parka v jesenskem listju,
pred mrazom in vetrom,
na prepihu zračim srce.*

*Stopi poleg in zakrpaj polomljeno lupino,
da bom kot nova koža,
novo meso, nove kosti
za premražene zimske dni.*

*You make me feel fear through my bones
because I can't find the reason,
why it hurts, when you are not by my side.*

*It's not love, not even being in love,
it is something new.*

*Like a butterfly on a black bloom
or melted chocolate in my pocket.*

*The heart is not a shell anymore.
Somehow, sometime
you pierced it.*

*Now I'm standing in the park, among the autumn leaves,
facing the cold and wind,
the draft is winding my heart.*

*Come beside me and patch the broken shell
so I will feel like new skin,
new flesh, new bones,
for chilly winter days.*

(Prevedli: Kaja Kupnik, Barbara Petek;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Foto Vid Brezočnik

Modro

*Preprosto se mi ne da več uporabljati
pisanih črk in pisati na roko. Zato tudi
ne pišem več. Pa imam tisoč začetkov,
sto jeder in še več koncev. Izmučena
sem, res. Veliko spim, a sem totalno
zmatrana ... od nasmihanja ljudem in
večnega nemira ... Ta stiha sta med
vsemi Tušnikovimi najbolj moja.
Z njima se lahko poistovetim. Se vidim.
Ker sem res. Utrujena. Ker rastem. In
zorim. Ne le telesno ... in to je utrujajoče.
Ni lepo, ko se skušaš najti v vsaki stvari.
Strah me je, da bom enkrat zajebala.
Sploh ne vem, zakaj me to skrbi, ampak
me. Ker imam rada to veliko nebo. Rada
imam vse te mravljice – glasne in tihe.
Veliko stvari imam rada. Ne vem, kje
najdem prostor za toliko različnih zvezd.
Mislim, da kapaciteta srca pri tem ne
igra nobene vloge. Morda je bistveno
sonce.*

Blau

PREVODI

*Mühe los verwende ich nicht mehr
Schreibschrift und Handschrift. Deshalb
schreibe ich auch nicht mehr. Aber ich habe tausende
Anfänge,
hunderte Hauptteile und noch mehr Schlüsse. Erschöpft
bin ich, wahrlich. Schlafe viel, bin trotzdem total
zerstört ... vom Lächeln der Menschen und
der ewigen Unruhe ... von allen Versen Tušniks
sind diese am ehesten meine.
Mit ihnen kann ich mich identifizieren. Ich sehe mich.
Weil ich real bin. Müde. Weil ich wachse. Und
reife. Nicht nur körperlich ... und das ist ermüdend.
Es ist nicht gut, wenn man versucht, sich in allen Dingen
zu finden.
Ich habe Angst, dass ich es einmal versauen werde.
Ich weiß nicht, warum mir das Sorgen bereitet, aber so
ist es. Denn ich liebe den unendlichen Himmel. Ich liebe
alle Ameisen – laute und leise.
Ich liebe viele Dinge. Ich weiß nicht,
wo ich Raum für so unterschiedliche Sterne finde.
Ich denke, die Kapazität des Herzens
spielt hier keine Rolle. Vielleicht ist die
Sonne wesentlich.*

(Prevedli: Urška Vezonik, Anja Ledinek;
mentorici: Christina Fasching, Karla Zajc
Berzelak.)

Primož Tušnik

SAM SEM SAM

PREVODI

Sam sem sam

*Nisem sam,
čeprav mi večkrat pride prav,
prav rad v miru kaj preberem
in spijem pивce ali dve*

*Nisem osamljen,
a se včasih tako počutim,
objet v sebi samem,
v sobi, kjer ni lesnih črvov*

*Nisem žalosten,
in vendar se mi kdaj nabere solza,
nevidne roke mi stiskajo srce,
da iz njega izteče zadnja kaplja*

*A ko sem sam in ko se jočem,
ko mi samota razjeda um,
takrat sem sam, ker tako pač hočem,
in najdem svojo srečo - svoj pogum*

Pravljica

*Predstavljalj si svet brez zvezd;
kako nesrečna so obzorja noči.
Brez pičk, brez kurb in brez kretenov
tudi nas ne bi bilo.*

*Predstavljalj si morje brez valov,
ki s tišino požirajo pregrešno zemljo.
Resnice ni in ne laži,
ničesar ni,
da bi pripravilo pero do iskre.*

*Predstavljalj si svoje sanje,
uresničene v najlepši luči.
Z njimi ni trpljenja, ni bolečine -
up se udara pod gramozno jamo.*

*Predstavljam si svoj svet,
kaotičen, svet nič,
a poln gnilih jabolk s črvi.*

*Iluzija res postane,
ko iz glave odženem prihodnosti podgane.*

Alone I am Alone

*I'm not alone,
though often it's the best way,
I like to read in peace
and drink a beer or two*

*I'm not lonely,
but sometimes I feel like that,
embraced in myself,
in a room, without wood worm*

*I'm not sad,
but yet at times a tear emerges
invisible hands are squeezing my heart,
so the last drop runs out from it*

*But when I'm all alone and shedding tears,
when the solitude is corroding my mind,
then I'm alone, the way I want it,
to find my happiness - my courage*

Fairytale

*Imagine a world devoid of stars;
how wretched are the visions of night.
Without whores, bitches and idiots,
we also wouldn't be.*

*Imagine an ocean with no waves,
quietly engulfing the sinful earth.
No truth and no lies,
nothing
makes a pen sparkle.*

*Imagine your dreams
fulfilled by beautiful light.
There's no suffering, no pain -
hope is sinking into a gravel pit.*

*I imagine my own world,
a chaotic world of nothingness,
but full of rotten apples with maggots.*

*An illusion, world becomes,
when vermin's future runs from my head.*

(Prevedel Ervin Najrajter;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

(Prevedla Zala Čas;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Tako zelo sem zmatran

*Tako zelo sem zmatran,
da še cigareto s težavo nesem k ustom.*

*Tako zelo sem zmatran,
da ne morem niti sedeti.*

*Tako zelo sem zmatran,
da niti ne sledim s pogledom, ko vidim
dobro nimfo.*

*Tako zelo sem zmatran,
da noge vlečem za sabo.*

*Tako zelo sem zmatran od hrupa, od tišine,
od večnega nemira, ki nas potiska v napore.*

*Zmatran sem od nasmihanja ljudem,
ki jih ne razumem in jih nočem razumeti.*

*Zmatran sem zaradi letanja za dekleti,
zaradi poskušanja utopiti svoje ljubezni v pijači.*

*Zmatran sem od vseh besed, od božjih bičev,
od strmenja v noč in čakanja na lunine solze.*

*Zmatran sem.
Tako prekleto sem zmatran.*

*Tako zelo sem zmatran!
Zmatran od življenja.*

I'm so extremely worn out

*I'm so extremely worn out
that I can hardly lift my cigarette.*

*I'm so extremely worn out
that I can't even sit.*

*I'm so extremely worn out
that I don't even look twice
at a great nymph passing by.*

*I'm so extremely worn out
that my legs drag behind me.*

*I'm so extremely worn from the noise, from the silence,
from eternal restlessness, which pushes us in efforts.*

*I'm worn out of smiling to people,
who I don't understand and don't want to understand.*

*I'm worn out
from trying to drown my loves in drink.*

*I'm worn out from all the words, from God's scourges,
from staring into the night and waiting for the moon's
tears.*

*I'm worn out.
So damned worn out.*

*I'm so extremely worn out!
Worn out from life.*

(Prevedel Matej Jamnik;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Tjaša Razdevšek

SOVRAŽIM

PREVODI

Sovražim

*Sovražim
Črne packe
V tvojih
Nežnih očeh
Ki se na tiste dneve
Spremenijo
V volka s steklino
In me gledajo
Srhljivo
V senčno stran
Obraza*

*Sovražim jih
Ker vem
Da sem jaz kriva
Da ne vidiš
Moje lepše
Skalne police*

Lahko bi

*Lahko bi te ranila.
Izpodvijem se objemu.*

*Lahko bi me ranil ti.
Izognem se poljubu.*

*Lahko bi si izpraskala duši.
Ubila strahove.*

V telo me žgeš.

*Potrgajva obrvi.
Narišiva nove.
Lahko bi se ranila.*

Zakaj se nisva preprosto ljubila?

Na beli rjuhi se solza ne pozna.

I Hate

*I hate
Black spots
In your
Gentle eyes
Which on those days
Change
Into a wolf with rabies
And they look at me
Shuddering
In the shadows
Of my face*

*I hate them
Because I know
That it's my fault
That you don't see
My beautiful
Rocky ledge*

(Prevedli: Tjaša Fužir in Tjaša Jakopič;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Could Be

*I could hurt you.
Draw back from a hug.*

*You could hurt me.
I draw back from a kiss*

*We could scratch out our souls.
Kill all fears.*

You burn through my frame.

*Let us pluck eyebrows.
Let us draw the new ones.
We could hurt each other.*

Why don't we just love each other?

On the white sheet no tears are seen.

(Prevedli: Tjaša Fužir in Tjaša Jakopič;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Tjaša Razdevšek

SOVRAŽIM

Čutim

*Ko sem velika
od ljubezni,
sem večja od sebe.
Sem ogenj, zrak,
neugasljiva svetloba,
živi pesek avgustovskih noči.*

*Ko sem vsa
od ljubezni,
sem bolj živa kot življenje.*

Zemeljska in sanjska.

Sem tišina nežnega dotika

in vonj začetnih strasti.

I Feel

*When love
makes me great,
I am greater than myself.
I am fire, air,
an eternally burning flame,
quicksand in Augusts' nights.*

*When I am full of love,
I am more alive
than life itself.*

I belong to earth and dreams.

I am the silence of a tender touch

and the scent of new passion.

(Prevedla Miša Pogorevčnik;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

Ich fühle

*Wenn ich groß bin
aus Liebe,
bin ich größer als ich.
Ich bin Feuer, Luft,
ewiges Licht,
lebendiger Sand der Augustnächte.*

*Wenn ich ganz bin
aus Liebe
bin ich lebendiger als
das Leben.*

Irdisch und traumhaft.

Ich bin die Stille einer zarten Berührung

und der Duft beginnender Leidenschaften.

(Prevedla: Eva Langeršek;
mentorici: Christina Fasching, Karla Zajc
Berzelak.)

PREVODI

Foto Vid Brezočnik

PREVODI

Mravljišče

*Če bi vsaj čutil,
kako zelo mi jemlješ dih,*

kadar te srečam z očmi.

*Če bi vsaj vedel,
da si potem še ves dan z mano.*

*Če bi vsaj slutil,
kako utrujena postajam*

od lovljenja tvojih ovinkov.

Bi se mi na mravljišču sanj

približal?

*Iščem te po križiščih iz makadama,
po vlažnih gozdnih poteh –
prekritih s steljo in vilinskimi poljubi.
V telesih neznanih noči,
na ustnicah fantazem,
v žrelu prividov.
V ljubimcih včerajšnjih trav,
po velikih posteljah neskončnosti.
Na urah s kazalci –
tako mi mine čas.*

Anthill

*If only you would feel,
how strongly you take my breath away,*

when my eyes meet yours.

*If only you would know,
that then you're with me all day long.*

*If you would only have an inkling of
how tired I am getting*

from pursuing your paths.

*Would you come closer to the anthill
of my dreams?*

(Prevedla Miša Pogorevčnik;
mentorici: Diane Gill, Karla Zajc Berzelak.)

*Ich suche dich auf den Kreuzungen aus Makadam,
auf feuchten Waldwegen-
bedeckt mit Streu und feenhaften Küssen.
In den Körpern unbekannter Nächte,
auf den Lippen des Fantasma's,
im Rachen der Halluzinationen,
in den Liebhabern der gestrigen Wiesen,
auf den großen Betten der Unendlichkeit.
Auf Uhren mit Zeigern
so verstreicht meine Zeit.*

(Prevedla Eva Langeršek;
mentorici: Christina Fasching,
Karla Zajc Berzelak.)

DEDIJEVA HRUŠKA

Naš dedek, pravzaprav je bil že moj pradedek, je živel svojo srečno idilično življenje na vasi. No, včasih so tako skoraj vsi dedki, posebej pa še pradedki, živeli na vasi. Zato tudi naš ni bil nikakršna izjema. Odkar sem ga poznal, je bil v penziji. Z ženo, zdaj že tako veste, da z mojo prababico, sta torej lepo po malem haužvala. Joj, kako vesel sem bil, če se mojim staršem včasih ni izšlo in so me za silo morali za kakšen dan pustiti pri starem dedku in babici. Tako so nas učili, da jima pravimo, da ju ne bi pobrkljali s ta pravim dedkom in babico. A meni ta uk ni bil potreben, zame nista bila stari dedek in babica, ampak ljubi dedi in moja bica. Res sta bila že oba malo starejša od očija in mamice in tudi starejša od dedka in babice, zato sem jih ločil do potankosti. Saj vem, da tudi vi sami dobro veste, kako zna majhen otrok veliko stvari v nadrobnostih bolje ločiti od odraslih.

Dedek in babica sta bila strožja, oba še zaposlena in vedno se jima je kam mudilo. Pri njiju se tudi nisi smel skoraj ničesar dotikati.

»Se bodo vsi prsti poznali!« je bila huda babica.

»Mi boš spet kaj polomil. Stran od tiste mašine!« je nergal dedek.

Skratka, le malo stvari je bilo, ki si jih lahko prijel, in malo prostorov, kamor si lahko pri njiju stopil brez predhodnih opozoril.

Pri ljubem dediju in moji bici pa je bilo vse drugače. Še celo vzpodbujala sta me, če sem bil radoveden.

»Le probaj, pobič, vzemi, če ti je všeč. Lahko imaš, lahko neseš domov. Če ti le bosta oči in mamica dovolila imeti.«

Posebej pa mi je bilo pri njiju všeč to, da se jima nikoli ni kar naprej kam mudilo.

Rada sta se pogovarjala z mano, pa ne tako vzvišeno, kot to počne večina odraslih. Zнала sta mi prisluhniti, si pomežiknila in se mi smejala. Včasih, če sem katero smešno bleknil, sta mi skušala razložiti, kako je treba drugače, če pa sta videla, da se šalim, sta se mi od srca nasmejala in je kateri od njiju rekel: »Viš, kako je že brihten ta naš pobič.«

Pobič, tako sta mi pravila. Drugim tega ne bi dovolil. Pri njiju pa je ta beseda tako blagodejno zvenela. Kot bi me z njo pobožala.

Svojo majhno hišo sta imela bolj na koncu vasi, ob njej pa štalico. Redila sta po enega telička, kočija, zajčke in nekaj kokoši. Ob cesti, ko si zavil že na njuno potko, so rasle hruške, ki so se

v jeseni, ko so bile zrele, od sladkosti kar same stopile v ustih. Pod potko je bila še majhna njiva, na njej sta navadno imela krompir in nekaj kolov fižole.

Tik pod hišo pa je bil majhen travnik in lep sadovnjak, na katerega je bil dedek še posebej ponosen. Ta sadovnjak, ta je šele bil zame nekaj posebnega. V njem so jeseni zorela jabolka in hruške vseh vrst, da se kar nisi mogel odločiti, v katero bi ugriznil – eno slajše od drugega. Pa ne samo v jeseni, v tem sadovnjaku se je zame začelo prelepo življenje že zgodaj spomladi.

Zjutraj, ko sva z ljubim dedijem vstala, nama je moja bica pripravila slastne žgance, obilo zabejljene in zalite s toplim mlekom. Sita sva se oblekla. Tu pa je bila bica neomajna. Z dedijem sva se morala obleči dovolj toplo, če ne bi bilo pa joj. Nato sva si oprtala vsak svojo žago, dedek veliko locnarko, jaz pa majhen lisičji rep, kot so mu pravili, dedek veliko sekiro in jaz manjšo kanovški-co. Tako opravljena sva se namenila v sadovnjak, da bi obrezovala drevje. Dedi se je postavil pod drevesno krošnjo, si jo pozorno ogledal in tudi meni razlagal:

»Vidiš, tista veja tam pa čisto nič ne paše, tisto bova pa odžagala.«

Mene ni ravno zanimalo, če paše ali ne, bolj sem gledal, če je dovolj drobna in jo bom jaz lahko na tleh ciclal, oklestil in žagal. Če pa je videl, da se le preveč matram, mi je vejo malo nažagal s svojo žago locnarko in potem je še meni šlo.

Sonce je že prijetno ogrelo in zmetala sva debela oblačila na kup okleščenih vej, ko je bica že prinesla malo južino. Bile so domače klobase, črn kruh, za na vrh pa še malo mošta. Mislim, da od tistih malih južin do danes nisem več jedel tako dobrih klobas. Iz lončka sem lahko srebnil tudi mošt. Za tega pa se mi je le zdelo, da mi ga je bica kar močno razredčila z vodo.

Okleščene veje je dedi vedno spravil domov in jih razžagal za drva, hosto pa smo kakšen popoldan skurili in smo imeli kres, ki je bil zame prelepo doživetje.

Ko pa je bilo že vse v cvetju, sva šla z dedijem zopet po sadovnjaku, občudovala cvetoča drevesa in prisluškovala brenčanju čebel. Dedi me je držal za roko, z drugo pa mi kazal med krošnje:

»Glej, tiste tam pa nisva videla. Tista pa moti. Zdaj pa vidiva, da sploh ne paše.«

Sledil sem njegovemu prstu in če je bila tista

veja dovolj drobna, mi je bilo žal, da je nisva vide-la. Če pa je šlo za bolj debelo mrho, sem ga pa potolažil:

»Bova jo pa drugo pomlad. Samo takrat jo boste morali vi razžagati, zame bo predebela.«

On pa me je požgečkal in vrgel v zrak, da sem zavriskal.

»Drugo leto boš ja že večji in še močnejši. Te že letos komaj dvignem od tal, tako si zrasel. Pravi fejest pob si že.«

Nato pa bolj resno dodal:

»Bojim se, da drugo leto že ne bom več mogel na drevo. Boš moral ti splezati gor, jaz ti bom pa od spodaj naročal. Če ne, bova pa koga najela.«

»Bom že, bom že, saj sami pravite, da bom do drugega leta še zrasel,« sem ga hitel prepričevati, ker sem se bal, da bi res koga najel, ko pa je nama bilo ja tako lepo v sadovnjaku. Kdo bo pa znal tako z drevesi kot on, ljubi moj dedi!?

Nek večer me je kmalu po tistem, ko sem zaspal, zbudil poštarjev moped. Potem sta se mamica in oči glasno pogovarjala, zdelo se mi je, da sem vmes slišal, kot da mamica joče. Vstal sem in šel k vratom prisluškovat, kaj bi se lahko bilo zgodilo.

Slišal sem mamico:

»Bolje, da mu sploh ne poveva, ko je tako navezan nanju.«

Nisem več vzdržal in sem planil v sobo:

»Se je mojemu dediju kaj hudega zgodilo?«

Oba sta imela solzne oči. Mamica je nemo odkimala.

»O, hvala Bogu, sem se že prestrašil.«

Ne vem več, ali sem takrat tisto res na glas rekel ali pa sem samo tako pomislil. Še dolgo potem pa me je bilo tega sram. Mamica je nemo odkimala, še bolj planila v jok in me močno objela:

»Ljubči, stara babica je umrla.«

Malo sem si oddahnil. O, da le ni dedi! Čudilo pa me je to, da je tako jokala, če sem pa vedel, da je drugače ni imela posebno rada. Vedno je znala reči:

»Oh, zopet ta tvoj ljubi dedi in bica!«

Takoj, še tisti hip sem hotel k njima, da sta me z očijem komaj zadržala.

»Je še sploh nimajo doma, je še v bolnici.«

»Zakaj pa je v bolnici, če pa je mrtva?« se nisem dal.

Nato sta me le pregovorila, a zjutraj navsezgodaj smo šli k njima. Stisnil sem se k dediju in ga ves čas držal za roko, on pa mi jo je močno stiskal, kot da bi bil takrat njegova edina opora. Čeprav še majhen, sem nekako slutil, da je le nama resnično žal za mojo bico, četudi so se drugi vekali na vse pretege, posebno še ženske.

Po bicini smrti se je dedi močno spremenil. Nič več ni bil tako prešerno zgovoren. Nekako ga nisem več znal vzradostiti kot včasih in vedno bolj poredko mi je pravil moj pobič. Bilo je tako, kot da bi z bico odšel tudi del njega.

Poleti je oči poskrbel, da so dediju pripeljali premog. Šofer, ki je imel velik tovornjak, je srdito bentil, ker so mu hruške opraskale njegov ta novi mercedes:

»Če ne mislite požagati vej ob dovozni poti, me ne naročujte več ali pa vam bom premog kipnil kar pred dovozom.«

Dovozna cesta seveda ni bila dovolj široka za tako velik tovornjak. Vsako leto dotlej jima je premog pripeljal manjši poltovornjak, le dve, tri tone. Dedi je rekel, da je za ta hujši mraz, da je bolj dolgo oglje vzdržalo v centralni, drugače je pa dedi vsako leto, že poleti, napravil dovolj drv za zimo. Slišal sem očija, ko so se pogovarjali z mojim pravim dedkom in stricem:

»Požagali bomo tiste hruške stran, saj so tako napoti, pa še samo delo je z njimi ... Tisto listje pa pobiranje. Mošta pa tako nobeden več ne pije.«

»Sicer pa ne vem, kako dolgo bo še lahko sam v tisti bajti. Ga bomo morali dati v dom. Sami hantli so z njim,« je bil krut stric.

Vsi trije so govorili, kot da bi šlo za vrečo krompirja. Ali pa avto, a do avta so bili že bolj spoštljivi.

Tako je prišel kot vesoljec napravljen gozdarski sekač ter požagal hruške ob dovozu. Domači se tega dela niso lotili, čeprav so vsi znali poditarati drevje. Dedek je bil tako hud, da je več kot tri mesece molčal. Celo z mano je komaj kaj spregovoril.

»Bodo pa drva, za dve zimi jih boš imel!« mu je govoril sin, moj pravi dedek, on pa je le jezno zamahnil z roko in odšel po svoje.

Nekoč, ko sva bila sama, mi je rekel:

»Najraje bi videli, da se bi jim že enkrat uma knil, da bodo vse podrli in prodali. Pa se jim ne bom, nalašč ne, ker so tako lakomni.«

»Dedi, jaz vas pa ja imam rad,« sem ga skušal vsaj malo potolažiti.

»Škoda, da nisi malo večji, vse bi dal tebi zapi-sati.«

»Saj ste sami rekli, da bom drugo leto že večji in bolj močan, saj ste tako vi rekli.«

Pobožal me je po skuštranih laseh s svojo raskavo in že skoraj uvelo roko. Takrat se mi je zdelo, da se mi je prvič po dolgem času nasmehnil.

Sosed na spodnji strani, pod sadovnjakom, je ves čas pritiskal, da je treba podreti eno vrsto dreves, dela da mu senco na njegovo parcelo. V

jeseni mora pa kar naprej pometati listje s tlakovcev pred hišo. To, da pa mu je dedi brezplačno odstopil lep kos travnika, kjer si je široko speljal svoj dovoz, to je že zdavnaj pozabil.

»Glej, saj gre le za štiri, pet dreves,« je kar naprej sitnaril.

»Sam reci staremu!« je odgovoril moj ded.

»Vsakozi mu že prigovarjam, pa noče niti slišati. Če mu gre toliko za tiste japke, mu jih s kombinata privlečem dva ta velika zaboja.«

»Saj sam veš, ne gre za japke, bolj gre za princip.«

»No, če je pa samo princip, boste pa zaradi dobrososedskih odnosov lažje podrli. Jaz bom pa staremu v jeseni s kombinata pripeljal kakšno gajbo jabol, dokler bo živ.«

Zopet je stopila žlahta skupaj in so se dogovorili, da bodo in potem tudi so podrli. Vsa drevesa, ves sadovnjak. Da bo odslej mir, so rekli. To pa je bilo za dedija več kot prehudo, tudi meni so se zamerili vsi od kraja. Dedi je kot izgubljen taval naokoli, nikjer več ni imel obstanka. Govoriti je pričel nekako čisto nepovezano, čudno, če je še sploh komu kaj rekel.

Nekega večera je odšel od doma kot že tolikokrat, po vasi, in se je izgubil, skratka – domov ni znal več sam.

Policija ga je našla po naključju. V patrulji je bil policaj, ki ga je na videz poznal, no, bolj sta se poznala z očijem, in ker dedi pri sebi ni imel nobenih papirjev, sta ga pripeljala kar k nam domov. Oči je dedija lepo sprejel in tako je tisto noč prespal v moji postelji, jaz pa sem se stisnil med očija in mamico. Tam sta se še potem dolgo v noč pogovarjala. Mislila sta, da že spim. Jaz pa sem slišal in poslušal.

»Jutri moramo priti skupaj, saj tako več ne gre ..., ne more več živeti sam, se bo mu še kaj naredilo, potem bomo pa za vse mi krivi ...« je šepetaje govorila mamica.

»A misliš, da se bo strinjal, če ga damo v dom?« ji je odgovarjal oči.

»Se bo že moral. Ga tudi ne bomo preveč spraševali,« je zaključila mamica.

In če se je mamica odločila, je tako moralo tudi biti, četudi bi bilo očiju mogoče drugače bolj prav.

Doma smo vedno poslušali lokalno radijsko postajo in ko so bila na vrsti poročila dežurnega policista, je povedal, kako se je prejšnji večer izgubil starejši možakar, ko je odšel po cesti v smeri tej in tej in bil resna ovira za mimo vozeča vozila. K sreči ga je po prijavi občana kmalu dohitela policijska patrulja in ga nepoškodovanega ter varno pospremila k sorodnikom domov ...

Sledilo je še prometno opozorilo:

»Če se v večernih urah gibljete po prometnih površinah, oblecite svetla ali odsevna oblačila in obvezno ne brez kresničke na pot!«

Smuknil sem pod odejo k dediju, ki je ležal v moji sobi.

»A veš, da si sedaj slaven, so že po radiu govorili o tebi.«

»A so me hudo zmerjali?« ga je zanimalo.

»Ne, sploh te niso imenovali. Rekli so le, da je starejši možakar hodil po cesti. Samo jaz sem pa vedel, da je šlo za tebe. Pa da si slaven.«

»Ti moj pobič! Kaj je z mano!? Sploh nisem več vedel, kod naj grem, da bom prišel domov. Vse se mi je zamešalo. Nobene ceste nisem več poznal.«

Hlupal je in solze so mu tekle.

»Eh, dedi, drugič bova pa podnevi šla ven, podnevi je vse boljše. Vas bom jaz spremljal, boste videli, da se ne bova izgubila. A ste dobro spali v moji postelji?« me je že vse drugo zanimalo.

Nasmehnil se je:

»Dobro! Tako dobro že dolgo nisem spal. In tako lepo toplo imate tukaj, pri meni pa se proti jutru fejest ohladi.«

Potem je ves dan le še kar naprej brnel telefon. Drug drugega so obveščali, da je bil dedi pri policijskem poročilu. Pozno popoldne pa so se zbrali pri nas. Moj pravi ded in še dva strica z ženami. Prepričevali so mojega očija, ki je menda edini nasprotoval, da bi dedija dali v dom.

Najbolj glasna je bila teta:

»Že takrat, ko je babi umrla, sem ti govorila, ne, ne bo mogel sam živeti tam v tisti mrzli bajti! Ti pa me nisi poslušal. Zdaj je pa dobro, ko imamo to sranje.«

»Kaj sranje, misliš, da ga bomo kar tako lahko spravili v dom? Je še vprašanje, če sploh imajo kaj prosto,« jim je že vidno jezen odgovarjal oči.

»V takem primeru ga že morajo kam vzeti. Je ja lahko življenje ogroženo, tudi od drugih, ne samo njegovo,« je poznavalsko zatrjeval stric. In mu je prikimal še moj pravi dedek.

»Pa zrihtajte!« se je nazadnje moral vdati oči, videl pa sem, da ga je močno jezilo, kako grdo štrikajo na dedijev račun. Takrat sem prvič z gotovostjo spoznal, da imava dedija resnično rada le midva z očijem.

Urejali in kombinirali so potem na vse načine. Dokler da ne bodo uredili tega z domom, pa naj bo dedi pri nas, ko imamo tako največjo hišo od vseh, so dali vedeti očiju.

»Bomo ti potem nekaj malega prispevali za stroške, če jih sploh kaj bo.«

Kmalu se je izpraznila ena postelja v domu, ki je bil najbližje našemu mestu.

Potem se je pa zataknilo. Socialna je vse lepo izračunala, obvestila o prispevku, ki bi ga mora-

li poravnati vsak mesec dediči, kajti dedi je imel premajhno pokojnino za pokritje vseh stroškov.

»Ne, to pa ne, za tisto malo, kar sem jaz dobil, pa ne bom plačeval. Pa še vsak mesec.«

»Bi po pravem tako ti in tvoj oče morala poravnati te račune, saj sta vidva največ dobila!« so navreli na mojega očija.

Dedi se je že nekako navadil življenja pri nas, ko se je tako vleklo to urejanje z domom.

Z mamico sta se že tudi nekako sprijaznila in navadila eden na drugega. Pa saj dedi ploh ni bil siten, hišo smo pa tudi imeli veliko. Očka je uredil, da je celo imel svojo sobo.

»Če bi pa rad kaj murkslal, je pa orodje v garaži. Kar daj, ti bo pob pokazal, kje je kaj.«

Bil sem vesel, da je postal očka tako prijazen. Do dedija in do mene tudi.

»Če želiš, te lahko kaj popeljemo z avtom na vas do tvoje hiše,« mu je še ponudil oči.

»Saj tam nimam več kaj iskati, so mi tako vse, no, že skoraj vse podrli,« je zagrenjeno odgovoril. In tudi mene sploh ni več vleklo tja. Kaj bi hodil gledat prazno in opustelo bajto, ko so nama pa tisti najlepši sadovnjak podrli.

Tako se je dedi nekako sprijaznil z življenjem pri nas. Postal je bolj živahen, le da mu je dolgčas, je pogosto pojamaral. Od žlahte so se tudi vedno bolj poredko oglašali, ko so videli, da ne bodo mogli nič več spipati od njega. To, da bi kateri pomislil na kak prispevek za dedija pa da bi ga kam s sabo vzel, jim že zdavnaj ni več prišlo na misel. Tudi sosed, ki se je prej tako širokoustil, kako ga bo s kakim zabojem jabolk iz kombinata založil, mu še enega jabolka ni prinesel.

Še najbolj smo bili skupaj ob večerih. Oči in mamica sta bila tako skoraj po cele dneve v službi. In je med eno izmed večerij dedi na vsem lepem vprašal:

»Zakaj pa imate tisto travo pred hišo?«

»Ja zelenica je to, dedi,« mu je pričela pojasnjevati mamica.

»Ja, ja saj, škoda je le, ker nimate nobene živali pri hiši. Bi se dalo kar nekaj trave nakositi.«

»Pokosimo jo z rotacijsko kosilnico. Saj menda sam veš, da tako nakošeno ni za krmo. Pa tudi mestni odlok v četrti ne dopušča gojenja nobenih živali,« je dodal oči.

»Saj tako nisem mislil živali. Lahko bi pa zasadili kakšno drevo, jabolko ali hruško, mogoče bi še celo breskev uspevala. Dobra zemlja je in sončno. Poleti bi pa imeli lepo senco.«

»Saj imaš prav, samo, če pa kdaj kaj praznujemo, pa lahko le na zelenico parkiramo še kakšen avto,« mu je razlagala mamica in še dodala, »pa saj travica tudi ni tako slaba, kaj, dedi?«

»Saj ni, boljša je že kot beton. Samo tako sem

mislil,« se je že čisto spravljivo vdal dedi.

Čez kakšen dan pa je oči, ki je očitno dlje časa premleval dedijeve besede in je tudi vedel, kako zelo bi bil dedi vesel, če bi res lahko imeli kakšno svoje drevo, in to še čisto ob hiši, prišel z besedo na dan:

»Mogoče bi pa res lahko zasadili, a največ kakšna tri drevesca, na primer eno češnjo in še kakšno jabolko pa hruško. Trave bi ostalo še vedno dovolj. Tisti avto, dva, trikrat, štirikrat na leto, bomo pa že kako stisnili. Kaj praviš, mamica? Mogoče bi pa sploh ne bilo tako slabo. Pa še s ceste se ne bo več videlo skoraj naravnost v kuhinjo.«

»Kot si se odločil. Samo, v jeseni boste listje grabili moški. Da ne bi slučajno name računali,« je bila le še na videz odločna mamica. V resnici se je pa že strinjala: vpričo mene in tudi drugih ni očiju nikoli nasprotovala.

»Naslednji teden grem službeno na kmetijski sejem, za firmo bomo razstavljali. Bom pogledal, tam imajo tudi drevesne sadike. No, če se bo našlo kaj primerne, pa prinesem tiste tri komade.«

Ta večer se dedi kar ni in ni mogel posloviti in oditi v svojo sobo spat. Postal je tako živahen in zgovoren, kot je bi takrat, ko je še živela bica. Ko se je le odpravil v svojo sobico k počitku, me je na hodniku veselo potrepljal po rami:

»Za naslednji teden se pa pripravi, pobič, bova pevnike sadila!«

»Me pa ja poznate, dedi, jaz vam najrajši pomagam!« sem mu obljubil in hitro zlezel v posteljo.

Potem je vsak večer razlagal očiju, kako naj izbere sadike.

»Glej, da ne bodo imele polomljene korenine, pa tiste drobne morajo tudi imeti. Je že fajn, da je krošnja že malo nakazana, je potem treba manj redčiti. A tisto bomo že. Važno je, da so korenine ta prave in da ni deblo preveč vsukano.«

»Boste si kar sami ogledali, vas bo naša mamica v nedeljo vzela zraven na sejem, boste sami odbrali in vam bom jaz, ko končamo s sejmom, pripeljal s kombijem domov, ene tri komade, ne več.«

Dedi je postal tako živahen, zdelo se mi je, da tudi hodi hitreje. Tudi vstajal je vsako jutro bolj zgodaj in vse je nekako znal bolj na šalo obrniti. Takrat, ko se je oči odpravljat razstavljat na sejem, je vstal že navsezgodaj, zbudil je tudi mene in sva skuhala očiju kavico, jaz pa sem mu namazal majhne kruhke s pašeto, kot je navadno on meni.

Ko sta prišla v kuhinjo oči in mamica, sva ju veselo pozdravila. Oči je bil že opravljen za na

pot, s kravato in suknjičem, mamica pa še v pižami. Začudila sta se, ko sta naju zagledala. Midva pa: »Ta, ta, ta dam, zajtrk je že tam!«

Ko se je dodobra zdanilo, sem moral poiskati meter in tri manjše količke. Nato je dedi meril, zabil en količek na zelenici, zopet meril, zabil drugega, potem še tretjega in še nato razdalje s koraki preizkušal, da se pri merjenju ja ni kje zmotil. Nato sva tam, kjer sva zabila količke, pričela kopati malo večje jame. Delo je bilo naporno, saj zemlja globlje ni bila več tako dobra, kot je najprej kazalo. S samokolnico sva odpeljala večje kamne, ki sva jih izkopala, k sosеду, ki je imel deponijo že od svojega izkopa, od njega pa sva pripeljala nekaj malega malo boljše zemlje k nam.

»Da se bodo pevcniki lažje prijeli!« je rekel dedi.

Popoldne sva se z dvema vedroma odpravila čisto na konec mesta, kjer je še bila manjša kmetija. Dedi se je dogovoril s kmetom, ki ga je poznal, da nama je odstopil malo starega gnoja.

»Rade volje ga dam. Samo, kako pa bosta? Menda ja ne mislita v teh vedrih tovoriti čez celo mesto? Posedita no, malo se odpočijta, potem vama bo pa naš Ivan s traktorjem zapeljal,« je nama radodarno ponudil kmet, star dedijev znaneec. Pogostili so naju s kmečkimi dobrotami in še

s kozarčkom mošta. Ona dva pa sta vse popoldne obujala spomine. Zvečer nama je oni stric Ivan res zapeljal ne dve vedri, ampak za dve zvrhani samokolnici gnoja, naju pa je teta z avtom zapeljala domov. Ko je dedi hotel poravnati račun, je bil oni kmet tako hud, da sta se skoraj sporekla.

»Kdo pa misliš, da sem, da bi ti za troje vil gnoj račun? A misliš, da sem pozabil, kar si ti meni dobrega storil? Še vesel sem, če ti lahko pomagam. Danes je gnoj tako vsakemu napoti in mu smrdi. Boš videl, še bo drugače! Midva si verjetno ne bova več čakala, ti bojo pa še izkusili. Pa še kako!«

Pri tem je s prstom pokazal name, pa nisem prav dobro razumel, zakaj.

Zvečer sem doma mojega dedija vprašal:

»Kaj ste pa vi tako dobrega napravili onemu gospodu, da je bil tako prijazen z nama?«

»Veš, da se ne spomnim. Mogoče jim je bica kdaj kaj zašila. Je še marsikomu. Po vojni so bili taki časi, vsem nam je bolj na trdo šlo.«

»A tako kot bo meni, ko je rekel oni stric?«

»Ah, ti avši ti, to se samo tako reče. Za naju pa to tako sploh ne velja, nama pa ja ni gnoj napoti in nama tudi ne smrdi,« me je potolažil. Tako sem sedaj z gotovostjo vedel, da mi ne bo tako zelo hudo, kot je bilo najprej rečeno.

LEPOSLOVJE

Foto David Valič

Z dedijem sva komaj dočkala konec tedna, da smo se v nedeljo odpeljali k očiju na sejem, kjer je razstavljal za njihovo firmo neke rezervne dele. Zame je bilo seveda največje doživetje gledati traktorje. Vseh sort so bili: taki mali, da bi jih lahko celo jaz vozil, pa tako veliki, da sem jim segel komaj do polovice kolesa.

Dedi je skrbno izbiral tista tri drevesa, jih plačal, nato pa je trgovcu, ki je imel velik plav predpasnik z natisnjenim jabolkom, zabičal:

»Da mi jih ne zamenjaš, te tri hočem!«

Trgovec jih je ročno zavil in dal na stran, nekam v skladiščni prostor jih je odnesel, na enega izmed pevcnikov pa privezal listek z našim priimkom.

Potem se je teden tako vlekel. Oči kar ni končal s sejmom in nama pripeljal sadik.

»Da se le ne bodo tam preveč osušile korenine,« je skrbelo dedija.

Dedi je bil takoj pokonci, ko je slišal očija, ki se je vrnil s sejma krepko čez polnoč. A je oči takoj odšel v spalnico. Zjutraj je dedi vstal že navsezgodaj in čakal. Ker se je oči vrnil tako pozno, sta z mamico malo poležala. Dedi je bil tako nestrpen, da je prišel še mene zbuditi:

»Pobič, vstani, danes bova imela precej dela. Sadila bova.«

Ko je oči vstopil v kuhinjo, sem se mu po stari navadi, če ga nekaj dni nisem videl, vrgel okoli vratu, da me je malo pocartljaj. Nato sem mu pa rekel:

»Oči, zdaj pa le hitro najine pevcnike iz avta, da jih z dedijem vsadiva! Imava že pripravljene luknje, v njih pa gnoj in kole za opore.«

Oči je pogledal po dediju:

»Veš, da jih nisem pripeljal.«

»Kako, da ne, saj sem jih plačal. Oba s pobom sva videla, da jih je trgovec dal na stran, zadaj v skladišče jih je dal.«

»Ja, ja in še listek z našim priimkom je privezal nanje,« sem hitel pojasnjevati.

»Nisem pozabil, le v kombiju ni bilo dovolj prostora.«

»Za tri uboge pevcnike nisi imel prostora?« mu je ves rdeč v obraz z dvignjenim glasom opomenel dedi.

»Nisi jih hotel pripeljati, ne maraš dreves. Bi raje prej povedal naravnost, se midva s pobom ne bi zastonj matrala.«

»Vsadila jih bosta, če sem rekel. Jih bodo pripeljali čez kakšen dan.«

Ko se je vrnil v spalnico k mami, ki je še ležala, ji je že med vrati razlagal:

»Ti smotani pevcniki. Pozabil sem jih. Takšna gužva je bila, ko smo pospravljali. Moram poklicati, da jih dostavijo. Upam, da jih niso kam zabrkali.«

Bil sem mu tik za petami, a me ni videl. Mamica je z očmi pomignila proti meni, vendar oči sprva ni razumel, kaj mu namiguje. Ko se je le obrnil, me je ježno oštel:

»Kaj špioniraš!? Se plaziš za mano?« je bil jezen, ker sem ga ujel na laži.

Dedi se je, še vedno ves rdeč v obraz, odpravil nazaj v svojo sobo in legel.

Ker ga še dolgo ni bilo k zajtrku, sem ga šel iskat. Ležal je v postelji in si nekaj mrmral.

»Vstani, dedi! Saj bodo pripeljali pevcnike, saj si slišal očija, da jih bodo.«

»Ne, ne bom vstal. Ne počutim se dobro. Če bodo res kdaj pripeljali tista drevesca, jih boš pa ti pomagal vsaditi!«

»Kaj pa govorite, dedi? Sam ne bom mogel!«

»Saj sem te naučil. Najprej mehko zemljo na koreninice, potem šele gnoj na vrh. Kol pa naj zabije oči, naj bo dovolj trden, da bo dobra opora, dokler se korenine v redu ne primejo!«

Tisti dan dedi ni vstal. Ne za kosilo, niti ne za večerjo in naslednji dan tudi ne. Hrane se ni dotaknil, le tu in tam je srebnil malo čaja. Drobno se je tresel, oči pa so mu nemirno švigale sem in tja. Ko se mu je drugi dan proti večeru pričelo vse od nekdanj prikazovati, je mamica poklicala zdravnika. Ta ga je takoj poslal v bolnico. Mamici pa rekel:

»Bojim se, da je bil mali infarkt. Leta naredijo svoje: človek je slaboten, manj odporen.«

Živega sem ga nazadnje videl tisti večer, ko so ga odpeljali z rešilcem. V bolnišnici je tisti večer tudi umrl. Dali so ga upepeliti.

Čeprav je bil moj dedi star že preko osemdeset, se je pogreba udeležilo zelo veliko ljudi. Iz njegove vasi so prišli menda vsi vaščani in vsi drug drugemu govorili, da je bil res v redu možakar. Pošten, da malo takih.

Na sedmini so vsi očiju in mamici izrekli sožalje. Na mene se nobeden še spomnil ni, čeprav sem z njim prav jaz izgubil najboljšega prijatelja.

Tista teta, ki je že od kraja nisem maral, je rekla očiju:

»Hvala Bogu, zdaj ste pa tudi vi rešeni. Pravzaprav smo sedaj vsi bolj brez skrbi. Je kar naporno imeti stare ljudi na skrbi.«

Tako smo pokopali mojega dedija, pravzaprav tisto žaro.

Na naši zelenici pa so zevale tri izkopane luknje, kup gnoja pa je vse bolj lezel sam vase. Kot da bi tudi on nehal čakati nanj, na mojega ljubelega dedija.

PADEC

»Čuj Franc, enkrat bi se ti malo pri meni oglašil,« je nenadoma rekel Lojzek. Lojzek je že nekaj časa sedel na stolu za šankom ob Francu, pa ni kaj dosti govoril. Francu, ki je bil po naravi bolj tih človek, je bilo to kar všeč. Že ves čas se mu je tudi zdelo, da si nimata kaj povedati. Zdaj pa je pogledal Lojzeka, kot da ne verjame besedam, ki jih je pravkar slišal.

»Kaj pa je? Kaj pa hočeš od mene?« je čez nekaj časa vprašujoče rekel Franc in se presedel na stolu. Prijel je kozarec in srebnil nekaj špricarja, kot da se ni nič zgodilo. Potem pa je spet pogledal Lojzeka in vprašal: »Kako pa to, da nisi pri maši?«

Rekel pa je tiho, kot da noče, da bi to slišal tudi Lojzek.

Kot velik kmet je bil Lojzek seveda vsako nedeljo pri službi božji. Pa še vmes je bil kdaj pa kdaj pri maši. Vedelo se je, da je bil z župnikom v dobrih odnosih. Kadar je bil naprošen, je vedno primaknil kaj denarja za cerkev. Pri tem ni škrtaril.

To nedeljo pa je zavil v gostilno, kar se je Francu že ves čas zdelo čudno. Tudi to, da je prisedel k njemu. V gostilni je bilo le malo moških. Skoraj vedno isti so bili. Pijančki in postopači. Franc ni bil veren in tudi zato ni hodil v cerkev. Rad pa je posedel v gostilni tačas, da je župnik opravil svoje in je potem prišla mimo žena s sinom, ki je reševala dobro ime družine. V vasi si bil venomer vsem na očeh. Zato je župnik Franca skoraj vedno, kadar sta se srečala, spomnil in opomnil, da ga ne vidi pri službi božji in v cerkvi ne.

»Franc, saj tvoja žena pogosto moli tudi zate, vem, ker mi je to sama povedala, pa bi vseeno lahko kdaj prišel z njo v cerkev. Oni časi, ko ste se komunisti bali in izogibali vere kot hudič križa, Bog se usmili, so mimo. Si ja častit vaščan in kot električar si ves čas med ljudmi. Premisli!«

Take je moral Franc poslušati, ker se je držal svojih načel. Župniku ni odgovarjal, mislil si je svoje. Ob tem pa se je jezil na ženo, ampak z njo si ni mogel kaj pomagati. Gonila je svoje.

Zdaj pa sedi poleg njega verni Lojzek, namesto da bi bil v cerkvi, in mu pravi, da bi se naj oglašil pri njem. Kaj le ima za bregom?

»No, povej že,« se je oglašil Franc, kot da je nenadoma postal radoveden.

»Sem vedel, da te bom tu dobil. Drugače si ja ves čas nekje na terenu. Številke tvojega mobija pa tudi nimam. Saj jaz mobilnega telefona sploh nimam, veš. Fant ga ima, pa ga ves čas tišči na uho. Ne vem, kaj se imajo mladi toliko za pogovoriti.

Boš še en špricar? Jaz ga bom,« se je Lojzek živahno razgovoril.

Čeprav je bi že v dobrih srednjih letih, so mu še vedno vsi rekli le Lojzek. Tako ga je klical in mu rekel oče, ki ga vse do svoje smrti ni zares upošteval in ni hotel za naslednika na kmetiji. Stari je rad pravil po vasi in tudi za šankom v vaški gostilni, da Lojzek ni pravi. Ljudje ga niso razumeli, zdelo se jim je pa krivično, ker je bil Lojzek čisto v redu fant in potem tudi družinski mož, ki je imel tri otroke. Res je bil na pogled malo čuden, neroden v obnašanju, po svoje neurejen, in taka je bila zdaj tudi kmetija, ki jo je podedoval kot najstarejši sin. Ampak takšen je pač bil in tudi stiskašтва mu nihče ni štel za slabo.

»No, pa daj,« je rekel Franc in pogledal na uro. Počakal je, da je Lojzek nehal mahati z rokami, ko je klical natararico in ji naročal še dva špricarja, potem pa je vprašujoče pokimal z glavo, češ, daj, povej že.

»Veš, da sem podrl tisto staro, leseno šupo in da sem tam namesto nje postavil strojno lopo. Ni še čisto gotova, ampak stroje sem že spravil pod streho. Rabil bi luč in vsaj eno vtičnico. Mogoče dve. Saj me razumeš, ne? Ti mi svetuj, kako in kaj. Pa seveda kable, žice, kar bo treba boš potegnil od razdelilne plošče dol. Saj poznaš mojo hišo, ne?«

Franc se je zamislil in se poskusil spomniti, kako je že z električno napeljavo v Lojzekovi hiši. Pred več leti, ko je živel in gospodaril še stari, on pa je bil sveže izšolani elektromonter, so delali po tisti hiši. Ni se spomnil, da tudi še kdaj kasneje. Zato je imela hiša še vedno zunanji elektro priključek, po zraku se je reklo, preko kovinskega stojala, in potem takoj pod streho razdelilno ploščo z glavnimi varovalkami. Predstavljal si je, kako lahko vse to zgleda sedaj. Seveda zastarelo, prašno, v pajčevinah, in po svoje nevarno. Izvedbe hišnih priključkov so v sedanjem času povsem drugačne. Kabel je v zemlji, omarica z vsemi elementi, tudi s števcem, je zunaj ob hiši, da je vse pri roki, če je treba karkoli popraviti, urediti.

Natararica je prinesla kozarca s svežo pijačo, zvedavo pogledala moška in se nasmehnila. Ta njena gesta se je zdela profesionalna. Tudi Franc je čutil potrebo po profesionalnosti, ki je veljala za nevarno, mu je to tudi nalagal. Zato je moral Lojzemu predlagati temeljito obnovo priključka in nemara tudi napeljav kablov in električnih vodov, če že gradi nove objekte. Ampak, ni se hotel pre nagliti, pa tudi tu v gostilni, kjer mu bo Lojzek

plačal špricar, res ni hotel načeti tako resne teme. Pomislil je na Lojzekove navade in na možnost, da gradi prizidek kar tako po svoje, na lastno pest.

»Razumem te, ja,« je potem le rekel. »Samo približno vem, kakšno je stanje pri tebi. Moral bom pogledati in videti, kaj se da narediti. Vedno ne gre vse čisto enostavno. Pa kaj ti nimaš načrta in vrisane elektro inštalacije? Saj si ga moral predložiti za gradbeno dovoljenje.«

Resno je gledal Lojzeka in kar zdelo se mu je, kaj bo slišal. Odrinil je prejšnji kozarec in izpil polovico svežega špricarja. Nenadoma se je počutil pomembnega, da je. On, ki je samo navaden delavec, ki ima le skromno hišo in nekaj malega vrta okoli nje, zdaj lahko pokaže bogatemu kmetu, da je nekaj, da ga je treba prositi in poslušati. Ker v vasi so le kmetje zares nekaj veljali.

Ni se motil. Lojzek ni imel gradbenega dovoljenja, sploh nobenega dovoljenja ne. Tudi načrta ne. Strojno lopo je gradil z vaškim zidarjem in tesarjem obenem in sproti so se dogovarjali kako in kaj je treba kje postaviti, podpreti, utrditi, da bi prvi sneg vsega ne porušil. Franc se je prijel za glavo, porinil je kozarec od sebe, vstal je in rekel:

»Hvala za pijačo. Ne vem, kaj bova lahko naredila pri tebi. V četrtek popoldan lahko pridem, prej ne gre. Povej. Maše je konec, zdaj grem.«

»No, no Franc, ne tako važno z mano. Saj ne boš delal zastoj. Pridi v četrtek, če ne moreš prej. Doma bom, seveda.«

»Prav,« je še rekel Franc in odšel, ko je plačal prvi kozarec špricarja.

V četrtek je bil deževen dan. Dopoldan je tako močno padal dež, da električarji niso mogli na teren. Pomikali so se po delavnici, pili kavo, si pravili vice in komaj čakali, da bo ura tri popoldan, ko bodo prosti. Franc se je pripravil za obisk pri Lojzeku. Ker je pričakoval, da bo pod streho slabo videl, je vtaknil v torbo še akumulatorsko svetilko. Z električno napeljavo pod napetostjo se ni šaliti. To je vedel in vedno spoštoval.

Nič ni šel domov, ampak se je zapeljal kar k Lojzeku. V takem vremenu bo zagotovo doma, si je mislil. Pa še dogovorjena sta bila. Res, Lojzek je bil doma. V kuhinji je bil in bral je časopis, ko je vstopil Franc.

»Dan«, je kratko rekel Franc, pa še, »je to tvoja navada, da obrneš časopis po kosilu, ali si me že čakal?«

»Dober dan. Že od nedelje te čakam, pa kaj, ko si si šele danes vzel čas zame,« je odgovoril nekako suho. »Kmetje nimamo časa za politiko in podobne neumnosti.«

Franc je začutil namen teh besed, saj se je vedelo, da sodi k liberalcem. Ampak je preskočil odgovor, ker se res ni hotel zapletati v pogovor

z Lojzekom. Rad bi videl, kako je z napeljavo in potem bo šel domov. Čeprav je skoraj že nehalo deževati, je bil dan še vedno moreč in težaven. Zaradi odloženih del dopoldan je bil še vedno nerazpoložen. Kaj pa ga briga ali Lojzek bere časopis ali ne in kdaj to počne. Če po kosilu, pač po kosilu. Če ne, pa ima naročenega zato, da bi ljudje vedeli, kako je načitan.

»No, pa greva.«

Franc je stopil na veliko dvorišče. Bilo založeno s stroji, s starim in z novim gradbenim materialom, z lesom, drvimi in še kaj bi se tam našlo. Seveda, je pomislil, Lojzek je podrl staro šupo, nov objekt še ni gotov, ima veliko gozda in zato kurijo pozimi z drvimi, strojev pa itak imajo vsi kmetje več, kot bi bilo nujno. Zakaj bi tako ne bilo tudi pri Lojzeku. Pa ni nič rekel. Mislil si je svoje. Vratnik delovnega suknjiča je potegnil na vrat, vzel je torbo, ki jo je prej pustil pred vrati hiše, in šel je naprej.

Lojzek je hitel za njim.

»Lestev sem pripravil,« je rekel, »in ker imam za strop položene le iverke, saj razumeš, samo začasno, sem vrgel čez njih desko, da bo bolj stabilno, ko boš hodil tam gori. Boš rabil luč?«

»Saj nimaš vtičnice, si zadnjič rekel. Imam baterijo, ki dobro sveti. Bom že videl kakšno je stanje. Pa saj še ni tema, čeprav je oblačno in zoprno,« je bolj sebi kot Lojzeku rekel Franc.

V strojni lopi, tako je novemu prizidku venomer govoril Lojzek, je bilo podobno kot na dvorišču. Res je Lojzek tja spravil že veliko strojev in opreme, kot je razlagal v nedeljo v gostilni. Do lestve se je dalo komaj priti. Pod lestvijo je Franc vzel iz torbe svetilko, kombinirke, dva izvijača, merilec napetosti in si s tem napolnil žepe. Potem je lezel gor do narejene odprtine med iverkami. Zdelo se mu je visoko, čeprav je bil pri svojem delu vajen vsega.

»Zakaj hudiča pa imaš tako visok strop? Nič podstrešja ne boš imel,« se je zadržal dol.

»Kombajn in priključki za spravilo koruze še pridejo notri. Kaj pa vem, tako je izpadlo,« se je nazaj drl Lojzek.

»Aha, ne veš,« se je rogal Franc, ampak je to rekel tiho, sebi, mislil si je pa svoje.

Ko je dosegel preko tramov položene iverke, se je oprijel roba in posvetil proti steni. Res je bila tam položena deska. Lahko bi bili dve, ali pa ena širša, je pomislil, ko se je potem opotekal po tanki in gugajoči deski do stene, kjer je videl električno omarico. Ko je posvetil naokoli, da bi se bolje znašel, ker je tam pod streho bilo mračno, je videl, kako so ponekod iverne plošče temne, premočene. Res je te dni, še posebej dopoldan deževalo, ampak pod streho bi moralo ostati suho, je pomislil. Posvetil je še gor na kritino, pa ni bilo videti kakih špranj, skozi katere bi lahko lil dež. Vedel pa

je, da je dovolj že nekaj počenih krovnih opek in taka streha takoj pušča vodo. Da je Lojzek porabil vse razpoložljive strešnike, mu je bilo jasno. O tem ni dvomil. Misli je o tem, kako nespametno, celo neumno je varčevati pri vsaki stvari, ker tudi iverke, ki so premočene, postanejo sčasoma zanič. In potem voda kaplja na stroje, ti rjavijo, slabo delujejo in vsemogočim problemom, ki si sledijo, ni videti konca. Pa kaj ga to briga, si je mislil, Lojzek je tu gospodar in že ve, kje je njegova računica. Rekel pa si je, da ga bo na to opozoril.

Odprl je omarico in si ogledal stanje. Bil je prepričan, da je nekdo nepoklican tam že nekaj počel. Napeljava in vezava žic ni bila izvedena strokovno. Tudi ena od varovalk je bila premoščena s tanko žico. To je očitno naredil nekdo, ki se je vsaj malo spoznal na elektriko. Ni se spomnil, da bi na elektro kdaj poklical Lojzek in jim rekel, da mu je pregorela varovalka, pa tudi ne, da bi kdo od njegovih fantov omenil, da je kaj počenjal pri Lojzku. Seveda električarji ne bi ukrepali tako, kot je bilo zdaj pred njim. Bil je jezen. Dobro si je vse spomnil, potem pa je zaklenil omarico, saj ni bil pripravljen, da bi takoj kaj naredil, popravil stanje. Ob vlagi, vodi, kar vodi, ki je ob nalivih nemara tekla po steni, kjer je bila omarica, je bilo nevarno, da bi se ob kratkem stiku lahko kaj vžgalo in bi prišlo do požara. Zmajeval je z glavo in šel po majavi deski prozi lestvi. Bilo mu je popolnoma jasno, da je potrebno stvari pod streho začasno spraviti v nenevarno stanje, potem pa naj Lojzek po postopku naroči in zahteva, da se mu hišni priključek izvede skladno s predpisi.

Ko je sestopil z lestve, Lojzeka ni bilo nikjer. Nekajkrat ga je poklical in bil je še bolj jezen kot prej gori pod streho. Nič. Šel je naokoli in videl poleg svojega še en avto, ki ga prej ni bilo. Potem se mu je zdelo, da sliši glasove iz hleva. Stopil je tja in res, tam je bil Lojzek in še dva mlajša moška. Eden je z veliko roko tolkel po stegnu teleta, ki je bilo privezano na jasli, kot da preiskuje, kakšna je čvrstost mišic. Hlev je bil poln pitancev.

»Hej,« je rekel Franc in pomahal z roko, da bi ga Lojzek videl. Bil je namreč s hrbtno obrnjen k živini in zavzeto je nekaj razlagal onima dvema.

Eden ga je sunil, ker je opazil Franca. Lojzek se je obrnil na peti, nekaj rekel in potem stopil do Franca.

»No, si videl? Naredi mi čim prej tisti kabel do strojne lope, da bom lahko svetil in imel vtičnico. Kot sva se zmenila, ne? Tu imam zastopnika mesarije, s katero delamo na pitancih, in žal zdaj nimam časa, da bi te povabil na kozarček. Oprosti. Ti kar priidi. Lestev bo tam. Oprosti,« je rekel še enkrat in že krenil v hlev.

»O, fant, malo le še počakaj. Naj si onadva sama ogledata teleta. To ti pa že moram reči, da

imaš gori eno samo svinjarijo in da si sam ali pa ti je nekdo drug delal po omarici, kar ni dovoljeno. Saj veš, da se za zlorabo varovalk plača kazen. Da o nevarnosti ne govorim. Začasno ti bom stvari pokrpal, potem pa ti bom povedal, kaj te čaka. Mogoče pridem že jutri.«

»Hvala ti, sem vedel, da mi boš pomagal. Obljubim ti, da bova vse dobro uredila, ko bo spodaj luč.«

»Ja, če bo. Bom videl, ko zares posežem v omarico.«

Lojzek ga ni več slišal, ker je že bil pri mesarjih. Eden je še vedno tolkel po stegnu teleta, ki se je zdaj nervozno umikalo, pa ni imelo kam. Ubogo živinčce, je pomislil Franc, ko je še gledal čokato in velikansko roko moškega. Drugi je roki držal v hlačnih žepih, pa se je Francu vseeno zdelo, da morata biti veliki, ker so bile hlače zelo napete. Počutil se je prazno in bil je utrujen. Kmet že ne bi bil, raje sem navaden električar, se mu je zdaj zares zdelo. O tem na tak način še nikoli ni razmišljal. Tu v hlevu, kjer so odbirali živali za zakol, mogoče bodo hlev izpraznili v celoti, je pomislil, da moraš imeti pač posebno srce in želodec in vse, da se tega greš. Da od tega živiš. Mogoče taki ljudje rabijo boga, mogoče zares morajo imeti neko uteho in nekaj, kamor se zatečejo pred seboj. Za trenutek se mu je zazdelo, da bi celo lahko razumel Lojzeka tudi v tem, da se mu zdi električna napeljava čisto dobra taka, kot je, in da res ne more misliti še na nevarnosti, ki pretijo.

»Jutri popoldan pridem na kosilo spet bolj pozno,« je rekel Franc ženi, ko je pojedel juho in čakal, da se ostalo pogreje. »Pri Lojzku je precej dela in me ne bo hitro.«

»Zakaj pa ne bi prišel najprej domov, pojedel v miru kosilo, potem pa greš k Lojzku, če že moraš tam delati popoldan,« mu je rekla žena, ko je postavila predenj krožnik s hrano.

»Hitro je že tema. Tam pod njegovo streho pa je še bolj mračno. Si bom moral itak najprej narediti luč, da bom dobro videl, ko bom delal.«

»Zakaj pa mu ne delate v delovnem času? Je dobro, da boš tam gori sam? Kaj nima naročilnice? On, ki ima dovolj denarja, ki se hvali z bogatijo?«

To je govorila nekako razburjeno, kot da hoče moža okarati zaradi njegove namere, da bo Lojzku delal pod roko. Po navadi se ni vmešavala v njegove posle. Tokrat pa je bila vsa drugačna.

»Misliš, da je prijetno čakati, kdaj končno prideš, in ves čas greti hrano, da je sploh še užitna? Kot da je Lojzek tako pomemben.«

To je povedala očitajoče in Franc je vedel, da upravičeno. Zavedal se je, da ima prav. Ampak obljubil je, rekel je Lojzku, da jutri pride in mu potegne tisti provizorij, saj je tam notri v strojni

lopi res potreboval luč.

»Dobro, dobro, ne me čakati s kosilom. Bom že pri njem dobil malico, ko bom končal z delom. Vem, da ima dobre domače klobase,« se je nekako opravičeval Franc. Gledal je v krožnik, ko je hitro jedel.

»Klobase, seveda, potem te pa tišči v želodcu, saj veš, da si imel ulkus, Franc,« mu je zdaj rekla skoraj proseče.

Seveda je imel slab želodec. Komaj pozdravljen. Res ni vedno prenesel vse in vsake hrane, ampak domače klobase so mu včasih res teknile. Tudi kozarec vina potem gre, si je mislil, ko so mu ženine besede odzvanjale po ušesih. Saj je vedel, da je dobra žena in da ga ima rada, da bi mu želela le najboljše, ampak njegovo delo je bilo terensko in zelo dinamično, pa se tudi zaradi tega ni mogel prehranjevati, kot bi bilo zanj prav. Včasih ni jedel do večera in je bil resnično nervozen, nerazpoložen, ko je prišel domov. V takih primerih je bila žena raje tiho, kot da bi mu kaj rekla. Ni ga še dodatno vznemirjala, saj ga je dovolj dobro poznala. Tokrat pa je sedla njemu nasproti in ga gledala kot dobra mati sina, ki se rad kuja. Ni pričakovala, da bo še kaj rekel, pustila ga je, da je pojedel.

»Boš še?«

»Ne, hvala. Bilo je dobro in dovolj. Kje je časopis?«

Pokazala mu je z roko na sosednji stol. Odrinil je krožnik in začel brati. Preletel je nekaj naslovov, ki so bili napisani z velikimi črkami, pa se ni mogel odločiti, kaj naj prebere do konca. Po navadi je preletel osmrtnice, čeprav se mu je to vedno znova zdelo neumno, saj še zdaleč ni bil v tistih letih, ko bi naj našel med imeni svoje znance, vrstnike po starosti. Včasih pa je le bilo zapisano ime in priimek koga, ki ga je poznal ali je slišal zanj. Potem je prešel na stran s športom in se spominjal, kako je bilo včasih, ko je igral nogomet v vaški enajsterici. Tam ga je prvič videla, mu je rada povedala žena, in potem je redno hodila na nogometne tekme. Bil je tako lep in resen mladenič, da ji je takoj padel v oči. Imela sta lepa mlada leta. Pogledal jo je preko časopisa. Pomivala je posodo. Rjavi lasje, glava, ramena, ves zgornji del telesa, ki ga je lahko videl, vse je nihalo v nekakšnem ritmu, ki so ga delale kretnje njenih urnih in pridnih rok. Rad je imel njene roke, lase, ramena, njeno telo, ki se je zadnje čase že malo polnilo, v pasu je to najbolj občutil, kadar jo je objel. Vse na njej je imel rad. Vzdihtil je, pa takoj vedel, da je bilo to neumno. Ona se je sunkovito obrnila, kot da se dogaja nekaj posebnega in ga pogledala z velikimi očmi, ki so še vedno delovale dekliško.

»Kaj pa je?«

»Nič. Kar tako sem vzdihtil. Sapo sem zajel. Nerodno sem sedel. Saj ni notri nič pametnega,« je

rekel, da bi odvrnil njeno pozornost. Zložil je časopis in ga vrgel na stol, kjer je bil prej.

»Dobro,« je rekla in se posvetila svojemu delu.

Francu je bilo neprijetno za mizo, zato je vstal in se pretegnil. Počutil se je utrujeno in bil je neka-ko brez volje in ideje, kaj naj počne. Šel bo okoli hiše, je pomislil, saj je zunaj vedno kaj za postoriti.

»Ven grem, na zrak. Glava me hoče boleti. Na vrt bom pogledal. Prideš ti tudi?« je rekel pri vratih in stopil naprej, kot da ni pričakoval odgovora.

Žena je zmajala z glavo in rekla, da pride. Pripravil je gredo, ker je bil primeren čas za sejanje motovilca, tako solato pa je imel resnično rad. Bila sta tiho, le nekaj besed sta spregovorila med delom. Potem je on šel v garažo. Tam je bilo vedno dovolj dela. Ona pa v hišo. Zdelo se mu je, da mora garažo spet pomesti, čeprav jo je šele v soboto, pospraviti kolesa, vrtno orodje in narediti red na policah, kjer je imel veliko materiala in orodij. Pomislil je, kaj vse bo jutri potreboval pri Lojzeku, da tam ne bo imel težav, ko bo enkrat pod streho in bo hitel z delom. Zdaj so mu spet zazvenele v ušesih ženine besede o bogatem Lojzeku, res je vse, imela je prav, je vedel, ampak besedo mu je dal že v gostilni, pa Lojzek tudi ne bo edini, ki mu bo pomagal, naredil nekaj dobrega zanj. Tako je pač na vasi, si je govoril. Eni smo delavci in znamo svojo stroko, drugi so pa kmetje, kar mora biti tudi težko in včasih naporno pa zahtevno delo. Tisto v hlevu, ko so mesarji gledali pitance, mu ni šlo iz glave. Saj ne more biti hec zrediti živino natančno tako težko in po rasti prav veliko pa zdravo, da jo bodo prevzeli in potem plačali. Pa je že bolje biti električar, si je mislil.

Zvečer je vzel aspirin in zgodaj je šel spat.

Naslednji dan je bilo vreme lepo. Franc je takoj po službi odhitel k Lojzeku, da bi ujel čim več dnevne svetlobe. Ko je stopal iz avtomobila, je iz hiše pritekel mlajši Lojzekov sin in hitel razlagati: »Ata je šel v mesto, v zadrugo je moral, in mi je naročil, naj vam povem, da bo takoj nazaj. To mi je rekel, gospod.«

»Že prav,« se je nasmejal Franc. »Saj vem, priden fant si, res,« je pohvalil otroka.

Potem je šel v strojno lopo. Ogledal se je naokoli. Bilo je drugače kot prejšnji dan. Očitno se je dopoldne tu že nekaj dogajalo. Lestev je moral dvigniti s tal in jo postaviti k odprtini med ivernimi ploščami, da je potem lahko šel po njej gor. Nekdo jo je moral rabiti nekje drugje ali pa ga je motila sredi prostora, je pomislil. Saj je vseeno, si je rekel, lestev pa že še lahko dvignem in prislonim tja, kjer jo potrebujem. Pa tudi nikogar ni bilo v bližini, da bi mu pomagal, če bi bilo potrebno. Lojzek mu je že zjutraj, ko je preverjal, če pride, rekel, da ima nujen popravek v mestu, pa da potem hitro pride in bo pomagal, če bo treba. Franc se je povzpел po lestvi do iveric, tam na robu odprtine odložil

kabel in torbo z orodjem, potem pa šel spet dol po ostali material in luč, da bo imel vse pri roki. Gori je vzel torbo, bila je težka, težja kot po navadi, in kabel z lučjo, ki si ga je pripravil že spodaj. Po nekaj korakih je opazil, da ni deske, po kateri se je majavo premikal včeraj, in zdelo se mu je tako še bolje. Spet je pomislil, da se je moralo od včeraj tu nekaj dogajati, da je nekdo bil tu gori, saj nikjer ni bilo deske in tudi lestev je ležala na tleh. Pa že, si je rekel in stopal naprej. Blizu stene, tam kjer je bila iverka temna, ker je bila mokra in prepojena z vodo, je zaškrtalo, pod njim se je lomilo, drobilo, s kosi preperelih delov nekoč močne plošče je omahnil in padel v globino, ki se je zdaj zdela šele velikanska in strašljiva, kot da je brez konca. K sebi je stiskal torbo, ni je spustil iz rok, svojo električarsko torbo, kot da mu je opora in rešilna bilka, ko so se mu slikale pred očmi vse tiste spodaj naložene naprave in orodja, polne bodic in štrlečih delov, ki so ga čakale, da se nabode nanje. Vmes se je zavedal, da bi moral biti bolj pazljiv in vendar nekje najti tisto prekleto desko, Lojzku povedati, da ne gre gor, če je ne bo tam, še bolje, tam morata biti dve, mogoče tri, prekleto, saj Lojzek je bogat in mu nekaj desk res ne bi smelo pomeniti ne vem kaj. Potem si je slikal položaj telesa in ni vedel, ali bi bilo bolje pasti na hrbet ali na trebuh. Torbo je držal spredaj. Mogoče bi mu žena znala povedati, kako bi bilo bolje, ampak je bil v tem padanju v temačnem prostoru sam, prekleto sam in brez vsake pomoči. Potem je udarilo. Spet se je vse lomilo, zdaj ne samo deli iverne plošče, tudi on. To ni bila bolečina, kar ga je prevzelo, bil je šok in nekaj dokončnega, šlo je vsekakor skozi njega. Potem ga je nekaj močno stiskalo v vratu, davilo ga je in zgubil je zavest.

Zavedel se je v bolnišnici. In tam se je tudi zavedel, da je hrom od vratu navzdol, da je paraplegik. Ni mu bilo treba tega povedati. Sam je vse dojel, ko je hotel pomigati s prsti na nogah, pa je bilo, kot da jih ni. Ob tem ga je prevzela neznosna žalost, nekaj posebnega, ker je bil le še glava, ki nima komu več kaj nalagati, posredovati, zapovedati. Samo del človeka je bil. Kakšen del? Breme vsem. To je takoj vedel. Bilo je trpko, pa resnično. Ko je pogledal okoli sebe, jih je nekaj bilo tam ob njem. Belo oblečeni so bili. Sestre, mogoče zdravniki, saj ni bilo važno, kdo so, je šlo skozenj. Neverjetno, ampak takoj je bil spet v padanju, tam, kjer se je odločal, kako naj prileti na železje pod sabo, na hrbet, na trebuh, na torbo? Prekleto, natančno je vedel, kako je stiskal torbo k sebi, ampak pasti je moral nerodno, ne prav, na hrbet verjetno. Sicer bi ne bil hrom. Glava je v redu, saj lahko misli, vidi vse tiste belo oblečene ljudi okoli sebe, kako se čudijo, da je odprl oči, pa to je tudi vedel, da ne sanja.

»Glej, prebudili ste se, to je dobro. Nemara je

najhujše mimo,« je kot skozi gosto meglo, kot skozi plodovnico prišel do njega blagi glas. Potem pa še: »Veste, prav grdo ste se poškodovali pri padcu. No, zdaj bo že šlo. Bo pa trajalo.«

Potem ni več dobro slišal, kaj mu je bilo še povedano. Spet je bil v nekakšni omedlevici, popolnoma sam, kjer pa se je trudil premakniti roke, da bi se izvil iz prijema kot s kleščami. Tudi če bi slišal, da si je pri padcu zlomil tri vratna vretenca, roko, štiri rebra in se nabodel na koničaste dele poljedelskega stroja, ga to ne bi nič kaj zanimalo, mu ne bi nič pomenilo, saj pomoči proti temu obupu ni mogel pričakovati. V podzavesti je spet vedel, da je le še delček človeka.

Tudi žene ni hotel poslušati, kaj vse se mu je zgodilo, ko je priletel dol na vso tisto ropotijo pri Lojzku, ko je nekaj dni kasneje sedela na njegovi bolniški postelji in jokala. On je hropel in komaj kaj povedal, v pljučih ga je žgalo, jezik se mu je pa zatikal. Odkimaval je, kolikor je mogel. Žena ga je razumela in je samo še jokala. Potem pa ni več zdržala.

»Samo da si nam ostal, dragi, pomagali ti bomo, kolikor se bo dalo, saj veš, da bo tako. Zdravnik ima nekaj upanja, da se boš dobro zlizal, saj si še dovolj mlad in bil si športnik. Moraš si to želeči, moraš v to verjeti. Oprosti, ampak jez molim zate in za tvojo ozdravitev.«

Zdaj ni več jokala, brisala si je pekoče oči in nekaj je mrmrala. Franc je s težavo zasukal glavo proč in zaprl oči. Ni mogel več. Ni bil potolažen, saj ni verjel v nič drugega, kot da je po padcu samo še del človeka. Ženska na robu postelje se mu je zdela tuja, nekdo, ki nekaj govori, pa je vse nepotrebno in brez smisla. Želel je, da odide. Mogoče bi raje videl sina, je pomislil, mogoče bi v njem zasledil kanček sebe, ko je bil še cel, cel mož in oče. Zato ji je rekel, da naj pride on, samo pride naj in naj bo tiho, ni mu treba nič odgovoriti.

»Dragi, bil je že tu, pa si spal, nisi ga mogel videti. Zelo rad te ima in v šoli je priden. Seveda bo jutri tu pri tebi, tudi jaz spet pridem. Vsak dan bo lažje in se boš bolje počutil. Verjemi. Franc, Lojzek bi te rad obiskal, mi je rekel. Lahko pride? Ni mu prijetno, ker se je to zgodilo pri njem. Prosil me je.«

»Ne, ne še. Mogoče sploh ne. Tudi tebi ni treba biti vsak dan tu,« je iztisnil med hropenjem in mučnim napenjanjem iz sebe.

»Ne, ne, jaz pridem. Ves čas sem s teboj in bom, dragi.«

Brisala si je solze. Spet je jokala. Zaprl je oči in se potopil vase.

Čez mesec dni, ko je bil že na drugem oddelku, ko ni imel na roki več mavca, okoli prsnega koša pa samo še lahak povoj, se mu je nekega jutra zdelo, da je pomigal s prsti na levi roki in da tudi del desne roke nekako čuti. Pod prevleko se je do

potenja trdil to zares čutiti in utrditi. Prvič po dolgem času ga je prešinil nekakšen radosten preblisk, nekaj, kar mu je dalo spet malo volje do življenja. Ko je bil zdrav, je to frazo večkrat slišal. Tudi sam je kdaj za koga rekel, da se mu je spet vrnila volja do življenja, ampak zdaj je zares vedel in razumel, kaj to pomeni, kaj to je. Pa je to spoznanje potlačil vase, ni hotel tako malo radosti trositi naokoli, razdajati je drugim.

V tistem času enkrat se je v bolniški sobi pojavil Lojzek. Prišel je do postelje, do prsi je dvignil roki, kot da bo molil, se je zdelo, potem pa ju je spustil, kot da nista njegovi, in tiho je pozdravil. Bilo je očitno, da ni vedel, kaj bo videl, kakšen je Franc v bolniški postelji, ta Franc, ki je bil vedno v gibanju, nikoli pri miru, človek akcije. Potem je nekako nekontrolirano nihal sem in tja z rokama, kot da si daje zalet, korajžo, da bo lahko nekaj rekel. In končno je.

»Ni dobro, kaj? Pa bo, so mi rekli tudi tu v bolnišnici. Sem vprašal prej zunaj sestro, veš. Rabiš kaj?«

Postal je in spet mahal z rokama, kot da se ponovno pripravlja za še nekaj besed. Nepotrebnih, bedastih, je pomislil Franc. Le zakaj je prišel, ko mu je tako nerodno, ko se ne zna vesti ob bolniku, polomljencu v njegovem gumnu. On, kmet na svojih nogah, v postelji pa z odprtim hrbtom od zaležnin del človeka, ki mu je hotel nekaj narediti pod roko, ker mu je tako obljubil. Franc ga je gledal, ni gledal skozenj, kot je to počel zadnje čase skoraj z vsemi, ki so prišli k njemu na obisk, gledal ga je naravnost v oči, v njegovo dušo. Mogoče je Lojzek to uvidel, čutil, ker je povesil pogled.

»Franc, jebenti, zakaj me nisi takrat počakal. Takoj sem bil doma. Skoraj me je kap, ko sem te videl doli na obračalniku. Prvi hip sem mislil, da si mrtev. O, madona, kako se je moglo to zgoditi ravno tebi. Še zdaj nimam luči tam notri. Pa saj skoraj ne grem več tja. Se mi zdi, da te še vedno vidim.«

Z desno roko si je potegnil po čelu, kot da si briše pot. Bil je bled in očitno prizadet. Francu je bilo tudi tega dovolj in mu je rekel, da bo že neka, ko, da ničesar ne potrebuje, da verjame v dobro, ker njegova žena ves čas moli zanj.

»Ja, težki časi so in verjeti je treba. Dal bom za mašo, ti obljubim, Franc.«

Res je dal za mašo. Ko je Franc to zvedel, je takoj pomislil, da je Lojzek dal za mašo zase, ker se je tudi res moral priporočiti bogu. In pokoriti. Zaradi prekleste deske, zaradi kosa lesa, ki ga nihče več ni omenjal. Ki ga ni bilo tedaj tam, ko bi moral najbolj biti.

Minilo je pet mesecev. Franc je bil odpuščen

iz zavoda za rehabilitacijo in lahko je šel domov. Seveda ni šel, hoditi ni mogel in nikoli več ne bo, bil je na vozičku in še tega je moral nekdo potiskati, da se je premikal. Po petih mesecih je bil doma, bil v svojem kraju, v vasi, ki jo je imel vedno rad. Zdaj pa se mu je, kot vse po nesreči, zdela tuja, težka, obremenjujoča, kot nekaj, kar mora sovražiti samo po sebi. Saj res ni nikogar več imel rad, nič in nihče več ga ni razveselil, mu pomenil vsaj malo zadovoljstva. Tudi glava ne, ki je bila ostanek nekoč radoživega človeka, tudi roke ne, ki so bile po rehabilitaciji vsaj malo gibljive, pa ne dovolj, da bi lahko sam potiskal voziček, ki je bil zdaj njegov dom, vse njegovo okolje. To njegovo okolje je izpolnjevala njegova žena, ženska, ki se je morala vdati v usodo, ki je morala zbrati neskončno veliko volje in potrpljenja, da je lahko živela ob njem in z njim, ki je bil vedno težavnejši, bolj zloben, sovražen do vseh. Iz dela telesa, ki ni počelo nič več, je prihajala, se širila po njem zloba in ni si mogel pomagati. Včasih si je želel konca in v dolgih nočeh, ko ni spal, je preklinjal usodo, ki ga je pustila pri življenju takega, kot je ostal. Klical in rotil je smrt, naj se ga usmili. Če bi mogel, bi si pomagal sam. Jezilo ga je do obupa, da si še tega ne more več narediti. Da bi se ubil.

Na cvetno nedeljo, ki je tisto leto bila v aprilu, da je bilo zunaj že prijetno toplo, ko je pomladno sonce že nekaj dni zapored ogrevalo zemljo, mu je žena rekla, da gresta k maši. Nič prijazno je ni pogledal, pa kaj si je mogel pomagati. Po poti proti cerkvi sta srečala skoraj vse sovaščane. Videl je, kako so se nekateri stisnili vase, ko so ga videli, drugi so ju obšli, nekateri so ju pozdravili, rekli tudi kakšno besedo, o vremenu seveda in o prazniku tudi, nekateri pa so se delali, kot da ju ni. Ti so mu bili še najbolj všeč. Pred cerkvijo je rekel ženi, naj gre naprej sama in naj ga kar pusti zunaj na soncu. Da bo tudi ven slišal duhovnika, saj je vedno rad govoril na glas. Na parkirišču je iz novega avta izstopil Lojzek s svojimi. Pogledal je na uro, kot da se mu kam mudi, potem pa le prišel do Franca. Potrepljal ga je po ramenih in rekel:

»Zdravo. Lep dan, ne! Lepo, da te vidimo tu. Lepo, da si spet med nami. Boš ostal kar tu zunaj? Pa saj božja beseda in dobra misel sežeta povsod.«

Sklonil se je k Francu in mu nekaj potisnil v žep suknjiča. Franc je obrnil glavo, da bi videl, kaj to je, to pa je bilo tudi vse, kar je zmogel. Streslo ga je, če je prav mislil.

Lojzek pa je že hitel v cerkev. Iz nje se je slišalo govorjenje pa petje pa spet beseda duhovnika. Res je maševal zelo na glas. Mogoče je vedel, da je zunaj Franc. Franca je prišlo, da bi se zapeljal še malo bližje, čisto do cerkve, pa ni šlo. Tega ni mogel narediti sam. Poslušal je besede molitve, kjer je pač bil. Zdelo se mu je, da celo verjame.

Tri razglednice

FRESACH / BREŽE

Kakor nevihtni oblaki se je name zgrinjala teža slutnje težav, ki me čakajo v prihodnosti.

Tu blizu Bistrice ob Dravi na avstrijski strani se zdaj čutim varnega. Kar ostal bi v teh krajih; pri teti in stricu v Fresachu, pod Mirnockom, obdanem z gozdovi, v katerih so se ravno ob tem času prebujali jurčki. »Tu je navada, da jih vsak pobere toliko, kolikor jih trenutno potrebuje,« me je seznanila teta potem, ko sem s polno košaro privihral iz gozda in jo kakor mačka, ko ulovi miš, položil pred njo.

V teh krajih bi bilo najbrž smešno govoriti o številu »uplenjenih« jurčkov.

Že po nekaj dneh sem se navadil hoditi mimo njih, s tetinim psom na povodcu ali pa sam. Na teh sprehodih so mi misli pogosto uhajale naprej, v neznano. Skušal sem jih ustaviti z ogovarjanjem psa, ki pa se za moje besede ni zmenil, razen če sem ga poklical po imenu. Bil je lep, dolgodlak, najbrž seter. Nisem poznavalec psov, bližje so mi mačke.

Le če sem pomagal stricu pri težjih hišnih opravilih, me te misli niso preganjale. Imelo me je, da bi se ves dan zaganjal v težaško delo, ki bi me zvečer v hipu poglavo v sanje. Bilo bi podobno, kakor če bi jemal tablete. Brez dela bi kmalu ne mogel in iz dneva v dan bi ga potreboval več. »Toda kaj bo, ko ne bom več zmožen delati?« sem se vprašal, ko sem se ustavil pri majhni elektrarni ob potoku sredi gozda. Sprva sem pomislil, da sem našel bunker, obdan s kovinsko mrežo, potem pa sem opazil električno napeljavo. Gozd mi je postajal vse bolj skrivnosten in vabljen, kar ostal bi v njem in pozabil na odhod domov, ki se je vse bolj bližal.

»Kaj pa, če bi ostal tu. Teta in stric se bosta kmalu upokojila, njuna čistilnica za oblačila čaka naslednika,« sem pomislil, ko sem stopil iz gozda in sedel na klopi ob glavni cesti, od koder so se lepo videli gorski vrhovi in tetina hiša, ki je stala pod cesto, na robu vasi. Ob sončnih zatonih sem tako pogosto posedal na klopi ob cestišču in skušal s pogledom zaobjeti svet do planin.

»Ne, to ne pride v poštev. Niti ne znam nemiš. Namesto da sanjam po gozdovih, bi se raje učil nemščine, šel v družbo, v vaško trgovino, ki je nekoliko v hribu nad protestantsko cerkvijo, od tam se najbrž vidijo Karavanke. Morda pa je prav, da se ne kažem, saj ljudje me skorajda še

niso opazili, le najbližji sosedje, pa še pri njih najbrž nisem vzbudil pozornosti, nemara zgolj zato, ker sta jim teta in stric povedala, da sem le prehodni gost, sorodnik in ne njen naslednik. Če pa bi kdo namignil, da mislim ostati, bi se novica ko plamen razširila in bi prišel takoj v središče pozornosti, še posebno, če bi se razvedelo, da bom prevzel njuno podjetje, bi me pričeli obletavati ko ose, me zbadati zaradi mojih domnevnih slabosti, in ne bi se več mogel nikamor umakniti. Vseeno je, če se vrnem domov. Le kam naj se jim skrijem!?

»Tu sem in jutri bom na drugi strani Karavank in tam ne bo prav nič drugače, le službo bom zamenjal in se seznanil z novimi sodelavci,« sem pomislil, ko sem se vračal z zadnjega sprehoda.

Naslednji dan sem sedel v avto. Ko mi je carinik na meji vrnil potni list, me je sedanost vsega prežela in v meni ni bilo več prostora ne za preteklost ne za prihodnost.

KOPER

Vračali smo se z dopusta ob istrski obali. Ko smo se pripeljali na slovensko stran, takrat še ni bilo meje, sem pričel pogledovati za telefonskimi govorilnicami.

Žena je bila za volanom, otroka sta zaspala.

»Ustavili se bomo,« sem ji rekel.

»Kmalu bomo v Kopru. Najdi pošto! Vprašaj!« me je opomnila.

»Najbrž so pošte že zaprte. Sobota je. Kaj, če bi ...« Beseda mi je ostala v grlu.

»Tu je! Ustavi!« sem vzkliknil.

Zavrta je tik ob govorilnici. Pohitel sem. Toda poklicati nisem mogel.

»Žeton ni pravi,« sem zamrmral, ko sem sedel v avto.

»Gremo domov. Nima smisla iskati po tej vročini. Bomo drugič opravili obisk. Blaž se prebujajo. Če se bo zbudil, bo sitnaril vso pot,« me je začela z vse večjo vnemo odganjati od namere, da bi se odzval vabilu pisatelja iz Kopra.

»Prav. Če v Kopru ne bo nič, gremo naravnost domov. Ustavi! Bom jaz sedel za volan,« sem ji rekel in zapeljal proti mestu.

»Nima smisla! Si pa trmast. Rineš z glavo skozi zid,« je nejevoljila žena, ko sem po polževo zapeljal proti centru. Nekdo za menoj je zahupal.

»Kaj ne vidiš, da ustavljaš promet!? Bom

sama sedla za volan,« me je kakor z bičem oplazilo z dveh strani.

Za nekaj trenutkov me je rešila kolona spreadaj, ki se je ustavila pred semaforjem. Pogledal sem naokoli. Misli so mi ušle z vajeti.

»Kaj ko bi vprašal v kakem lokalu? Lahko, da ga kdo pozna. Ne, Koper je velik. On živi nekje v predmestju. Ko bi tu razen njega poznal vsaj še koga, bi bilo lažje. Pravzaprav poznam nekoga, pa tudi zanj ne vem, kje stanuje,« sem se spomnil in zapeljal skozi semafor.

»Obrni! Gremo nazaj!«

»Samo v kak lokal še pogledam,« sem odvrnil.

»Ne, ne bomo stali v tej vročini! Gremo! Dolga pot je pred nami. Zakaj se nisi prej v redu dogovoril?«

»Nisem pomislil na to, da moji žetoni ne veljajo več. Dogovorila sva se, da ga bom poklical po telefonu, ko pridemo v Koper,« sem rekel in zapeljal v povsem opustelo središče mesta ter ustavil pred večjo zgradbo.

»Če te čez tri minute ne bo nazaj, se odpeljemo!« so me ujele besede, ko sem izstopil in zagledal svetlolasega dolgolasca, malo manjšega od mene in močnejšega v ramenih, ki je ravno stopil iz zgradbe.

»On je!« sem vzkliknil v avto in pri tem zbudil otroka.

Takoj me je spoznal, čeprav sva se nazadnje videla pred približno petnajstimi leti. Segla sva si v roke. Pridružili so se nama še žena in otroka. Povabil nas je v zgradbo, iz katere je prišel. V svoj dom, od koder sem potem poklical pisatelja.

DOBROVNIKOV POTOK

Po mnogih letih sem se spomnil na potok. Čisto sem pozabil nanj. Čeprav sem ga v času, odkar sem ga nazadnje videl, mnogokrat prečkal, skritega v kanalu pod asfaltom, sredi Prevalj.

Tokrat pa sem se odločil, da ga obiščem.

Pri gasilskem domu sem zavil na stransko cesto, od tam pod železniškim mostom do ovinka ob robu gozda. Parkiral sem tu spodaj, pod kmetijo Dobrovnik. Po nekaj korakih sem se ustavil pred postajo nekdanje vlečnice, ki je zidana še vedno trdno stala tik ob potoku. Pravzaprav potočku, ujetem v odprt kanal, ki ga pod cesto požira odtočna cev in ga pri železniškem mostu za nekaj metrov spet izpljune, nato pa se kmalu vrne v drugo cev in se po kakih tristo metrih izlije v Mežo.

Nad kanalom, kjer je bila včasih smučarska proga, je zdaj gozd. Ko ne bo več zgradbe, bo za smučiščem izginila še zadnja sled. Če bom

kdaj svoje vnuke pripeljal sem in jim pripovedoval, kako sem tu največ presmučal in se udeležil mnogih tekem, bodo najbrž mislili, da jih vlečem za nos. Saj v tej kotanji med potočkom in nasprotnim bregom ni videti prostora za iztek, kaj šele smučišča.

Stopil sem na mehko gozdno stezo. Po nekaj korakih sem dosegel kamniti jez. Pod njim je pronical potoček. Zgoraj pa je bila struga še neokrnjena. Kmalu sem obstal pred prvim tolmunom. V pričakovanju šviga postrvi sem se zagledal v srebrno plivanje, toda prav kmalu sem se zavedel, da takih švigov v tem potočku že dolgo ni več.

S sošolcem iz osnovne šole sva jih pred več ko štiridesetimi leti naselila sem. Klicali smo ga Kuši. Ta vzdevek se ga je tako močno prijel, da razen nas sošolcev in njegovih sorodnikov najbrž nihče ni vedel, kakšno je njegovo pravo ime.

Iz uro oddaljenega potočka sva v povilinih stih vrečkah znosila sem kakih trideset rib. Med potjo nama ni nikoli nobena poginila, čeprav so ponavadi proti koncu poti postrvi na široko odpirale usta. Kuši je to zevanje označil za astmo. Najbrž zato, ker je tudi sam bolehal za to boleznijo.

To preseljevanje je trajalo kar nekaj tednov. Lepo so se prijele v novem okolju. Nekaj let sem jih potem hodil opazovat v ta najin ribji rezervat, se tu in tam z njimi poigrati; tako da sem katero ujel z rokami in jo potem spustil nazaj. Nobena ni končala v ponvi. Za naju je bil to le večji akvarij.

Sprijaznjen z dejstvom, da postrvi ni več, kakor jih ni bilo, preden sva jih naselila, sem se napotil naprej. Steza je vodila zdaj nekoliko navkreber, proti soteski, ki sem jo kmalu dosegel. Zagledal sem naplavine, ki so se najbrž že več let nabirale in naredile sotesko skoraj neprehodno.

»Le od kod se je vzelo vse to lesovje, saj ta potoček ni hudournik?« sem pomislil in stopil naprej.

»Kdo sploh še hodi tu skozi?« sem se vprašal po nekaj korakih ter pogledal naokoli za ostanki trim steze, ki so bili pred dobrim desetletjem, ko sem nazadnje hodil tod, še vidni. Takrat je bilo nekaj ostankov brvi, ki smo jih pred tridesetimi leti obnovili člani mladinske organizacije, ko smo s prostovoljno delovno akcijo obnavljali ves trim.

Bilo je spomladi leta 1979. Načrtovali smo koncert rock skupin na prevaljskem stadionu. Potrebovali smo dovoljenje lokalnih oblasti in delovne akcije so nam odpirale vrata do njih.

Dela smo se lotili temeljito, ko da bi slutili, da za nami ne bo več nikogar. Veliko nas je bilo. Tudi dva člana novo ustanovljene rock skupine

Četrta dimenzija, ki je vadila v naših klubskih prostorih.

Za nami so bile že mnoge uspešne akcije in vse bolj smo verjeli, da zmoremo izvesti vse, kar si zamislimo.

Tudi prvi koncert na prostem bi nam uspel, pa ga je skoraj vsega odnesla nevihta. Sredi igrišča smo postavili velik oder. Ozvočenje je prispelelo iz Kranja. Na nastop je čakalo petnajst skupin. Nastopile so le tri. Že pri tretji je zabliskalo in zagrmelo tako silovito, da smo v hipu izpraznili oder, in še preden se je ulilo, je bila zvočna oprema pod streho. Sklenili smo, da bomo znova poskusili naslednje leto. Pa do tega ni prišlo, ker je bila čez leto dni naša organizacija v razsulu.

Nisem šel naprej. Obrnil sem se in sotesko zaobšel. Ko sem se spet pridružil potočku, je bil ta tih in miren. Po nekaj minutah hoje po stezi, ki je izginjala med rastjem, pa se je spet oglasil. Še glasneje kakor prej. Obstal sem pred večjim slapom in prisluhnil bučanju. Splezal sem na vrh slapa in se podal naprej, pričakujoč, da bom kmalu dosegel jaso, na kateri smo si mladi prirejali piknike ter se predajali pivu in petju ob zvoku Teksove kitare. Nekatere skladbe, ki so nastale v tem večglasnem alkoholnem vrenju, je bilo kasneje slišati tudi po radiu: Metulji so svobodni, Moja mama in Rolling Stonesi, pa še nekatere.

Prispel sem tja. Jase ni bilo več. Prerasla so jo drevesa. Potoček je najbrž že zdavnaj odplaknil vse pikniške ostanke. Gozd je bil tih in čist.

Silva Sešel

Evropa in bik(ec)

Starega Zevs, a še ne ostarelega, ni pohotnost nikoli zapustila, le vedno znova si je moral izmišljati nove in nove zvijače, da se je izživel ob prelestnih mladenkah. Preveč izbirčen tudi ni smel biti. Ko njegovim čarom niso več nasedale boginje, si je omislil ljubezenske igrice z lepimi zemljankami. Opazil je prelepo, še nedotaknjeno Evropo. Da bi jo osvojil, se je spremenil v velikega krasnega bika, barva njegovega telesa je bila rumeno zlata ...

Odpeljal jo je v samoto, dosegel svoj cilj in spet izginil. Po sladki omami se je Evropa počutila prevarano.

Čas briše sledi. Iz prevarane deklice se je razvila v zvito in preračunljivo damo, ki je znala vsakega omrežiti, če je le ustrezal njenim načrtom.

Ampak gospa dama je ostarela (razkošna kraljica v zlatu), a si je še vedno želela vroče sape mladih bikcev, ki so prihajali v njeno sprejemnico. In ona je izbirala in izbira. Še več. Ti mladi, radovedni, zaletavi mladci ji z veseljem plačujejo skočnino, čeprav bi moralo biti obratno. Pameten kmet s plemenskim bikom je vedno dobro pokasiral bikove skoke na kravje izvoljenke.

Zdaj je vstopil tudi slovenski bikec. Kako bo s skočnino?!

LEPOSLOVJE

Foto David Valič

To ni trobentica

LEPOSLOVJE

TONI SLEDI SRCU

Ja, koga pa imamo tukaj? Ali ni to najbolj sladek dojenček, kar jih je svet videl?

Tako & podobno so lahko rekli ljudje, ko so pred sedemsto leti držali Tilla Eullenspiegla, malega predrzneža pri krstitvi.

Odgovor dojenčka je bil razumljiv tudi brez besed. Takoj ko je bil krščen, je Till strahovito zarjovel.

»Vedno je tako,« je umiril župnik starša & botro. »Odslej in naprej bo mali sladki Till užival na naši lepi zemlji in razveseljeval starše in bližnje.«

O Toniju pa se malo ve.

Je potomec Tilla Eullenspiegla, ki se je potikal po Pohorju.

In zasejal med ljudi zdrahe in: Bolfenka – šk rata.

Da bomo lažje razumeli fenomen TT – Bolfenk je torej Tonijev prednik, hm ...

Bil je mojster. Vsekakor. A to mu ni nič pomagalo.

Trinajst let mu je, ko se pubec odloči, da bo sledil srcu. Svojemu, seve! To se mu zdi kar prima. Zakon! Priznava samo en zakon. In komaj 13 jih šteje. Toni je prvič resnično nor. Vendar sledi srcu.

Omisli si je frizuro Bob Marley. Požvižgaval je, da so ga (kar) čudno gledali. (In) roke je držal v žepih. V žepu: žepni nož. Seveda – Štajerc!

»Moj dedek je stal zraven, ko so mimo marširali tisti ... iz XIV. divizije!«

Ljudem se ni zdelo vredno odgovarjati na Tonijeve provokacije. Toda ...

»Se je boril na pravi strani ali pa je samo nemo opazoval, ko so šli mimo?«

»Ko bom velik, se bom naučil tisto o megli ... Boril se je na pravi strani, ja! Ampak ga je zeblo. Zeblo ko psa!« je rekel Toni.

»Bomo videli, če lahko ti vse to dokažeš!« se je hotel preklati kamerad.

»Oni drugi, ki se je boril na napačni strani ... tisti se je imel pa fajn! Njega ni zeblo. In ne mislim nič od tega dokazovati!«

Toni se sploh ni znal razjeziti.

Samo drhtel je v etru pričakovanja, da bo kdaj srečal pametnega človeka. A takih ni. Med onimi, ki sledijo srcu.

»Samo srcu sledim ...«

»Kakemu srcu?«

»Svojemu!«

»Ahm.«

»Ja.«

»Saj.«

»Padla megla na zeleno Pohorje!«

»Ne vem, če je res ...«

»Verjemi intuiciji. Vsaj moji, če svoji ne prisluhneš!«

»Kaj naj to pomeni?«

»Da si tepec!«

TONI OB KLAVIRJU NA KLAVIRJU POD KLAVIRJEM

»Till naj postane fant!« je rekel častitljivi gospod župnik. »In naj postane drag mladenič, prizadeven, skromen & pobožen.«

Toni Trobentica ni igral na trobento. Bil je hrupen brez nje. In nikoli ne bomo zagotovo vedeli, kaj bi se zgodilo, če bi Toni igral to trobilo!

Vsaj v tem primeru je fajn, če se nekaj – ne zgodi! In pel je! Bolje rečeno: prepeval.

Učil se je igrati na klavir in zraven goltal kokto, mleko in vodo, vedno v istem vrstnem redu: kokto mleko vodo. Kot da se mu ne more nič pripetiti ... Iskal je svoje note & tone. Našel je iluzijo zvoka, ki mu je ustrezala.

»Hej, Toni! Lahko vprašam,« je vprašal profesor, »po kakšnem principu pa gradiš te svoje akorde?«

Toni je obesil oči na obličje profesorja, potem pa skoraj otožno rekel:

»Po principu lastnega zadovoljstva!«

»Aaaah! Jetra! Slediš torej srcu?« Profesor je plosknil. Očala so se mu rosila od razburjenja.

»Ah,« je ponovil, »kdaj sem jaz imel take & podobne sanje! Jetra! Sanjaj, poba, dokler lahko sanjaš!«

»Do smrti bom eksperimentiral in razbijal akorde po svojem principu. Tudi če bodo bolela ušesa in ...«

»Jetra! Tega sem se bal! Se ti je čisto zmešalo?! Ali pa si v norih letih? Koliko jih imaš? Jetra!«

»16.«

»To pojasni vse. Ne pa tudi opraviči ...«

»Nimam rad prekajenega ...«

»In sveta noč ti manj pomeni kot poletni solsticij?«

Profesor se je sesedel. Pogledal je Tonija Trobentico:

»Tudi jaz sem bil pohorski Lorca, madona! Pa sem zaje... hm,« vzdihnil je in še povedal:

»... a nisem sledil srcu & soncu!«

»To se mi zdi pomembno!«

»Saj tudi je! Ampak za – norce! Jetra! No ja, samo Mao Ce Tung ne postani ... pa pridi kdaj na obisk.«

Toni včasih ne razume. Na obisk?

»V penzijo grem,« pojasni pianist, pa ribe znam dobro speči ... in sladek pelinkovec imam!«

Profesor je torej šel v penzijo. Zadnja učna ura je dala fantu misliti.

Sedel je, razmišljal, udaril akord, srknil, udaril akord – profesor je kar zavijal z očmi. Prinesel je drugo steklenico.

»Kot cigan! Igraš kot cigan.«

Toni pa je imel zamaknjene oči, pogled je taval in misel je bila daleč ...

»Najboljšo muziko se delali cigani!« je nenadoma spregovoril.

»Oooo! Jetra! Od danes naprej pa te res nimam več kaj naučiti ... pojdi po svetu & razvešelj ljudi ...«

Potem je skrivnostno dodal:

»Ali pa jih pusti pri miru ...«

Ko ni imel kaj početi, je Toni razgrajal po klavirju. Potem se je zavlekel v kot sobe in začel mučiti kitaro. Če se je naveličal obojega, je šel ven!

V lajf.

Na fasado zidu je napisal: Ljubim te!

Naslednji dan, 24. v mesecu, je dodal pod prejšnje besede: Dol s tabo!

Zvoki so zdaj postali bogatejši in čeprav enako predrzni, niso več motili okolice. Res je, da so sosedje že davno odselili, razen nekega Trubarja, ki je bil naglušen, njegov sin pa je imel dovolj smisla za neobičajnosti, tako da ga ni motila Tonijeva – če tako rečemo – glasba.

En dan je nenadoma napisal pesem!

Pozneje bo postala Pohorska himna in kot takšna del ljudskega blaga:

Padla megla na zeleno Pohorje!

Skouz to meglo turška vojska gre!

Za njo pa fantje, mladi fantje, vas zapišajo!

Oči dekletom se solzijo – fantov nazaj ne bo ...

Jebenti, je vzkliknil Toni, ko je prebral mojstrovino. To pa peče! Zvrnil je vase tisto mleko in se umiril.

Tretje noro leto. Pri 17-tih je tik na tem, da odraste. Kaj mu prepreči?

Pesmi niso predvajali, čeprav jo je Toni zapel zelo tankočutno.

Hitro je prevedel znamenit šanson pariškega slavčka.

Naslednji dan, ko je bilo sonce v devici, škorpion pa se je skrival v eni izmed hiš, gre Toni v cerkev. Postavi kamero, vklopi in gre pred oltar.

»Kar pridite, gospa, in sedite na tla, priznajte krivdo zdaj, ki vpije do neba, iztegnite noge, razkrijte mi srce, odpnite gumbe si, oooo ...«

»Ne gre to tako!« je pristopil župnik. Na srečo je bil mlajšega in milejšega tipa župnik. Pustil pa vendarle ni, da se prepeva prevod Mylorda v njegovi cerkvi – pred oltarjem in pred kamero ... Ali ni razumel umetnosti ali pa ... je bil župnik, kot mora biti.

Toni je nehal igrati.

»Kaj ne gre?«

»Tako priti v cerkev in rogoviliti v njej!«

»Sveti Simon si je kupoval svetega duha, kaj pa počnete vi? Župniki? Jaz sem Toni.«

»Simon.«

»Aha! Kaj je torej narobe?«

»Narobe? Nič! V mojem svetu ni nič narobe. Pa v tvojem?«

»Jaz sem baje nor!«

»Baje? To ni nič! Ne moreš biti baje!«

Župnik mu je, kot bi mignil, izklopil kamero. Sodoben model ...

»Najprej bi se morali dogovoriti ...« je rekel župnik Simon in umolknil. Postrani je gledal Tonija. »In kdo stoji za tabo?«

Toni se je ozrl.

»Nihče! In: pičico črvido in vsi pralni praški tega sveta: zakaj bi moral nekdo stati za mano, če hočem zapeti o ljubezni in dajanju?«

»Edith je bila alkoholičarka! Pela je samo o bolečini!«

»Ker je tako pela! Jaz pojem drugače. Alkoholik pa še nisem.«

»Kako gre naprej?«

»Oooo, če vas kaj ščemi, kar hitite, gospa, na vse strani neba, jaz sem le senca, ki vas ljubi od srca ...«

»Ljubiti ... ja, to še gre, pa senca? Senca gre v kontekst? In še – kaj ali koga ljubiti? Žensko telo ali žensko?«

»Oboje!«

»Ti si pa na hece?«

»Ja. Krščanstvo pa je parodija na čaščenje sonca ...«

»Ha?! Ha ha!!«

Ampak Till Eullenspiegel je bil drugačnih misli. Kajti že nekaj ur kasneje se ponovno dere kot bi ga kdo iz kože dajal. Kaj, za božjo voljo, pa se je zgodilo?

Povsem enostavno: Karl & Ančka, Tillova starša, sta po krstu povabila župnika & botro na kozarček.

LEPOSLOVJE

Toni Trobentica je opustil misel, da bi pred oltarjem izražal bolečino pariškega slavčka, pač pa se je vrgel v delo. Postal bo ... kaj recimo? Derain? Maks Ernst?

Bestialno se je spustil v likovno umetnost in zgodovina bo (če bo) pokazala, da je bil van Gogh samo Drugi Toni! Za poznavalce: Nizozemski Toni.

V enem večeru je natisnil 60 grafik: Big brotherja na sekretu, Skodelico kave, Inka, Črno v snegu, Žensko v toplicah ...

Pustil je grafike in začel neusmiljeno čečkati in si parati živce. Včasih se je dobro izšlo. Takrat se je samo vlil. Nobene škode (za platno, papir ...)!

Toni kaže prve znake, da bo alkoholik, kot je bil njegov stric Maks, kot teta Katra, kot bratranec Kekec in bratranec Igor, kot sestrična Ksenija, kot ... Verlaine, Poe, stari foter, kot ... vsi no!

Naredil je nekaj grafik, narisal nekaj avtoportretov, ovekovečil tisto žensko ... videl jo je na ulici oni dan ... Je bilo Jurjevo?

Skratka – Toni je mojster.

Skupaj so nazdravili:

prvi kozarček za malega ljubega Tilla,

drugi za dragega nam župnika,

tretji na dobro pivo,

četrti na srečno prihodnost in pri petem

je bilo treba plačati.

Živi sam. Z mačko.

Torej ni sam. Le oče & mati sta se preselila.

Oče v večnost, mati v drug kraj.

Ima mačko, včasih še mačka.

Star je 22 let in ne ve, kaj mora narediti.

Portret je uspel. To je nedvomno sijajna novica!

Ni pa jasno: kaj zdaj?

Kako dalje?

Na kak način?

Kod & kam?

Zakaj?

Čakaj! Ne sprašuj z a k a j, ker se ti lahko kaj pripeti ...

Kaj pa?

Kaj? To je že boljše. Lepšega vprašanja kot je KAJ, ni!

Pa recimo: kam s sabo? Kaj početi? Igram loto? Postanem dimnikar? Naj hodim po vrvi?

Je Hollywood sploh zame?

Toliko vprašanj!

Čeverješ!

Vse skupaj je pravljica.

Tonija Trobentice nikdar ni bilo!

Čeverješ ...

Kdo se še čudi, če je bila cela krstna družica na končno razigrana, kot se spodobi? In ker se je krst zgodil v vasi Sotlica, Toni Trobentica pa je bil doma v Duplici, so se morali podati na dolgo pot proti domu.

»Bomo praskali po sodu, ko bo zmanjkalo ...«

»Neeee! Taki časi ne smejo priti! Če se zedinimo, ...« tu si Toni obriše usta, » ... smo lahko vsak dan kon stant no pijani!«

»Samo ne vem, kaj bo rekla žena ...«

»Če ti doslej ni nič ...«

»Simon, ti pa nimaš žene?«

Župnik se je kar dodobra razbohotil na svojem (kvadratnem metru).

»Ne. Mi župniki pa nimamo žene. Zato lahko nemoteno pijem ...«

Toni, Ivan & župnik gospod Simon so se znašli v zidanici.

V kleti, v resnici. Sod pri sodu v glavnem. Neke vrste zaklonišče ... Prijeten kraj. Varen. Tudi udoben, če nisi komfort.

Invazija na klet pomeni skorajšnjo osušitev soda. A to ni skrunjenje vina, temveč čaščenje!

V klet prideš, če hočeš dokazati, da nisi abstinent. Eni kupijo v trgovini. Ali pa bojazljivo kot Meta pridejo na prag:

»Kaj je, pijandure? Ste osušili klet? Ste pustili kako kapljico?«

Meto hoče kar razganjati, ko vidi Ivana, svojega moža, tako cvetočega in iskrečega, ura pa še enajst ni!

»Danes imamo še en obisk, prase! Da te spomnim ...«

Obiska potem ni bilo, ker je zbolela ena od tašč. Z njimi je vedno kaj narobe ...

Ivan se je torej zaman držal nazaj, ko sta ga Toni & župnik vlivala. In se na nek drug način držala nazaj.

»Nariši slap Savica,« škodoželjno šepne na uho Toniju Ivan, »vemo, da nekaj malaš & pacaš ...«

Toni se je zarežal:

»Narisal bom jaz ... veš kaj bom narisal?«

Nazdravil je z župnikom, ki je lebdel v svojem elementu – tudi Toni je bil v svojem – in dokončal je misel:

»Narisal bom tvoj ksiht! Ksiht, ki naju gleda & tuhta, kako bi naju vrgel ven, vola pijana, pa si ne upa! Ker je ksiht zajca!«

»Maršta ven!« se zadere Ivan.

»Ha ha ...« se je slišalo od župnika.

»Zdaj je prepozno,« doda Toni, »ne moremo te več resno jemati. Obiska tako ne bo. Zato rajši spij dva deci!«

Toni nataka Ivanu, župnik pa zre v steno.

»Kje imaš tisti šnops?« se spomni Toni.

Ivan nemudoma oživi.

Meta je zaradi takih priložnostnih oživitev kmalu ugotovila, da ima moža alkoholika – pijanca. Prevečkrat je tako nenadoma oživel, potem pa – mrknil! Kot bi ugasnil. Včasih je pred tem razgrajal. Ker se je družil s Tonijem, je razgrajal za šalo. Sicer se mu ne bi dobro pisalo.

Nerodna reč – teče torej en potok med Sotlico & Duplico. Čeprav ga lahko človek prečka po mostičku, po vsem tem krstu to ne izgleda tako enostavno. Vsekakor je dobra botra z malim Tillom v košari na rokah zabredla v blaten potok.

»Baaaaaaaah!« je bilo edino, kar je dal Till od sebe – ko je bil na tak način že drugič v enem dnevu pri krstu.

»Nehaj vreščati!« je zavpila botra. »Tega teta ni storila nalašč.«

»Nehaj vpiti na mojega otroka!« je zavpila mama. »Mali škrat je doživel šok!«

»Nehaj kričati na našo botro!« je zakričal oče.

»Kaj naj si potem mali misli o svoji mami?«

»O, podeli, ljubi gospod bog, milost vsem nemirnim v deželi in odpuščanje!« je molil župnik in si zelo prizadeval, da ga ne bi zanašalo sem ter tja. Tako so se vlekli proti Duplici in porabili za pot najmanj trikrat toliko časa, kot je običajno.

Na koncu sta se župnik & Toni kotalila po pobočju.

Tonija je varoval njegov angel varuh, župnika pa je metalo s samim božjim blagoslovom menda – skratka: noben ni zadel z glavo ob kaj trdega, nasprotno – padla sta, eden za drugim v jamo, polno listja! Kako razkošje po tistih rolling stone-sih ... In kak prikladen čas za lumparije!

Bogata jesen! Listje pada, kostanji se pečejo, mošt zori, slive se kuhajo, krača se suši & dimi, regrat še bo ... Imela sta tisto jesen na svoji strani.

Toni je sedaj ležal v mehkem in preplavilo ga je: mater, je bil močan tisti šnops! Da je bil sveže kuhan, se ni spomnil ...

Župnik ni nič razmišljal. Lagodno je vzdihoval. Mogoče je bil v komi. Ali transu ...

Skratka, petnajst let je moralo preteči, da sta se zopet srečala.

In ko je vesela družba končno prispela do hišice Karla Trompett, takoj je bil napolnjen z obilo vode velik čeber. In preden se je iztekla dan, je bil Till dejansko še tretjič krščen.

Ko so krstili Kasperja, je Toni stal zraven kot boter. Izgledal je malo drugače, ampak je bil – boter! Podpisal je formalnost in nesrečnega otroka vpisal med kristjane. Vendar je bil pijan. To

pojasni vso stvar. Vendar je ne opraviči.

Žlahta se je lepo obnašala. To je: kot bi vsakemu zapičil od grodnice do trtice lesen kol in jim rekel: hodite, sedite, razmnožite se ... In kot bi jim namilil usta! Zbegana jata rac & racmanov ... Nihče ni upal piti. Toni pa ni hotel. Šele potem, ko je župnik – Toniju se je zdel znan – nazdravil in so pili, je far rekel botru:

»Se spomnite, kako sva se kotrljala po tisti šumi, ko sma se napila v zidanici?«

Toni se je zarežal: »In padla v jamo z listjem? To sma bla midva? Svet je res majhen!«

»Torej?«

»Zdaj ne pijem več. Sem prehitro! Fajn je blo! A ne da je blo fajn?«

»Nikdar tako! Ne prej ne pozneje!«

»Če sva takrat preživela ...«

»Ima bog z nama načrte ...«

»Kateri bog?«

Župnika in Tonija je silno zabavalo (in malo žalilo): tudi žlahta sodi konec koncev v sodrgo. Kisli & zbegani so se nasmihali, kot da so se srečali v čakalnici ordinacije, ne pa kot ljudje, ki jih je bog obdaril s tem, da niso v zaporu ... ali ... bolnišnici ... temveč praznujejo krst malega Kasperja, ki bo zrasel v velikega. Toliko o tem.

TONI PRODA(JA) DRVA

Od tistega dne naprej sta bila starša zelo ponosna na svojega sina.

»Najin Till bo posebno priden & pogumen mladenič!« je rekla mama, »ker je bil trikrat pri krstu!«

»Morava biti pravilno stroga z njim!« je rekel oče. »Potem bo šlo vse v redu.«

Vendar tega Till staršema enostavno ni naredil. Komaj se je namreč začel kobacati po izbi po vseh štirih, že je začel špičiti vragolije svojim bližnjim.

Toni je stal pred kupom drv. Kot da bi bila drva nikogaršnja. Ležala so ob cesti, blizu hiše. Mogoče so bila zložena, pa se ni videlo ...

Lastnik je šel po opravkih. Toni jih je čuval.

Pride mimo hibrid. Toni skoči v zrak!

»Jetra tulijo! Grobovi se odpirajo! Joouooj! Kaj bom s tem!? Kaka prikazen sem!«

Hibrid – preoblečen v človeka – se ustavi, Toni pa poskakuje.

»Jaz teslo! Poglej me, brat!«

Prime človeka in ga začne tresti. Obrne ga proti sebi:

»Me vidiš? Ga vidiš, teslo? Pozabil sem odjaviti drva, ker sem preklepil na olje ... kaj naj z drvimi?«

Spet je tako značilno otožen kot bumerang v ovseni kaši ...

Hibrid prisluhne.

»Hočete reči, da ...«

»Ja! Na prodaj so. Vredna dvesto jurjev, dam jih za sto.«

»Tu imam samo 65. Ostalo prinesem, ko pridem ponje! Velja?«

»OK.«

Toni izgine takoj, ko lahk o izgine. Nič prej. Ker ima mirno vest.

TONI ŠAHIRA

Vrnjen na kraj zločina, tokrat brez dame v vijoličastem, sedi Toni za šahovnico. Nasprotnik je star znanec. Toni mu pravi SZ, on pa njemu TT.

Ve se, da je SZ močan. V šahu. Tudi v gobarjenju mu ni para ...

Dokaj pije.

Ima tehniko. Hm.

Z njim je treba resno od vsega začetka! Skrajno resno: d4!

Pazljivo: konja ven!

Neobičajno: g3!

Paziti na damo! SZ ima apetit! Pripraviti jo, da bo stopila, kamor mora stopiti, ko se rešuje čast in služi pivo!

Tu je še lovec! Krasno! F4!

Uf! Bizgec se noče več braniti! Kaj je zdaj to? Mu pošljem sapico zefirja? Da ga naredi mali bolj ... nepredvidljivega, če že ne neprevidnega.

Zato je zdaj napeto. In Toni ni nikogar povabil k mizi. Ne potrebuje sekundanta, ne komarjev!

Zdaj pa tvegati! Toni je tvegati.

Lovca je poslal v napad na kmeta & spregledal trdnjavo! Takoj ko jo je izgubil, je ošinil s pogledom nasprotnikovo. Stala je na neuglednem mestu. Fajn. Toni si prižge, puhne & pogleda tipa:

»Si pa dober, kurba! Kdaj si se naučil?«

In še reče:

»Scat grem!«

Stari znanec takoj izkoristi priložnost, da sam odtoči. Vendar pa je Toni nazaj hip pred nasprotnikom – dovolj hitro, da s peresno lahkim gibom nevidno odstrani trdnjavo s šahovnice; ko se je figura pokotalila (tega ni bilo mogoče preprečiti) po mizi, je Toni strahovito zarjovel. V resnici je zakašljaj, čulo pa se je tako, kot se je ...

Kot bi seciral ansambel Who!

Preden je SZ sploh prisedel, ga je Toni že zasliševal o mehurju, kako mu dela & podobne abote, nekaj o sončnem pletežu je razlagal, razgrajal je burkež po nasprotnikovi psihi, da je bil šahist že ves poten! Zato je naredil nekaj požirkov (če bomo tudi t e m u rekli požirki), pogledal okoli sebe in zarinil glavo med roke.

Trdnjava je res stala prej na neuglednem

mestu, ker Slavko – tako je bilo ime šahistu – ni nič opazil. Šele na koncu, ko se mu ni izšlo po načrtih, je začel sumiti.

Začel je tuhtati, kdaj je izgubil trdnjavo in kaj se je sploh primerilo, izgubil je nadzor nad igro, vznemirilo ga je, kar je videl na šahovnici, razjezil ga je ksiht pred njim, ki se je spakoval in zavijal z očmi kot osmojenec, popustila je koncentracija, živci so brizgnili naokrog in – šah mat!

Toni je poskočil!

»Nisem niti videl, da je mat!«

»Zmagal si!«

»Sreča.«

»Dober si, ampak nekaj mi pa ni jasno! Kako da sem računal na trdnjavo, ki je ni bilo?«

»Jaz nisem šahist! Jaz samo šahiram.«

»In piješ zraven.«

»Ja ... in pijem zraven ... še eno?«

»Še eno! Ampak tokrat bom bolj pazil ...«

Toni naredi otožen obraz.

»Sori, ampak ... poznam te! Pa žejen si ...«

»To pa! Čeprav ni sile. Ampak res pazi! Naredil mi boš veliko uslugo.«

Toni je premaknil kmeta.

TT: Kmet na kmetico! A veš, da vsako vojno na koncu zmaga pešadija?

SZ: Ja. In to v trenutku, ko jo pešadija na drugi strani izgubi!

TT: Zato je važno, katere barve figur imaš ... vsaj na koncu ...

SZ: Mislim, da je premalo knjig o šahovski psihologiji ...

TT: Druga skrajnost prezira je neomajna ljubezen ...

SZ: Znaš pa biti skrajno neokusen ...

TT: Zato me ne skušaj ...

SZ: Bi jaz po tebi s konjenico ...

TT: Pridi! Čaka te Robin Hood ...

SZ: Že misliš kaj na penzijo ...

TT: Mi ne pade na pamet ...

SZ: Pamet! Pamet je kot žamet ...

TT: Ja, samo ne tako draga ...

SZ: Draga moja Blanka, čaka mene brez prestantka ...

TT: Kaj pa ti veš o Blanki ...

SZ: Nič! Samo rima se. Na brez prestantka ...

TT: Lahko bi pel tudi – Danka, Ivanka ...

SZ: Lepo te prosim, šah ...

TT: Jebote! Ali Julijanka ...

SZ: Zdaj si pa že razčlovečen ...

TT: Se predaš ...

SZ: Pre... ha ha! Kakšne sanje ...

TT: Si pristaš Jurjevanja ...

SZ: Jaz sem osica, ki te piči! Šah ...

TT: Siliš me! Ampak ... si čul za Brusea Willisa? Legendo? Petkrat ga s 30 kilsko železno palico po hrbtu, on se pa šele takrat strese in

stopi v akcijo! Ko misliš, da je vsega že daaaavno koooonec! Pa ni ...

SZ: Še en šah ...

TT: Pizdo, si dolgočasen ...

SZ: Kraljestvo za konja, ha ...

TT: Tako je, vendar še imam damo ...

SZ: Kaj ti bo dama, revica! Ne znaš je uporabljati ...

TT: Čakaj, da jo spravim v pogon ...

SZ: Čakam ...

TT: Dočakal boš! Pisano boš gledal! Vprašal se boš, kaj počneš med otroci cvetja ...

SZ: Pa tale šah ...

TT: Je bolj za strah ... pazi, da se ti ne zaleti! Rekel sem, da bodi pozoren! Proti meni ne moreš nekaznovano dražiti šaha in se spakovati ...

SZ: Si res tako dober ali pa sem jaz tako slab ...

TT: Ni nujno, da je eno ali drugo ... nič od tega! Jaz imam dan – ti nimaš dneva! Eto. Pa bodi filozof ...

SZ: Kako, da jaz nimam dneva? Ga nima vsak?

TT: Očitno ne. Nimaš dneva in basta! Spat pojdi ...

SZ: Spaaaaat, ha! Daj še eno rundo! Bom dal jaz tebi spat! Šaaaah ...

TT: Kje si pa to našel! Oooo ... kaže na tragedijo ...

SZ: Kaj bi skrival ogorčenje! Daj si duška! Pa tako lepe rože prodajajo na trgu ...

TT: Ni še konec, bratec ...

SZ: Bo pa ...

TT: Vedno ...

SZ: Še dihaš ...

TT: Šššše ... diiiiham! Imaš kaj proti? Si proti obstoječemu sistemu? Povej! Da bom vedel! Da sva že dva ... da nisem sam ... diham! Ti si na potezi! Glej zdaj to ...

SZ: Če pa tako lepo vse stoji ... o, pi... opij bi moral biti moja jutranja droga! Ne pa rogljički ...

TT: Kaj je narobe z rogljički ...

SZ: Ker so to rogljički, ki jih ni ...

TT: ! ...

SZ: ? ... Prav vidim? Hej ...

TT: Če se je izšlo, se je izšlo prav in si izgubil ...

SZ: Kmeta izgubim ...

TT: Ja ...

SZ: Sem res j a z na potezi ...

TT: Ja ...

SZ: Brez tega kmeta pa sem pečen ...

TT: Ja ...

SZ: Nehaj s tem bedastim ja ...

TT: Ok ...

SZ: Kako se je to zgodilo ...

TT: Živim se vse pripeti. Mrtvim pa nič ...

TONI & PAPEŽ

Končno je bil Till daleč naokoli znan po svojih potegavčinah. Vedno pogosteje so prihajali sosede in se pritoževali nad nekoristnim fantom. Ampak vedno, ko je oče Tilla klical na odgovor, mu je ta zatrjeval svojo nedolžnost.

»Kaj sploh imajo ljudje? Vedno meketajo & nergajo okrog, da je življenje dolgočasno. Ko pa jim človek pripravi malo veselja, so užaljeni in kažejo nanj s prstom.«

»Ne govori neumnosti!« ugovarja oče.

»Staviš?« reče mal Till.

Tonija je sprejel papež. Nazdravila sta.

»Iščem resnico!« reče Toni.

»Potem si na pravem kraju,« odvrne papež.

»To sem že večkrat slišal.«

»Kaj pa?« Papež je zelo dobrohoten.

Toni zasluti nevarnost. Vseeno reče:

»Da papež govori resnico, vsi okoli njega pa lažejo!«

»Laž je nasprotje resnice. Kaj je pa resnica?«

»Ni resnica, da je krščanstvo 2000 let pohabljal rod za rod, da smo zdaj v godlji, ki niti godlja ni, pač pa apokalipsa duha? Zaton ljubezni. Agonija. Trans! Živijo v transu ...«

»Kdo?«

»Ljudje, kdo pa! In živali. In rastline ...«

»Tako hudo je že?«

»Kar norčuj se, sveti oče ...«

Toni se je zbudil.

TONI SE DRUŽI S PREDSEDNIKOM

Toni Trobentica bi moral že davno urediti stvari v deželi, a mu preprečujejo. Sedi ob pivu & razmišlja, da bo moral poklicati na zagovor predsednika. Toni je tiste vrste – kar lahko storiš jutri, tega ne delaj danes! Izkaže se, da je tudi predsednik iz istega testa, vendar pa obratno:

ne delaj tistega, kar lahko storiš jutri!

»Ljudje niso zreli,« reče predsednik.

»Meni pa se zdi, da so že na pol gnili ...«

»Videz vara ...«

»Vonj tudi? In dotik? Sluh?«

»Toni, ne vem, kaj hočeš od mene! Ni moja stvar, če gnijejo pri živem telesu! Zreli pa niso za boljše življenje.«

Kar takoj se je odkrilo, da je boljše življenje za predsednika nekaj popolnoma drugega kot za Tonija Trobentico.

»To, da serjem v luknjo, ki je na koncu hodnika, ni nujno pokazatelj, da slabo živim. Slabo živim zaradi ljudi & sistema, ne pa zaradi sekreta. Pač ne kadim na školjki ...«

»Kaditi ni zdravo ...«

»Varnost & zaščita sta drugo lice za šikaniranje & maltretiranje ...«

»Moram ugovarjati?«

»Reklame so studenec – vir neumnosti & lakomnosti!«

»Kako se pa izražaš! Vpričo mene!«

»Parlament ni sodrga, temveč izbrana sodrga!«

»Toni, ne vem, če bova še kdaj skupaj pila ...«

Potem sta oba utonila v tišini, pri pijači pa sta bila dokaj razumna.

Toni gleda razumni obraz pred sabo, predsednik pa vidi pred seboj – Tonija. Se tip venomer pači? Ne glede če zunaj lije ali sije?

V resnici je pa tako: če iščeš resnico, ti rečejo – kaj se pa pačiš?

»Ne morem,« končno resignirano reče predsednik, »ne morem nič v tej smeri. Jaz skrbim za lepši jutri!«

»Hočeš reči, da bo jutri lepše, kot je danes? Larifari! Zame bo samo en dan manj bivanja.« Toni v podkrepitev besed zrola joint.

»Tega nisem videl,« reče predsednik.

»Marsičesa nisi. In marsičesa ne boš. Noj!«

»Hej! Ne kliči me noj!«

»Človek se oklepa denarja, ker nima duše ...«

»Tudi pesnik si?«

»Ni treba, da si za to pesnik. Dovolj, da si s Krasa ali iz Prekmurja ...«

»Povsod imajo internet.«

»Saj ... jih je kdo vprašal?«

Predsednik končno ugotovi, da ima pred seboj tipa, ki živi v drugem svetu. Ne ravnava v drugem, pač pa v svojem. Nima službe, nima interneta, nima žene, serje v luknjo ... dovolj, da se reče: ta tip pa ni normalen! Rahlo opogumljen še reče:

»Če storim kaj dobrega danes, me jutri obglavijo. Čistke si pa ne morem privoščiti, ker – nas je premalo! Poglej Stalina! Pospravil je pol planeta – s Hitlerjevo pomočjo – zdaj je pa samo še vprašanje časa, kdaj bo nominiran za os... za svetnika!«

»Na napakah bi se morali učiti ... pa ne samo to – nekaj tudi naučiti! Ti to kaj pove?«

Nista našla skupnega jezika. Nista bili dovolj usklajeni njuni duši – o sinhronosti ne duha ne sluha ...

Toni je bil enostavno p r e v e č p r o t i r e k l a m a m.

Ko sta vstajala & odhajala, Toni vpraša:

»Kupiš črve?«

»Kalifornijske?«

»Slovenske. Pohorske.«

Predsedniku se ni ljubilo niti odgovoriti ...

TONI OSVOJI PASJO UTO

Toni se je vračal s plesa, ko še ni bila zima – vendar pa mrzlo kot pozimi, ko še ni bilo snega – ampak samo jesenski mraz. Moralo je biti mrzlo. Sicer tega nikoli ne bi storil!

Toni, čeravno po duši pes, je nagnal tistega psa iz njegove ute. Potem se je s palico vred spravil vanjo – sključil se je & skrčil – imel je srečo, da ga ni zgrabil krč! Ali pa je postal od konoplje & alkohola odporen & gumijast? Stlačil se je v pasjo uto, skratka. Ob osmih se je zbudil. In videl, kaj je storil.

»Oprosti pes,« je rekel cucku. Ta se je ravno zbudil in zehal. Ni se spomnil, da bi lajal. Toni se je še enkrat opravičil:

»Zdaj lahko greš nazaj. Hvala za gostoljubje.«

Pes je začudeno gledal za njim. Še vedno ni (za)lajal. Brez slovesa nekako je bilo ...

Ali pa samo pes še dolgo po tistem ni čisto prišel k sebi?

Toni pa ni zmrznil. Takrat še ne.

Iz pasje ute je šel naravnost v gostilno, iz nje pa naravnost na pogreb. Preminil je pohorski Lorca – gospod Jetra!

Toni mu je za slovo zaigral Pink Floydovo Dark side of the moon (za namešek v svoji priredbi). Nihče se ni vznemirjal na britofu. In pokojnik ni bil niti malo prizadet ...

PREZIR V DVOJE

Degustirala sta zelenje, kot da se jima ne more nič zgoditi. A se je.

Bila sta zadeta. Hvala bogu. In to na višavah! Naj se ne približuje preveč! Toni se reži kot pohan maček, sede sanja & prezira realnost, Sebastijan pa ... ima zaprte oči.

T: Veš, da je svet lepše prezirati v dvoje?

S: Verjamem. Nisi tako osamljen!

T: To sem mislil!

S: Teta je prišla iz Indokine, pa je še bolj usekana, kot je bila, preden je šla tja ...

T: Vse mine ...

S: Tudi lep obraz ...

T: Tudi ...

S: Pa joint ...

T: Joint? Ne, ta pa ne mine. Za njim je drugi ...

S: Med iskrenimi ljudmi ...

T: Se nikoli nič ne zgodi ...

S: Pizdo! Kako lahko demoliraš vsakršno zamisel o preobrazbi sveta?

T: Na zahodu nič novega ...

S: Z Barbaro sva v rahli disonanci. Kako pa veš? Ampak zakaj se med iskrenimi ljudmi nikoli nič ne zgodi?

T: Saj se! Ampak nič pomembnega ... torej nič!
S: Vodna struga bi lahko bila speljana tudi drugod ...

T: Pa ni.

S: Ne, ni. Pa še dolgo ne bo ...

T: Prav razmišljaš! Če pomislim, razmišljaš res v pravi smeri. Vzpodbudno za novince!

S: Se mi zdi, ali pa me ti zajebavaš?

T: Nič se ti ne zdi – res te zajebavam.

S: Zajebavaš me? Res? Res me zajebavaš?

T: Kaj pa vriskaš!

S: Pa ti? Piskaš, ko te kdo zajebava?

T: Mene nihče ne zajebava. Razen policajev, davčne & žensk ... piskam! Zapiskam in ljudje se primejo za ušesa. Potem so nemočni.

S: Dud ne igraš?

T: Ne. Piščal je pripravnejša. Če mi jo ukradejo, imam takoj novo. Ukradejo mi pa ne, ker vejo, da za njo pride druga. Pri tej pa nikdar ne veš ... kako predirljiv zvok bo imela ... zajebavam. Tako živim ... pa ti?

S: Sebastijan sem. Ti to kaj pove?

T: Ja. Da nisi Konrad ...

S: In Sebastijana ne moreš zajebavati ...

T: Hm ... od kod ti ta srčnost? Ta patetika? Ta patriotizem, ki hodi z roko v roki z idiotizmom? Od kod ti novotarije? Si bil na kliniki? Si postal klinični cinik?

Cinije so mogoče res bolj odporne,
kot so regine,
vendar moraš tudi z njimi previdno ...

S: Zdaj bi še rad vladal? Imaš kraljico? Aduta iz rokava?

T: Moja srčna dama še nekje tava & tava & me išče, nekoč morda ... tako se začenjajo pravljice – nekoč! Pravljica se lahko realizira! Veš kaj pomeni to, ti gnoj? Postane realnost! Resnica ...

S: Govoriš v šifrah?

T: Ne. Se ti zdi?

S: Mislim, da je trava prava, ker te razumem.

T: Tega nikar ne pozabi ... puf puf ... praviš, da si postal podjeten? V pravem smislu? Lopovski?

S: Kaj mi je pa preostalo v življenju!

In čez nekaj časa:

S: V začetku torej ... misliš, da ni bilo kisika?

T: Vedno je bil. Samo na začetku ne ...

S: Da si tak anarhist!

(Pa pravijo, da je v vinu resnica?)

T: Anarhije se boje zlobni, neumni & strahopetni! Govoril sem s predsednikom ...

S: In kaj je rekel?

T: Nič.

S: Zdaj bi jedel testenine z jabolki ...

In ko malo kasneje jezdi z očetom skozi vas, zavpije:

»Vidiš, oče! Zdaj spet kažejo s prstom name, čeprav jim privoščim samo dobro.«

Oče nič ne reče.

Gleda naprej, zato ne vidi, kako njegov sin kaže sodrgi osle ...

Foto David Valič

TONI SE SPREOBRNE

Ne more scati proti vetru.

Doma se je ogledal v ogledalu.

Ogledoval si je glavo – med ušesi je bila, kot vedno – uporabna & uporabljiva, kolikor mora biti – dozdevno vsaj ... malo poraščeno obličje, pleša kot se spodobi abrahamu, čeprav malo drugačna (ker je Tonijeva), ni kaj dodati, ni kaj odvzeti – če bi bilo malo drugače, ne bi bilo tako, kot je ...

»Glavo imam med ušesi! Tudi to je nekaj vredno!« je vzkliknil Toni in stopil iz depresije.

»Živel bom za žensko! In z njo. Ob njej. Na njej. Pod njo. Tik ob njej. Poljub ob njej. Raznežil se bom. Nočem biti več otožen! Ampak – se sploh spodobi, da je moški raznežen?«

Spremenimo realnost!

Zadevo izvesti.

Pustiti vse vnemar in samo – obstajati!

Zaznavati.

Oddati.

Sprejeti.

Nagon!

Srčece moje zlato!

Oooo ... alkimist!

Saturnova groza ...

Tako lepo govoriš! Nisi ti tisti Toni?

Ja. Jaz.

Ne menda – Lepi Toni?

Ne, lep je (bil) en drugi. Jaz sem Grdi Toni.

Tudi prav! Vzamem te.

TONI ODIDE S SCENE

Till Eullenspiegel ni končal na vislicah. Niso ga obglavili, niso ga zastrupili, niso ga križali. Ne zabodli & ne zadavili ... Zver ga ni požrla – Martina Krpana ni srečal! Umrl je tiho – za nameček & v posmeh vsem spokojno, brez ceremonij nekoč & nekjenekakotakodanihčeneve. Slava mu.

Ne moremo oživeti mrtveca – lahko samo ubijemo živega.

Besede mafijskega botra vdovi.

Toni je umrl pokončno.

Ne skrbi ga lastna smrt. Ve, da se bo vrnil. Kot tolikokrat ...

Zato mirno sedi v snegu in, kot smo rekli – pokončno!

Prišel je na planet opic kot opica,

kot Sokrat, ki ne samo da se je pisal Sokrat, ampak je to tudi bil,

kot Mark Twain, ki se sploh ni pisal tako, kot

se je,

kot Buda, ki ni imel šestih rok, ampak le štiri okončine in pamet je trosil le ob praznikih,

kot škrtat Bolfenk, ki je bil pravi škrtat,

kot Till Eullenspiegel, ki je rad smučal in streljal z lokostrelom ...

kot Brecht kasneje – tisti razvpiti premeteni alkoholik, ki je rad kartal in kvantal (sumilo se je, da je celo anarhist),

kot Villon, ki se je spretno izmaknil smrti na vešalih,

kot Jaka Brel, belgijski šansonjer v Parizu – tudi naj pevec (20.) stoletja po nekaterih mnenjih ... kot ... strašil bo pasjeglavce in ubijal njihove muhe, vedno & znova žrtev sistema & ljudske nevednosti ...

Vsako stoletje se pojavi enkrat dvakrat, seka po krščanstvu, politiki in režimu ... in: na zahodu nič novega. Seveda je bil tudi Erik Maria Remarque. Tudi Ježek, ja.

Kekec pa ne! Kekec je plod domišljije ...

Tista, ki je vzela Grdega Tonija, že od marca leži na pokopališču in ... ne vem, kaj sicer počne tam, a je že nekaj časa ni med živimi.

Žuri & bali brez nje ...

Toni je sam.

Ne rabi še kahle in hodi brez palice. Vidi brez očal, kar hoče videti, za drugo mu ni mar. Sliši kot v srednjih letih ris ali pa voha tako, ne vem. Kdo pravzaprav ve, kako se počuti v svoji koži naš Toni?

Vemo pa, da je imel pri sebi litrsko steklenico. Kaj je pil, ve sam bog.

Ta pa noče povedati.

Zvonovi so udarili nenadno,

predvsem pa: nepričakovano – ko je izdihnil oziroma zmrznil v tisti belini poljane.

Toni se je še enkrat ponorčeval.

Poslušate jih, ovce!

Z nogama je izdolbel luknji v sneg (kot svoj čas na Planici, ko je igral harmoniko & pil vinjak), še naslon je imel (kup snega za hrbtom) – dobro se je zafiksiral, vetra pa sploh ni bilo (previden kot Odisej), omislil si je miren odhod.

Ne pa kot tisti paranoični učitelj v snežnem metežu, ki je še v smrt hitel, bolj kot se običajno hiti!

Nihče ga ni premaknil, preden se ga niso dotaknili & ugotovili, da je Toni Trobentica EX, se reče: pokojni. Bivši.

Vsi so soglasno potrdili, da je – Toni umrl pokončno.

Kot filmski igralec. Ampak Tonijev oder je bil ves svet!

In vse samo igra ...

KOMPLOT KOSTA

Slovenska nogometna pravljica, Palčica, Prikazovanje v Rusiji, Čudež ob Dravi, Pastirček pred zlato kopačko ... (vse na cobiss).

Je zgodovinski spomin merilo za vzpostavitev legende?

Za vstop vanjo morajo biti udejanjeni trije pogoji: zasnovati in širiti se mora v maniri ljudskega bajanja; dogodek mora bazirati na dogodenem, a o njem ni mogoče pridobiti nobenega materialnega indika; pridobiti mora status nadčasovnega in občega, čeprav je vzpostavljena prepoznavno nacionalno, ideološko in karakternost.

Slovenska nogometna reprezentanca 2010 ima zagotovljene vse pogoje za vstop med posvečene: njen nacionalni genom je trajna balkanska sled, ideološka mavričnost ji zagotavlja navdih, značjasko je odprta v liberalizem par excellence. V primerjavi s tem so nemška disciplina, angleška agresivnost, italijanska preračunljivost, brazilska igrivost, alžirska naučenost ... enosmerne ceste, ki slej ko prej klecnejo v svoji samozadostnosti.

Iz česa je torej zrasel slovenski paradni pogon JAR 2010?

Zarotitev

Vse kaže, da se je Kosta zarotil proti nam. Slovenskim Korošcem. In fusbalu.

Sedi ob lešnati sivočrni atletski stezi, tako da ima rit na nizkem betonskem robniku, bose noge pa stegnjene v smeri jamic, ki so jih na startnih šprinterskih mestih izdolbli stometraši. Pravkar iz rok Sergeja, ki je njegov občudovalec in prostovoljni garderobni purš, pravzaprav samooklica-ni posilni iz občudovanja, iz Sergejevih rok torej jemlje papagajke. Takoj ko razpre čeljusti in se z njimi oprime plastičnega nastavka, začne s kljunom klešč enega za drugim odvijati čepke na podplatih kopačk. Tako se je namenil in ni ga mogoče napresti dovolj velikega obupa v očeh soigralcev, ki bi lahko omajal njegovo odločitev: tekmo bo odigral samo s po enim štoflcem na vsakem od nogometnih čevljev. Na svojem mestu ostane samo tisti, ki je prav na sredini pod nožnim palcem in kazalcem. Koliko je to lahko v oporo fusbalerju na zelenem tepihu, za zdaj ve samo ljubi bog. Kosta pa je prepričan, da bo v novi opravi še bližji baletu: pridobil bo lahkotnost plesa na prstih.

Soigralci so besni, a ne upajo govoriti, zakaj

znalo bi se zgoditi skoraj tako, kot se je že: ko je pred meseci iz kdo ve kakšne muhe tekmo odbrcal bos, so mu nasprotniki tako pomendrali nart in prste na levici, čeprav je bil desničar, da je trajalo mesec dni, preden je lahko v slačilnici samo demonstriral, da se brez muje tudi kopačka ne obuje. Brcati v njih pa še ni mogel. Da je bil spet stari Kosta, so morali miniti še trije tedni. Predvsem pa so soigralci pred njegovimi muhami nemočni zato, ker vedo, da se predstava na travnatem tepihu zares začne šele takrat, ko je z njimi v prvi vrsti napadalne falange tudi in predvsem Kosta – zato bog ne daj, da bi se danes uhdobol in sploh ne bi hotel igrati. Čaka jih tekma leta.

Ob njegovem početju preračunljivo molčijo, a vedno bolj hudobno gledajo. V nekakšnem narejenem grozdu ga obkrožajo kar se da na tesno, da nasprotniki ja ne bi videli, kaj se dogaja. S samo enim čepom na podplatu kopačke bo pred norci na drugi strani, ki brez milosti grizejo, v tolikšnem hendikepu, kot če daš v šahovski partiji tekmeču kraljico fora. Zato obupanci med Kostanovimi soigralci skušajo z živim oklepom, ki ga delajo, preprečiti vpogled v zaodrije, to je na rob lešnate steze, kjer sedi Kosta, in s tem vsaj za nekaj uvodnih minut tekme odložiti črnjansko evforijo, ko si bodo knapi končno na jasnem, da je Kostanu tokrat na travi, kot je biti na ledu brez drsalk.

Kosta se ni nikoli učil igrati nogometa – bil je preprosto izbran po kdo ve katerem angelu, zato sme na igrišču skusiti vse. Ve, kako je biti v igri-vem objemu božje dobrotljivosti, dobro se je izu-ril v trpkosti nogometnih vic in dotlej je doživel marsikaj iz pulminega zemeljskega pekla. Kosta se na vse kriplje trudi, da bi nanj in na nogomet ne gledali s priučenimi merili, ampak z gledišča nekakšnih vrednot, ki jih sicer na zelenih trav-natih igriščih preprosto ni. Več – prepričati nas hoče v drugačno resničnost nogometnega sveta. Trava in oba gola, uničljivi nasprotniki in njegov usmiljeni boj z njimi so zanj edina resničnost. Zanj ni ne velikih ne malih igralcev, ne važne in nevažne tekme: popolnoma vseeno mu je, ali je nasprotnik NK Žerjav ali Crvena zvezda tik pred koncem novega pripravljalnega obdobja, ki ga je zaključila v Mežici. Vseeno mu je, ali igra proti nogometno nikoli obrušenemu Štefanu Mihevu iz Mušenika ali z njim. Ali igra z Draganom Džajićem, slovitim asom, ali proti njemu. Kosta

ve, da veličine med žogajočimi se ni, so samo nasprotniki in soigralci, toda z obojimi se je treba igrati.

Kosta ve, da če na zemlji so kdaj nebesa, in nogometna zagotovo so, so samo zato, ker so po meri človeka, ki se ni uklonil božjemu načrtu.

Tako je Kosta V. pri sedemnajstih že stopil med nogometne legende. Tak prehod še živih med nesmrtnih v tretji Jugoslaviji ni bil nič nenavadnega.

Smrtna levica Bore Kostića

V Jugi so v živo legendo najprej sproducirali osmico Boro Kostića. Igralca s strahovitim strelom, z ubijalsko levico, strahom in trepetom nogometnih branilcev, še posebej pa vratarjev. Edino nora enka iz banatskega salaša, golman z velikim srcem, ki pa je moral biti nezavedni agnostik, saj ni verjel bajejanjem o projektilski sili s Kostićevo nogo katalpultirane žoge, si je upal zadržati njegov strel s točke tik za črto šestnajstmetrskega prostora, a mu je že prvi mojstrov strel tako poškodovala obe dlani, da ni mogel nikoli več koristno stopiti med vratnici nogometnega gola. Rok v zapestju preprosto ni več poravnal. Postal je odslužena priča nejevere v pobožanstvenega Kostića.

Drugemu, v njegovem času zagotovo največjemu upu med enkami na zadnjih črtah jugo fusbala, vratarju Samiju Kapučiju, je s strelom tako speštal kazalec in sredinec desnice, da je odtlej lahko držal cigareto le še z levo. Govorilo se je, da je šlo pri poškodbi prej za naključje kot namero – nesrečni vratar se je hotel strelu umakniti in se je z dlanjo nonšalantno plosko naslonil na stativo, da bi projektilu ne zapiral poti v mrežo, toda prevareval ga je mojstrski, samo od vele mojstrov prepoznani finiš Kostićev felš, ki mu je štiri neorokavičene prste dobesedno pribil na vogal takrat še štirioglate stativne. FIFA o tem molči oz. prikriva fakte, a je zelo verjetno, da bi prav ta strel znal biti razlog, da so po letu šestdeset začeli kvadratne stativne zamenjavati z okroglimi.

No, Samiju so prstanec in mezinec zdravniki še uspeli spraviti v okrnjen pogon, čeprav sta praviloma ostajala prislonska, zvita na dlan, prsta ob njiju pa sta bila za zmeraj fuč. Da nista ostala podobna krempljema, so ju kirurgi poravnali in utrdili v štrleči, negibni V. To ni bil zavestno oblikovani znak za zmago, v Kostićevem času to še ni bil mednarodni (univerzalni) izvozni ozemeljsko posvojitveni simbol, je pa fotografija poškodovane, vendar že zaceljene Samijeve dlani zakročila po svetovnem športnem tisku. Dvignjena polzaprt pest s skrčenima mezinca in prstancema,

ob njiju iztegnjena sredinec in kazalec v legi velikega V, pravokotno nanju pa v levo štrleči palec ... Klasično izobraženi so razkrečeni kazalec in sredinec videli kot V – torej viktorija. Dialektični marksisti abstraktorji so defektno dlan dešifrirali kot akronim: VIL. Razvozljali so ga kot Vladimir Iljič Lenin. Šele dolgo zatem je prišel čas, da je prav ta kirurški artefakt prešel v ikonografijo ... od tam pa v legendo. Sveta srbska trica.

Zapriseženi legendi Kostić so trdili, da so vzdrževalci igrišča po koncu uradnih treningov, ko je napočil čas namenjen treningu strelav zlate levice na gol, zakaj med vadbo mu je bilo prepovedano štirati, vedno sneli mrežo, ker so imeli s tem manj dela, kot pa s krpanjem lukenj, ki bi jih znala narediti žoga. Na tribunah je bilo v času Kostićeve ekshibicije nemalokrat več občinstva kot na uradnih tekmah. Obetali so si biti živa priča smrtnemu strelu.

Bora Kostić pa je po malem obupaval. Nikogar več ni bilo, ki bi stopil v praznino med vratnicama, ko je bombardiral na gol: ne mreže ne človeka. Pod nujno je bilo treba najti nekoga, ki bi mu upal in znal stopiti med stativi. Potem je le zašustelo ... brez pomisleka je bil pripravljen stopiti pred mrežo, kadar je Kostić igral brez omejitev, legendarni Hajdukov vratar Ivo Matijec. Ni mu bilo lahko, toda zdaj ni šlo več za vprašanje pameti in herojstva, ampak za nacionalno čast.

Kibernetik Šajnović kreira Bearo

Tako se rojevajo legende – mimo uradne zgodovine. Iz resnice torej.

Dokler vsega potrebnega v голу ni upal in znal narediti veliki Ivo Matijec, je Kostiću pred gol črto brez pomislekov stal le dresirani medved, ki ga je upravi Crvene zvezde v najem ponudila potujoča ciganska cirkuška artistska skupina Müller. V korist aktualnim državnim prvakom in po izkazanih skominah po evropskem klubskem naslovu, za kar bi bili pripravljeni storiti vse, in po jasno zastavljenem novem petletnem planu, so v Crveni zvezdi skupaj z medvedom vzeli v redno delovno razmerje tudi njegovega lastnika Šajnovića. To so bili temelji, s katerih se je prvič odrinila proti nogometnemu nebu tretja Jugoslavija. Obstretu se je reklo nogometno olimpijsko zlato: dvanajst zvezdic za 11 igralcev in prva za tovariša Tita. Če ...

Od tega Šajnovićevega medveda, ki je bil v resnici medvedka, se je načina postavljanja korpusa med vratnicama, drže rok, pokrivanja vratarjevega prostora, umika glave pred projektilom, paradnih skokov, izbijanja visokih žog z obema šapama, pokrivanja prostora s polagan-

jem telesa pred napadalčeve noge, skratka vseh odlik izvenserijskega vratarja, učil tudi Matijec. Prav zaradi uka v tej nenavadni, pravzaprav kibernetški šoli, ki je že proučevala podobnost delovanja med medvedko/naravo ter Človekom/strojem, je bil tvorjen tudi Matijevčev novi priimek Bear, s katerim se je vpisal v jugoslovansko z zlatimi črkami izpisano nogometno zgodovino. In širše. Tako je Beara v resnici psevdonim, saj ga je Matijec dobil po svojem vzorniku medvedu, ki se mu angleško reče bear. Tu je odigrala svojo odločilno vlogo srbska zvestoba, tokrat Vuku Stefanoviću Karadžiću in njegovi direktivi: piši kao što govoriš i govori kao što pišeš. Ker pa je bil oz. bila Kostićev sparing partnerica in Ivova vzornica ženskega spola, torej medvedka, so Matijeca poimenovali z Beara ter dodali še ime Vladimir, ki je hkrati kazal tudi na usmeritev jugoslovanske zunanje politike: veliki VIL.

V zbirniku fusbalskih jugogolmanov je Beara vedno na prvo strani, potem je nekaj listov praznih, na sedmi, osmi strani se morebiti že izpisuje M...

Šekularac in človek flaster

A lepota ne more preživeti le na temeljih surove moči in neprebojne obrambe, zato je bilo treba nadaljevanje vojne na nogometnih igriščih pod nujno poduhoviti z igrivostjo. Nogomet je vendarle še kaj več kot ubijalski strel in medvedja neustrašnost. In je bil spočet. Namreč, berlinske-mu zidu na golovi črti, ki ga je postavljala Beara, je znal v napadu eksekutorju Kostiću nogometno usnje dobesedno pred zlato smrtno levico prikolatiti Šekularac. To je bil čas, ko si je televizija že zrezervirala vlogo vseprisotnega družinskega člana, zato je bilo mogoče na vedno manj zasneženih ekranih vsem svečenikom nogometu takorekoč v živo spremljati njegove vragolije. Ena izmed njih je bil znameniti dribling, ki si ga je Šeki privoščil, ko je bil obrambni igralec gostujoče selekcije zadolžen, da ga prime na flaster. To pomeni, da nasprotni obrambni igralec postane Šekijeva senca, se nanj dobesedno prilepi in ga onemogoči z vsemi dovoljenimi in nedovoljenimi prijemi – prepovedana je samo eksekucija v žaru borbe, to je na tekmi. A je bil v zadevi *človek-selotejp proti Šekularcu* deležen lekcije, ki to v resnici ni bila, saj je ni bilo mogoče ponoviti. A prav ta nemogućnost ponovitve je bila garant tudi Šekijevega odhoda v legendo, zakaj dejanje, ki vodi med žive nesmrtni, je in preprosto mora biti unikat.

Namreč – legendarna desетка, to je Šekularac, je svoj živi obliž tako vrtel po igriš-

ču, okoli sebe in žoge, da flaster v žaru borbe za posedovanjem usnjene duše ni opazil, kako sta, pravzaprav so že vsi trije čez golavrt linijo. V poslušni terijerski zvestobi opravljanja naložene in zaupane mu naloge je hotel Šekularcu odzeti žogo še, ko sta bila že zunaj igrišča, to je za golom. Po nekaj sekundah nastopa za mrežo in vratarjevimi hrbtom, to je zunaj risa, pa so se na drugi strani gola vsi trije spet vrnili na igrišče: flaster, žoga in Šeki. Nikoli ni nihče izvedel, ali se je sodniška piščalka sploh oglasila, če pa se je, je zagotovo ni bilo slišati, zakaj tribunaši so ponoreli. Zgodovina pripoveduje, da od takrat po domovih ni bilo ravno malo gledalcev pred televizijskimi ekrani, ki so ob kasnejših prenosih Šekularčevih driblingov stekli k televizorjem in jih bili pripravljeni premikati po policah, zakaj mojster se je tako izmojstril v preigravanju, da bi se znala matador in bik, to je Šeki in njegov angel varuh, zmuzniti z zaslona. S premikanjem televizorja pa bi dogajanje morebiti lahko obdržali na ekranu.

Zagotovo je tudi to, da se je po znameniti Šekularčevi bravuri zunaj igralnega prostora tekma nadaljevala, kot da niso bila kršena nobena pravila. Ko sta bila Šeki in njegov flaster spet na igrišču, so vzeli igralci obeh ekip dogodek v zakup, zakaj začutili so, da se je pravkar zgodil presežek še mogočega, mimo vseh pravil sicer, a da nimajo pravice posegati v legendo, katere sestavni del so pravkar bili, in je tudi nimajo pravice redigirati zaradi mirakla, ki so mu bili priča. In so igrali naprej. Šeki je potisnil žogo v avt in nasprotniki so nadaljevali igro s strani, čeprav bi moral zaradi golavta vratar degažirati žogo s pet-metrške črte.

Takšnih tekem in igralcev ni več. Ne driblerjev, ne flastrov, ne tretjega igralca, to je občinstva, ki je za ponujeno, še komaj verjetno, pripravljeno kršiti vsa pravila, ki urejajo igro in svet, v zameno pa dobiti čudež.

Na svetovnem prvenstvu, ki je najmočnejšemu vojaškemu stroju na Balkanu obetal celo zasedbo nogometnega trona, je bila Jugoslavija poražena v četrtfinalu, čeprav bi bila z navezo Beara-Šekularac-Kostić dobesedno obsojena na pokal Julesa Rimeta. A navijači so poznali kompote v svetovni politiki in med razloge za samozaustavitev velike Juge na poti k vrhu so štelii vsaj naslednje: na vzhodu še vedno živ poinformbirojevski sindrom, pretnje zahoda z ukinitvijo Marshallove pomoči, grožnje z destabilizacijo cone B in priključitev Svobodnega tržaškega ozemlja Italiji, vse to in še marsikaj, če ... Če pa bo FLRJ odigrala tekme tako, da bo Zvezna republika Nemčija postala prvak – da je šlo za svetovno zaroto, priča čudež v Bernu – bo

Jugoslavija potrdila svoje zбоganje z zgodovino in šele s svojim umevanjem le-te stopila med velike. Zakaj šele zdaj, ko bo na vrhu, se bo ZRN lahko pokesala v svoji veličini in pokazala svojo širino, FLRJ ji bo simbolično odpustila, svet pa bo lažje zadihal. Vse to so navijači vedeli, predvsem pa so tudi vedeli za tiho odredbo mednarodne nogometne zveze (FIFA), da sme Kostić na svetovnem prvenstvu igrati samo, če bo streljal le z desnico, ki ni bila niti pol smrtonosna, zato je Bora raje ostal doma, kot da bi osramotil domovino, nogomet in sebe.

Provincialni mimesis

Na dobeseednem robu samoupravnega socialističnega sveta, skorajda na vasi, je bog leta 1969 v eni osebi združil Kostića in Šekularca. Rekli smo mu Kosta. Bil je hkrati katapult in človek iz gume v enem. To je taisti človek, ki je vstopil v pričujočo zgodbo z njeno prvo povedjo. Čarovnik s smrtonosno levico in čudežno desnico. Dribler, ki je znal z žogo in svojim telesom počenjati take vragolije, da marsikdaj še sam ni vedel, kje je žoga. Znano se je celo zgoditi, da so ga soigralci med treningom držali, kot se je reklo, pa šele po debele pol ure ugotovili, da je žoga še vedno v garderobi. Z distance je mogoče ugotoviti, da so bili to začetki igre brez žoge, ki je danes taktično-gibalni temelj vsake vrhunske ekipe. Njegov strel je bil tako silovit, da je po dogovoru z nasprotnimi igralci Kosta samo povedal, kdaj se je bil namenil streljati, potem pa tega ni storil, ampak so nasprotniki enostavno žogo sami degažirali v gol, priznali zadetek in začeli igro s sredine igrišča. A ni tega nikoli izrabljaj. Njegovo moštvo je vedno zmagovalo samo z golom razlike. Od nekod se je moralo vanj zapisati, kako od vsega človeškega najbolj boli ponižanje. Nenapisan dogovor je veljal, da je lahko na gol iz igre streljal samo s peto. Ne, Kosta ni bil čarovnikov vajenec, lahko pa da je bil njegov učitelj. Tega ni vedel nihče. Bil je nogometni mag, eksekutor in vzpostavljajoči se homo erektus v eni osebi.

V čem je pravzaprav skrivnost Kostanove igre!?

Kosta med tekmo vedno znova doume, da je na igrišču ujet v prostoru sovražnega sveta, da so nasprotniki in soigralci nešportni in zahrbtni, da se oboji poslužujejo dovoljenih in nedovoljenih prijemov, da so pokvarjeni in slabi. Izstopiti iz te surovosti je mogoče samo tako, da se sam boriš proti vsem. In če bo šel do kraja, obstaja ena sama možnost: odrešen in uničen bo hkrati.

Kosta dobro ve, da na igrišču vrednote, ki

jih ljubosumno čuvamo v sebi, to so lepota, dobrota in ljubezen, na zelenem, ki ga ljubi zeleno, ne obstajajo. Igra se lahko vzpostavi šele v odsotnosti nebes, v brezbožnem svetu. Vsakdo med igrajočimi je svoj lastni bog, saj si je očitno vsakdo med njimi prilastil pogum in pravico, da odloča o zmagi ali porazu, odrešenju ali prekletstvu.

Na finalni tekmi za področnega pokalnega zmagovalca je Kostanov Fužinar igral proti NK Žerjav. Za fužinarji je stala fabrika, za žerjavarji rudnik svinca (posnetek vzorca: Crvena zvezda v rokah vrhuške, partizan pod zaščito vojske). Železarji so bili absolutni favoriti proti svinčeno obteženim podpeškim knapom: aduti slednjih so bili srce in naučena zarotitev, tiho upanje pravzaprav, da je žoga okrogla, ter prepričanje, da bog svojo naklonjenost pravično deli med vse – slej ko prej pridejo na vrsto tudi tisti, ki so jih vsi imeli še za od najvišjega pozabljene. Malo pa so Žerjavčani v zanosnem prividu zmage kar nekako pozabili na božje prislovično dobrotljivo razmetavanje sreče, zakaj brez nje jih v velikem področnem pokalnem finalu zagotovo ne bi bilo. Pozabili so, da so že bili obdarovani, da jim je bilo dano celo več, kot bi bilo prav. In se jih je na tekmi polastil napuh: morebiti pa vendarle lahko ...

Tako se je tekma začela. Ta, ko Kosta igra s po enim čepom na podplat. Vzpostavila se je ura in pol vojne na ravnici, ki jo je zapustil bog, da so se nanjo lahko naselili igralci. Vedeli so, da je izid tekme v Kostanovih nogah. Ko se mu bo zdelo, bo spravil nasprotnike v obup, svoje navijače v trans, soigralce v zavist, rudarsko občinstvo pa v spoštljivo tišino ali krike obupa in obvezno prijetanje za glavo.

Lenaril je do zadnjih pet minut igre – če je dotlej že stekel v napad, je svoj hoteno neuspešni vstop odfigiral tako, da je bil za napako vedno kriv soigralec, ki je podal v prazno, ker ni razumel taktične rešitve, če se je Kosta sam lotil driblinga, je vedno znova odlašal s prodorom. Vrtel je rep igralcev, ki se je delal za njim, po sredini igrišča, potem pa namerno toliko upočasnil igro in nehal paziti nase, da ga je kateri izmed nasprotnikov dobesedno pokosil z udarcem v nogo ali pa z vlečenjem za dres spravil na tla. Gledalci pa v huronsko vpitje: železarji so grozili knapom, knapi so svoje še podžigali.

V 86. minuti pa se je vendarle začelo. Dogodenega se je po že trezni analizi čez štiri dni v bifeju Modri e oprijela oznaka: *prevara z dvema enočepnima kopačkama*, krnjeno v *pe-de-ka*. Torej, na sodnikovi uri kaže, da je preteklo 85 minut in 16 sekund igre. Kosta je prejel žogo kakšnih petnajst metrov globoko v žerjavskem

polju – ob njem sta bila flaster in njegov pomočnik ter zadnja straža. Najprej je Kosta tako zmedel svoj obliž, da je v trenutku dezorientacije začel pokrivati svojega pomočnika, a ker je Kosta vedel, kakšen bo učinek preigravanja, si je v naslednjem trenutku, ko sta nasprotna soigralca nehote še držala eden drugega, od zadaj čez hrbet in glavo podal žogo v kratko foro, ko pa jo je z nogo dosegel, je zvozlal tretjega knapa, ki se je znašel pred njim bolj po naključju kot po braniški nalogi. Tik pred šestnajstmetrsko črto mu je šla v živo pod noge nasprotnikova dvojka, a sta šla Kosta in žoga v lahkem lobu čez njega ... Pred njim je ostal le še libero, ki je bil začuda trdo ob vratarju, čeprav ni prav vedel, zakaj se je znašel tam, kjer pravzaprav ne bi sme biti, oba – golman in svobodnjak – pa sta bila pripravljena storiti vse, da Kostana onemogočita: prvi z drsečim startom, ki ga na suhem seveda ni bilo mogoče prakticirati drugače kot z džonom, to je naklepno s podplatom v nasprotnikov gleženj, golman pa seveda s padcem pod noge z objemom. To sta bili zadnji možnosti, da preprečita gol, zakaj enajstmetrovk izvajati Kosta ni smel. In ... libero je zavrl v prazno, Kosta pa je žogo še uspel potisniti pod padajočim vratarjem, a ga je ta z rokami, ko je letel nad njim, še toliko sklatil, da je Kosta po skoku čez njega pristal na kolenih, a se je v istem hipu že pobral in se namenil

za žogo proti praznim vratom. Okroglo usnje je v lahkem teku spremljal do golove črte, jo tik pred njo ustavil, se obrnil v igrišče in z rokami v boku čakal, da bo svojat pridrvela nadenj, on pa bo zadnji hip, preden ga pokosijo, zakaj to bodo zagotovo storili, s petko nežno potisnil pulmo le za kakšen centimeter čez črto.

A še pred tem je svet za trenutek obstal. Onemel. Tik preden bo Kosta storil, kar se je bil namenil, torej svoje popeljal v nogometna nebesa, je od nekoga z njegove polovice igrišča zaslišal:

»Norčuje se iz vas! Poglejte podplate njegovih kopačk!«

Pokazalo se je, da kopačka z enim samim čepkom ni bil manko, ampak prednost, zakaj zaradi enočepnikov se je Kosta gibal ravno za toliko drugače, kot je veljalo dotlej za razmerje telo-noga-kopačka-travna površina-čas – da je postal do konca nepredvidljiv. Za kakšno desetinko sekunde je bilo vse drugače od do tedaj preizkušenega. Pravzaprav so bili presenečeni vsi: Kosta in nasprotniki. V svojih reakcijah so bili vedno za delček sekunde prehitri. Vse se je dogajalo z nedoumljivim časovnim zamikom in bilo čudno drugače od vsega dotlej naučenega.

Pravijo, da je bila o Kostanovem triku še isto poletje obveščena FIFA, ki je še v taistem letu naložila sodnikom nalogo obveznega preverjanja predpisanega števila plastičnih nastavkov na kopačkah. Tako je tudi mednarodna nogometna zveza tudi Kostana vpisala med legende.

Vendar – treba je nazaj na stadion: ura je kazala 85 minut in 27 sekund, ko je Kosta slišal izdajalca iz svojih vrst. Najprej je stopil korak proti žagovinasti točki enajstmetrovke, zdelo se je, kot da se je namenil žogo pustiti, kjer je bila, morda je nanjo celo pozabil. Za vsako ceno je moral preseči zlobo in sovražstvo. Srhljiv trenutek tišine ni obetal nič dobrega. In se je odločil. Stadion bo spravil na kolena: legel bo na tla pred žogo in jo z glavo potisnil čez črto v gol. To dotlej še ni uspelo nikomur.

In prav v tem trenutku, ko je bil po božji milosti v srcu sveta, je Kosta začutil, kako sam je v darovani radosti: nasprotniki ga sovražijo, ker je tako daleč od njih, soigralci mrzijo, ker so stalno v njegovi senci.

V tem drobcu obupa je spregledal: zagledal je rudarske branilce, ki so se spet ovedli iz omrtvičenosti in se kot stekli pognali proti njemu ... Obrnil se je, zdirjal do žoge in ... z žogo stekel od golove črte nazaj v polje. Iz knapovskega petmetrskega prostora ter iz njihovega šestnajstmetrskega je zdrvel nazaj proti sredini igrišča. Knapi so se butasto rezali, saj jim ni bilo več jasno, kaj se dogaja, njegovi železarji so najprej

Foto Vid Brezočnik

rjovel, potem pa le doumeli, da smeši tudi njih. Preračunljivci med njimi so zavohali nevarnost in tisti, kolikor jih je po prejšnjem napadu še bilo na svoji polovici igrišča, so se pognali proti njemu. Svoji so skušali onemogočiti svojega. Bili so zmedeni v novi vlogi, toda nagonso so čutili, da se bo nekako treba ubraniti pred neumnostjo in nesrečo, ki se je obetala. Ni šlo. Kosta je bil nekaj trenutkov divja jaga, potem krhek kot balerina, pa spet v galopu in naslednji trenutek slalomist ... Ni bilo misliti, da bi ga bilo mogoče ustaviti, ko je hitel proti svojemu голу. Vratar je najprej še nonšalantno stal, potem pa se je le spravil v prežo, pa spet vzravnal telo.

»Kosta, ne nori!« je še lahko zavpil, ko je žoga že švignila mimo in le s pogledom jo je lahko pospremil do mreže, kjer se je umirila.

Stadion je bil nekaj trenutkov klinično mrtev. Nič več ni rjovel, tudi sopel ne, gledalci so bili podobni kitajskim glinenim vojakom. Otrpli, a preteči. Kosta pa je stal sredi svojega šestnajstmetrskega prostora, dvignil je roke nad glavo, da bi si aplavdiral. Potem je spustil roke ob telesu, kajti prešinilo ga je, da mora pravzaprav v miru, ki ga je našel, objeti slehernega, ki mu bo prišel blizu. Zemlji je vrnil nebesa. Toda proti njemu se je namesto aplavza pognal stampedo: železarji in knapi. Pomešali so se med seboj oni v dresih in tisti brez njih. Drli so proti Kostanu, že so se oblikovali v klin, zakaj niso bili vsi enako hitri – vse pa je gnal bes: knape zato, ker jih je ponižal, fabriške, ker jih je izdal.

Kosta je še ravno za toliko obrnil glavo, da se je tudi z očmi prepričal, kako mu ušesa ne lažejo. Najhitrejši v popadljivem krdelu so renčali in zavijali le kakšnih deset metrov za njegovim hrbtom. In ga je izdala groza. Pognal se je mimo svojega gola, zakaj tam ni bilo nikogar izmed kibicev, saj so bili vsi za vrati na nasprotni strani, kjer so čakali na Kostanovo odločitev, da stori, kar zmagovalcu pripada: potisne žogo čez črto in da fužinarjem znak za praznično kólo. Delali so si prostor za ples zmagovalcev: z besedami so obmetavali žerjavske rodoljube, z drobnimi kamenčki, ki jih ni bilo mogoče uporabiti kot dokazni material, so sejali nervozo med gostujoče navijače. Potem pa ...

Vedel je, da mora biti hiter kot jelen, če hoče prehiteti bes, ki je drl proti edinemu prehodu, da bi mu zaustavili pot. Kopačke so se na sivočrnem lešu atletske steze še obnesle, ko pa je preskočil ograjo in se pognal po asfaltu, je bil z usnjenimi podplati in enim čepkom kot začetnik na drsališču. Asfalt in obup sta delovala: Kostanu v škodo, lovcem v prid. Ko je po nekaj metrih s štoflcem na vsakem od nogometnih čevljev spet natipal oporo v travnati površini, ki se je

čez cesto odprla najprej po kratki ravnici, nato pa v hrib nad zaselkom, si je kljub težki sapi oddahnil – ni ga bilo v dolini, ki bi lahko bil v takšnem svetu hitrejši. Klin iz upehane teles, ki je drl za njim, je bil vedno počasnejši, masa živega mesa vedno bolj razpršena, dokler se ni povsem razobličila, tudi najzvestejši gonjači so počasi odjenjavali.

Poletje 69

Kosta je oba soparna meseca preživel na obdravskem stadionu. Ravenski fužinarji so ga mrzeli, črnjanskim knapom ni hotel služiti, brez žoge ni zmožel. Ostalo mu je mesto ob vodi. Teren je bil nemogoč: igrišče je bilo polno krtin, med travo se je naseljeval plevel, ob avtlinijo so tržani odložili kaj odvečnega ... Kosta pa je driblal. Samega sebe, streljal si je na gol, če se mu je zdelo, da je igral nepošteno, se je do konca tekme izključil ... in v igri užival. Sploh ni bilo drugače kot vse dotlej.

V jeseni, ko se je liga spet začela, je pustil žogo tik pred golovo črto in skrit opazoval, kaj se bo z njo zgodilo: tistemu, ki jo bo prvi brcnil, je prepustil svojo usodo. Če bo šla čez golovo črto, z igrišča torej, je to znak, da je imel prav, ko je storil Žerjavčanom in svojim, kot je, če jo bo vrnil na igrišče, bo prosil za odvezo pri svojem klubu.

Žogo je pobral otrok, ki je bil v letu, ko je bolj racal kot že hodil. Odnese jo je z igrišča in šele debele solze so mamo prepričale, da sta jo vzela domov. Z obljubo, da jo bosta naslednji dan vrnila. Nikoli se ni zgodilo. Fantič je namreč zrasel v trenerja, ki je spočel slovenski čudež v nogometni vasi ob Dravi.

Kolegica, v katero sem bil zaljubljen veliko let kasneje, je to štorijo, ki sem ji jo povedal lepše kot zdaj, zakaj amorjevci tudi nevede lažejo, komentirala s pravičniško ugotovitvijo, da kdor se z ognjem igra, je opečen. In ker je bila o stvarih veliko bolje obveščena od mene, je svojo ugotovitev takoj podložila z indici: spomnila me je na Ikarja, na Prometeja, na Nerona, na Jerneja, na Balantiča, na Gustlna ... Imela je prav, živeti z njo pa nisem mogel. Razšla sva se, čeprav so najprej solze strašno deževale: a so zgrešile namen, zakaj pogasile so še tiso malo ognja, ki je med nama tu pa tam vzplapolaval. Namreč – strašno sem si želel, da bi imela rada mene, pa je ob razhodu jokala za še nepovedanimi zgodbami.

Od takrat jih ne pripovedujem več.

O SKESANEM HENRIKU

Svetoskrunstvo na Jožefovem hribu v XX. stoletju

LEPOSLOVJE

(Nadaljevanje, 1. in 2. poglavje objavljeni v prejšnji številki: pomlad/poletje 77/78)

III. POGLAVJE

Rozalija plete jopico

(HENRIK se je postaral, ŽENSKE pa ne. Rad bi zlezal na stol in zamenjal poster, obesil Van Goghov stol. Križem po podstrešju visi vse polno v mavec vtisnjenih in kičasto obarvanih črnobelih fotografij na brezovih deščicah. ROZALIJA na svojem stalnem sedežu spokojno plete. HENRIK, v sami srajci in ogrnjen v plet, se ponovno odloči, da bo obesil Van Gogha. ROZALIJA se namrdne, ne bo mu pomagala. HENRIK gre za mizo, meče ošiljene svinčnike, ki jih je naenkrat na kupe, vse polno je očal, ne najde pravih.)

ROZALIJA Kažejo se v najlepši luči. Ker jih je sama radovednost. V hudi uri te pa pustijo na cedilu.
(In čez čas.) Jaja. Tako je, dragi moj ... *Še ne poznate žensk.*

HENRIK *(vzame popisan list papirja, ga raztrga in zmečka.)*

ROZALIJA Zdaj je pa ni več. Zdaj je pa ne bo več. Njegove Irme.

HENRIK *(ječi in kot slepec tipa in grabi po mizi.)*

ROZALIJA Kliče jo. Naj kliče. Imam priče. Hvala bogu. Pa ne samo za razbite šipe. Poruvane late v plotu. Frida, Margaretna pa Ančina Mica ... Vam bojo povedale, če meni ne verjamete, kje vse so jo videle, s kakšnimi ljudmi se družijo.

HENRIK *(stoka in grize v mizo, kraclja in lomi svinčnike, trga, kar napiše.)*

ROZALIJA *(plete, plete.)* Mrmra. Mrmra. Zoper milost božjo mrmra. A kmalu bo preklinjal in škripal z zobmi.

(Tema pod steno se vse bolj gosti. IRMA stoji tam v svetlobi.)

IRMA Rada bi se pogovarjala.

HENRIK Rada bi se – *(Najde lepo ošiljen svinčnik in zapiše.)* Pogovarjala.

IRMA *(Čisto tiho se spusti ob steni v počep.)* Čisto tiho bi sedela v kotu. Tako tiho, da bi pozabil name ... Potem pa – ko bi začutil mojo bližino – bi vedno znova pohitela z očmi v objem ... Oči, ki so vajene posrkat le površino, ne vtisnejo pa v dušo take podobe, take luči, da bi ti kazala pot še v trdi temi, ki pride nad vsakega človeka.

HENRIK *(Ena sama hudobija.)* Črn konj se pase ob cesti. Ne upa se mimo. Ugriznil jo bo.

IRMA Ne bojim se. Ni me strah. Ne bo me.

HENRIK *(Piše.)* Če ona ne, konj bo dobil še eno priložnost.

IRMA Zakaj me zmerom nekaj čaka. Bolečina je premalo. Smrt je preveč.

HENRIK *(Ves v papirjih, piše.)* Njen nastop ni bil brez spogledljivosti. Na njeni strani bojo vsi, o tem ni dvoma. Če pa je še kak dvomljivec, ga bo spreobrnila v svojega gorečega privrženca ali samomorilca, ni zlomek da ne. Koga ne bi spravila v skušnjava njena izpostavljena ženskost.

IRMA *(se odlepi iz ozadja in gre veselo k njemu.)* Ne tako, ne ... Kaj ni ljubezen last vseh? Ni treba biti ne bogat ne ubog, vsem pripada. Vsi so bogati od nje. Ne vključuje vseh ljudi? Ni prav, da se pogovarjam z njimi? ... Saj ni treba, da sem ravno jaz tista. A v meni bi lahko videl in ljubil ljubezen. Nisem si je jaz izmislila in tudi sama ni izmišljena ali samo moja ... *(Odprti ust.)* M o j a ... *(Sama radost.)* Ne boj se, nič se ti ne more zgoditi, dokler je v meni. V meni si. Varen v meni.

HENRIK *(zabriše svinčnik po mizi, bruhne v krohot, konča v ječanju.)*

ROZALIJA Kazen božja. Bogve kaj imate na vesti, kaj vas sili v tak smeh.

- HENRIK** *(hiti ven, se brž vrne.)* Zaklenjeno je.
- ROZALIJA** Tam se ne smete več kopat.
- HENRIK** Zaklenili ste me!
- ROZALIJA** Pustite gospo Korenčkovo na miru. Delajte, malajte, služite. Dobro vam hočem.
- HENRIK** *(se vrne za mizo, ječi v papir.)* Ne bo dala prej miru. Ne bo. Da bom še z njo. Flosar! Skobelj na skobeljniku! *(Triumfalno.)* Mrliški oglednik, ha! Haha!
- ROZALIJA** *(plete.)* Nisem slišala, Henrik. Tega nisem slišala.
- HENRIK** *(omaga.)* O bog! ... Ubijati sebe. V sebi. Te klice žive ...
- ROZALIJA** Nocoj se mi je sanjalo o vas. Take lepe sanje. Pisali ste. Jaz pa sem pletla. Tako kot zdajle.
- HENRIK** *(panično zazeva.)* Tako kot zdajle ... !?
- ROZALIJA** *(plete, plete.)* Še v sanjah sva skupaj.
- HENRIK** *(mrzlično piše, bruha.)* V Prokrustovi postelji. V jarmu za dva. Beganje v dvojce, zaletavanje, v zid! Varen v ženski! Varen! ...
- IRMA** *(Ko je že skoraj odšla, se vrne.)* Mene potegniti – v to igro ... !?
- HENRIK** V to igro ... *(Se spet požene v pisanje.)* Kaj pa – če ne ve ... Ne ve – in je le zdaj – v tem trenutku ... In ne ve ...
- IRMA** *(Nasmejanega obraza.)* Ne ve -
- HENRIK** Ne ve!
- IRMA** Ne ve -
- HENRIK** Kako skrbi – za same vesele potegavščine!
- IRMA** *(veselo, zelo glasno.)* Da te – lahkoverna kot je – zapelje – v to večno nastavljeno past. Jaz nisem past. Jaz nisem.
- HENRIK** *(burkasto.)* Nisem popoln, nisem popoln.
- IRMA** Samo majhno lučko bi rad. Ne premočno. Nič drugega kot micen kot. Ob prijazni družini ...
- HENRIK** Družinski človek sem!
- IRMA** Ne pa rednik. Ne ne! Pridobitnik, joj!
- HENRIK** Te solze – pristne so.
- IRMA** Cel svet joče – pa zato ni nič boljše.
- HENRIK** Dober sem – pa si upajo.
- IRMA** Dober, pa ti verjamem.
- HENRIK** *(se ozira proti ROZALIJI.)* Da si upajo!
- IRMA** *(se zapodi proti ROZALIJI.)* Da si upate! Pustiti ga v taki bedi! Da vam mora delati take zmazke!
- HENRIK** Rajši povežem culo!
- IRMA** Ko je tako poln, tako poln vsega!
- HENRIK** Tako poln ... Tako poln ...
- ROZALIJA** *(plete, plete.)* Kdo vam pa kaj hoče, dajte no. Spet fantazirate.
- IRMA** In kako ti govori o meni, krava neumna! Ko si jaz, čeprav si zasluži, nikoli ne bi drznila z javnosti takole čvekat o njej! Tudi če mi ga vzameš, meni ljubezni ne moreš! Ne moreš!
- HENRIK** *(hlastno.)* Proč bom šel. Proč.
- ROZALIJA** Proč. Kam pa? Saj nimate kam.
- IRMA** *(Vsa v ognju.)* Proč bova šla. Samo proč. Daleč proč.
- HENRIK** *(se zastrmi, panika, zmečka papir, površno.)* Pridi spet.
- IRMA** Bom. Bom prišla.
- HENRIK** *(išče svinčnik.)* Nekaj še moram ... dokončati. Samo še ...
- IRMA** *(razigrano.)* Samo še na pošto skočim. Pa k frizerju bi morala ... *(Veselo.)* Boš videl, ko pridem, komaj me boš prepoznal. *(Gre.)*
- HENRIK** *(Ko da se še pogovarja z njo.)* Zadnje čase sem nekam čudno ... raztresen, vse sproti pozabim ... Brljav sem, putika me daje ... Za nikamor nisem ... *(Se dokončno odloči.)* Doma bom ostal!

Ančina torta

- ANČINA** *(se opoteka po podstrešju s kičasto torto, jo porine pred HENRIKA, se zvrne nanj in opleta z vsemi štirimi.)*
- ROZALIJA** *(se pozibava na stolu in plete, plete.)*
- JULIJA** *(priteče.)* Mama! Mama! Ušla mi je noter! Poglej jo, kaj dela!
- ROZALIJA** *(pohiti in loči, kjer ni kaj ločevati.)* Ja kaj pa delate! Kaj delate, kdo vas je prosil! Kar pejte,

pejte! Bomo že sami, brez vas. (*Henriku.*) Ja kakšni pa ste, za božjo voljo! Kakšen obraz imate, kakšne oči! Vi pa še kar mislite na tisto Irmo. Da bo po takega prišla Irma? Bežite no. Julija, pomagaj! (*Ga spravljata v posteljo.*) Zadnji čas je, zadnja minuta, če vam je še kaj do življenja. Poglejte Julijo. Od pomladi do jeseni, kako je zrasla. Vi pa ste se postarali, pomanjšali, da se bog usmili.

ANČINA (*jo pobriše.*)

ROZALIJA Veseli bodite, če vas bo sploh še katera hotela.

HENRIK (*se oklepa JULIJE, vsega usmiljenja vreden.*) Julči ...

ROZALIJA Grem po ogledalo, da se boste videli. In obrili. Takega vas še v cerkev ne bojo spustili. (*Gre.*)

HENRIK (*si nabira novih moči.*) Julči. Še zmeraj moja Julči. Moja uboga Julči.

JULIJA (*ga suva s komolci.*) Julija! Julija!

HENRIK Samo tebe še imam. Samo nate se lahko zanesem. Samo zazrem se vate – in s tako milino se vrne ... O mladost ti moja, neminljiva ...

ROZALIJA (*se vrne z umivalnikom in brisačo.*) Pri živem telesu boste zgnili, če vas takoj ne skopamo. Če nimate že uši.

JULIJA Ančina Mica jih je prinesla.

ROZALIJA Nič nisi videla. Zbij si iz glave.

JULIJA Od kod pa uši?

ROZALIJA (*ga drgne z mokro cunjo pod srajco.*) Dobil jih bo, če se ne bo umival. Da se greste takole zapustit. Ne spoštujete dovolj sebe, kaj šele druge. Bi radi prišli pod skrbstvo, v dosmrtno ječo za neprilagodljivce?

JULIJA Mama, nič nimam proti Ančini Mici. Čudim se le, zakaj jo ti trpiš.

ROZALIJA Vse ima svoje meje. Vse ob svojem času. Trpljenje se reče tudi potrpljenje. Pusti torto!

JULIJA Tak čuden okus ima.

ROZALIJA (*ga otira z brisačo.*) Jaja, kar kuhajte mulo, kar kuhajte. To vam ne bo vrnilo vaših mladih let. Kujate se in si mislite, da vas bomo gledali kot majhnega mulca.

HENRIK (*Nasilno poseganje na področje telesne nege mu povzroča določeno ugodje.*) Vi kuhate, vi. Vse dneve prihajate tja sedet pa kuhat mulo, da še delat ne morem.

ROZALIJA Jaz? Sploh ne vem. Samo gledam vas, kako se uničujete. Streha gnije. Vas pa nič ne skrbi. Stopnice se majejo, vam je pa vseeno. Kmalu se bojo podrle, da še k vam ne bom mogla. Kanalizacija teče v klet. Kar zračunajte, kakšna škoda se dela, koliko to stane. Vzemite svinčnik pa računajte. Vse gre naprej, vi pa rinete nazaj, v še večjo revščino. To ukvarjanje s tisto žensko je čista izguba. (*Odide z JULIJO.*) Ko bi se vsaj umivali.

Novo pismo in poizkus pobega

LAURA (*splava izza posteljne stranice s šopkom rožic.*) Henrik je že umit. Henrik je čist. Henrik bo ves v cvetju. Kako diši. Omamno. Opojno.

HENRIK (*se dvigne, sedi v postelji ves preroben, svež, bister in čil, spogledljivo.*) Dogaja se mi ... Veš, kaj se mi dogaja ... Ko da je vse prvič. Ko da bi me še nikoli prej ne obsijalo sonce. Ko da bi dež še nikoli ne pršil po moji glavi. Rad bi pogledal skozi tvoje noge, skozi tvoj trebuh. Ti si ko belo okno, polno sonca, tvoji zlati lasje. Pridi bliže, pridi. Kako to funkcionira. Pridi!

ROZALIJA (*se vrne z nedokončano jopico, JULIJA prinese piskrček čaja.*)

O! Imate obisk. Nisem vedela. Ostanite, ostanite! Ne podim vas. Malo čajčka za našega Henrika. Kakšna bolezen ga načenja. Nič kaj rožnatega me ne čaka, vidite.

HENRIK (*v zavetju postelje, užaljeno.*) Gospa!

ROZALIJA (*sede na posteljo in mu pomerja jopico.*) Vdala sem se v usodo, če je taka volja božja. Dala sem Fridi besedo in ne bom je snedla. Izbrala sem njega, pa ni kaj dosti izbirat. Negovat ga bo treba, jaja.

HENRIK (*se spravi pokonci, stoji na postelji.*) Gospa! To sem jaz! Jaz! Živ človek! Poglejte me!

ROZALIJA Poglejte no. Leva noga vam je bolj debela.

HENRIK Kje?

ROZALIJA Čakte, da pogledam. Nihče bi tega ne opazil. Jaz pa sem. Zato ker skrbim za vas.

HENRIK (*se usede in potegne noge k sebi.*) Hočete me ponižat!

- LAURA** *(tiho odide, za njo odhiti še JULIJA.)*
- HENRIK** Kaznovat me hočete! Vsi me zapuščajo.
- ROZALIJA** Jaz vas nisem zapustila. Nisem vas pustila na cedilu. Ja kaj pa mislite, da se bo takale šavra žrtvovala za vas? Nobena ni pripravljena, nobena. Kaj malega, kakšno malenkost bi že še postorile, drugo naj pa jaz. Pa bom. Bom. Bom skrbela za vas. Preselili se boste dol k meni. Pod enim ključem bova. Tako dobro se ni še nobenemu godilo. Ne poznaš žensk, Henrik, nikoli jih nisi poznal. Kako dobra sem, se ti še sanja ne. Kaj vse znam in zmorem. *(Gre.)*
(pa se uleže in še z rjuho pokrije čez glavo.)
- HENRIK** *(se vrne po prstih, s čevlji v rokah in s pismom, ki ga spusti v koš, in izgine.)*
- LAURA** *(se hitro odkrije, steče po pismo in nazaj in spet rjuho čez glavo.)*
- HENRIK** *(plane noter in nanj, hodi po njem.)*
- JULIJA** *(leži na trebuhu, stoka od ugodja, ko mu mehča rebra.)*
- HENRIK** *(najde pismo, švigne ven.)*
- JULIJA** *(najde pismo, švigne ven.)*
- ELZA** *(pride tiho, milo, s kovčkom, ki ga takoj odnese k steni, ki meji na sosedov bazen, stopi k postelji in ga tiho gleda.)*
- HENRIK** *(naglo sede, oči mu žarijo kot otroku, ki še buden sanja.)* Si prinesla?
- ELZA** Kovček mam tam.
- HENRIK** Si prinesla?
- ELZA** *(veselo pokima.)*
- HENRIK** Jaz pa sem mislil, da bodo le sanje.
- ELZA** *(ko ohromljena od radostnega pričakovanja.)* Jaz tudi. Henrik! Zasanjana sem. Zdaj sem pa tu.
- HENRIK** Kje?
- ELZA** Kaj?
- HENRIK** Kje je? Štrik.
- ELZA** Štrik. Mam ga. Mam. Lej! *(Hiti odpirat kovček, debela vrv pade iz njega in drugega nič.)*
- HENRIK** Jaz pa sem mislil, da bodo le sanje.
- ELZA** O, Henrik! *(Hitro zleze v posteljo k njegovim nogam.)* Samo malo. Da si pogrejem noge. Ti maš tudi mrzle.
- HENRIK** Lahko kdo pride.
- ELZA** Zmerom kdo pride. Ko bi ti vedel! V klet sem se skrila. Kako dolgo sem morala čakati, preden je šla spat. Na hišne dveri je potisnila zapah, pa še obešanko je dala gor. Ko bi ti vedel, kaj se ti pripravlja. Frida –
- HENRIK** Frida – (!?)
- ELZA** Ti bom pol povedala. Si misliš, da drži s tabo. Še nisi pogruntal, da bi bila rada edini šef na Jožefovem hribu. Zato da se lahko tu sestajamo, mora na vse strani talat vsakemu nekaj. Margaretni bo izdala pesmi v samozaložbi. Ančina naj bi imela štant, ko bo Jožefov semenj. Prodajala bo tvoje slike. Roza naj bi največ dobila, to si ti, da bi jo, pomisli, moral preživljati, pa še otroka ima. Kako je vse na trhljih nogah. O, ko bi bil ti moj! Tako zvesta bi ti bila. Ko sem bila tako sama. Pa me je zmeraj dobil kak tip, zmeraj pa v moji šibki uri. Da se ne morem braniti. Poznaš take šibke ure? ... Zakaj si zdaj tako tih? Tako redkobeseden si. Na kaj misliš? Jaz nič ne mislim. Tako čista sem, Henrik. Tako čista pred tabo.
- HENRIK** *(pobrca z nogami.)* Kje imaš hlače?
- ELZA** Ja. Da mi jih boš raztrgal.
- HENRIK** Jaz že ne.
- ELZA** Saj jih mam.
- HENRIK** Kje?
- ELZA** V torbici. Kaj me tako gledaš? Se mi spet kje pozna? Tu sem padla po stopnicah. To ni od tega.
- HENRIK** Od česa?
- ELZA** Nikoli ti ne bi smela ničesar povedati. Za mojo odkritosrčnost me boš pa mahnili.
- HENRIK** Jaz že ne.
- ELZA** Ni ti več zame. Rad bi napravil konec. *(Gre po torbico in suho hlipa.)* Mislila sem, da si drugačen. Vse sem riskirala zate, da bi te rešila. Lahko bi me ujeli kot tatiko. *(Mu da torbico.)* A naj jih oblečem? Da jih boš strgal na meni. Irma ti pije kri. Zato si tak. Frida je rekla, da si nevaren. Ampak to je tudi ena njenih fint, da ne bi razpadle in bi skupaj držale.

- HENRIK** *(odpre torbico.)* Notri jih tudi ni.
- ELZA** Dala sem jih noter, kako mi boš zdaj verjel!
- HENRIK** *(plane iz postelje.)* Kje so moje hlače? Skrila jih je!
- ELZA** Saj je noč, Henrik. Tja do gostilne. Eno sobo majo, bova tam do jutra, Pa še cel dan. Pa še eno noč. Kaj ti bojo hlače, saj jih ne rabiš! *(Rine mizo proti steni, ki meji na sosedov bazen.)* Kakšno moč daš ti, gore bi prestavljala. To je najina pot svobode, Henrik! Se zave-
daš tega?
- HENRIK** Kako bom brez hlač?
- ELZA** Ven iz te hiše! Tu je grob! Tu boš ja zmrznil pozimi! Ven! Na travnike ... Pod mile
zvezde ... *(Zažene vrv skozi polomljeno okno.)*
- HENRIK** *(se ne premakne.)* Nekaj sem se spomnil.
- ELZA** Jaz tudi. Kako se vse na svetu srečno konča.
- HENRIK** *(se ne premakne.)* Se ne bo utrgalo?
- ELZA** *(Sumno.)* Zakaj misliš, da bi se utrgalo? ... O, Henrik, na vse misliš! Ne bo se, ne bo. Kdo
bo šel naprej?
- HENRIK** Najprej ti.
- ELZA** Najprej ti.
- HENRIK** Jaz sem rekel prvi.
- ELZA** Sem tako vedela, da moram povsod jaz prva. *(Je že na mizi, gleda skozi polomljeno okno.)*
Kako je črno ... Voda je spodaj. Naj te ne skrbi. Znam plavat. *(Leze skozi okno.)*
- HENRIK** Kako dobro, da te ne skrbi, da znaš plavat.
- ELZA** Močno drži, boš! Ne spustit! Av!
- HENRIK** Ne tulit! Se držiš, drži se ...
- ELZA** *(Nevidna.)* Globoko je, nič ne vidim ...
- HENRIK** Zapri oči! Premagala boš strah!
- ELZA** *(se prikaže in milo nagne k njemu.)* Mene ni strah, ljubček. Mene ne. Pridi za mano, pridi.
(Izgine in se spet prikaže.) Zdaj se bom spuščala. Res ne boš spustil?
- HENRIK** Še nikoli nisem ničesar izpustil.
- ELZA** O, Henrik! Zakaj pravzaprav človek umre?
- HENRIK** Umre ... Da se reši.
- ELZA** Reši ... Česa?
- HENRIK** Dokler je kaj spomina nanj, že ne.
- ELZA** Ne umre.
- HENRIK** Ne umre.
- ELZA** Jej, kako lepo znaš ti povedat. Ni čudno, da imaš tak uspeh. Da bi večno trajalo. Za
večen spomin. Močno drži! *(Izgine, pa se spet prikaže.)* Reci mi Elza.
- HENRIK** Elza.
- ELZA** Ne. Elzika.
- HENRIK** Elzika.
- ELZA** Zbogom, Henrik. *(Izgine, pa se spet prikaže.)* Na svidenje, Henrik! *(Izgine.)*
- HENRIK** *(spušča vrv, ki postane kmalu ohlapna, v rokah mu ostane debel, zavozlan konec.)*
- ELZA** Henrik! Henrik!
- HENRIK** Ne kliči me, ne klicat!
- ELZA** Jaz sem že spodaj! Kaj čakaš?
- HENRIK** Kam naj to ... *(Gleda, kam bi privezal.)*
- ELZA** Skoči! Sploh ni visoko!
- HENRIK** *(panično.)* Pššššš...!
- ELZA** Kaj je?
- HENRIK** Zakaj ta vazel ... (!?)
- ELZA** Pa skoči, odženi se! Znaš plavat!
- HENRIK** Znam. Znam, ja ... Pa je to zanesljivo ... s to športno veščino, v taki temi ... Zgrešil bom!
- ELZA** Šibice imam! Prižgala ti bom svečo!
- HENRIK** Svečo ima ... Prižgala mi bo svečo ... (!)
- ELZA** Si se premislil? ... EJ! ČUJEŠ! ...
- HENRIK** Ne moreš biti na dveh krajih hkrati ... To je to temeljno spoznanje ... Ne moreš biti na
dveh krajih hkrati. *(Zažene vrv skozi okno, da tlesne po vodi.)*
- ELZA** *(zavrešči.)* AAA! - Henri ... Henri ... Oglasi se ... Kje si ... Henrik ... *(Strašno zmerja.)*

Baraba! Šleva izdajalska! Vsem bom povedala! Kako si stisnil rep med noge! Se držiš babe za krilo! Taka figa! Te že ma pod komando! Babjek zapečarski! Slepār! Goljuf! Morilec!

(Pasje lajanje.)

HENRIK *(V potu svoje grešne duše poriva mizo nazaj na svoje mesto.)* Ne moreš biti na dveh krajih hkrati ... Ne moreš biti na dveh krajih hkrati ... *(Se ves betežen in bolan, navsezadnje pa rešen, odpravi v posteljo, se uleže na hrbet in sklene roke na trebuhu.)*

LEPOSLOVJE

(Pri sv. Jožefu bije polnoč.)

Henrik VIII.

(Jutro na podstrešju. Petelinje petje.)

HENRIK *(se zbudi, gleda kovček, mu pride v zavest, zasliši glasove, steče ponj, pa je že prepozno; pa jadno, kolikor more, nazaj v posteljo.)*

ŽENSKE *(prihajajo, samozavestno žlobudrajo, prišle so si ogledat svoj zmagoviti teren, in tako lepo so napravljene, tako lepe.)*

FRIDA Kako je, Rozika? Bo? Bo?

ROZALIJA *(Malo se mora pritožiti.)* No, ja ... tako ... Zdaj mu že noga zateka.

FRIDA Leva ali desna?

ROZALIJA *(Se ne more spomniti.)* Leva ali - ?

FRIDA Obe je treba izmerit. Julči, prinesi meter.

MARGARETNA Henriku Osmemu je tudi zatekala noga.

ELZA Kaj pa je imel?

ANČINA Čigav Henrik?

MARGARETNA Angleški. Tisti, ki je vsako prejšnjo ženo ubil, da je lahko dobil drugo.

ELZA Vseh osem - ?! *(Se spogledajo, ko da bi se preštevale.)*

ANČINA Men se ne zdi čudno. Lohk bi jih še več, ko je že enkrat začel.

FRIDA Danes je to drugače. Če prej ne, na koncu ga dobijo.

ELZA Ali pa tudi ne.

ROZALIJA *(S centimetrom.)* Našemu Henriku bomo izmerili ...

HENRIK *(ne pusti in ne pusti, upira se in vleče noge pod odejo.)*

FRIDA Kaj pa je?

ROZALIJA Kar naenkrat mi ne pusti blizu.

ANČINA Namazat pa nadrgnit je treba s staro svinjsko mastjo.

MARGARETNA *(Zaskrbljena.)* Kaj pa - če ima - (!)

ELZA *(Preplašena.)* Kaj če ima - (!)

ROZALIJA *(Zmedena.)* Umr! od tega ja ne bo.

ANČINA Voda se mu nabira, voda. S svinjsko mastjo, táko izpod trebuha, na zraku posušeno, je treba mazat. Mazat.

ROZALIJA Čakte, bom prej postregla s čajem. *(Gre.)*

FRIDA To je pa tudi dobra misel.

ANČINA Čudno - od kod naenkrat tolko muh?

FRIDA *(Prekine nalezljivo muzanje.)* Čigav je ta kovček?

ELZA *(Maščevanje je sladko.)* Pobegnit je hotel.

ŽENSKE M-hm. M-hm. Hm!

ANČINA *(Ima prirojeno slabo vest, pa takoj pade sum nanjo.)* Oreh je tudi dober proti muham. Doma smo ga meli med hlevom in hišo, da so se muhe izogibale hiše.

ELZA Kar naprej mi hodi po glavi ... Če se preštejemo - z Irmo vred - nas je ravno osem - (!)

MARGARETNA Šest. Šest jih je imel, šest žen, ne osem. Šest jih je ubil.

FRIDA Osem ali šest, tu ni taka razlika.

ELZA Kje pa je razlika?

FRIDA Za razliko ostanimo kar pri kovčku.

ELZA To še ničesar ne pove. Moj je. In?

FRIDA In?

- ELZA A je ušel? Ni.
- FRIDA Ni, ker ima laž kratke noge, ne pride daleč. Tudi z vami bi ne prišel, če bi vam uspelo.
- ELZA Sem se mogoče zlagala? Nisem.
- FRIDA To vam štejem v dobro. Vedno priznate, kadar vas dobimo. Samo težko vas je dobit!
- ANČINA Skoraj bi bla verjela, ko ste me tako gledali, da ste mene dobili.
- FRIDA Kako bi se počutile v moji koži? Vsaka dela na svojo roko. Sama hinavščina, izdaja na vsakem koraku.
- ŽENSKE O! Frida! Ne! To pa že ne!
- FRIDA Tako ušivo se počutim. A je to tisto, kar nas drži skupaj?
- ŽENSKE Nee!
- FRIDA Kaj pa?
- ŽENSKE *(se zazrejo vanjo, nedolžne, nevedne, čiste kot jutranja rosa.)*
- ANČINA Nekaj za pozobat mu bom dala, v dober namen.
- HENRIK *(se živahno dvigne, opre na komolce.)*
- JULIJA Čriček je tiček, kot ptiček na veji, stvarstvo nebeško ima ga v reji.
- MARGARETNA Ljubi bog ... nisem osamljena, otrok moj! Še! Deklamiraj nam! V umetniškem okolju rasteš, pokaži se!
- JULIJA Ribica v toplem akvariju plava Rajske dobrote hama Z ritko miga Šviga švaga šviga
- ANČINA *(v smehu.)* O, grdavž! O, na kaj miga!
- ELZA *(se zareži Margaretni v obraz.)* Še dobro, da je mama ni slišala.
- MARGARETNA *(si pridrži pravico do svojega smeha.)* V teh, vam nedosegljivih višavah, kjer sem jaz doma, Elza, vas pa res ne bom pogrešala.
- FRIDA Julija! Pomagaj mami, da se ne bo spodaj sama matrala.
- JULIJA *(odfrči.)*
- FRIDA Henrik, me čujete? Zakaj ste hoteli pobegniti? Ne morete shajat z Rozalijo? Vas ima preveč na kratko? Dela grdo z vami? Vam je že kaj odrekla?
- ŽENSKE *(se muzajo, sili jih v smeh.)*
- FRIDA Rozalija je mogoče sitna, ni pa slaba. Če bi bila hudobna, nas ne bi bilo tukaj. Niste osamljeni. Če bo ena omagala, bo druga vskočila.
- ŽENSKE *(začnejo v smehu tiho cviliti.)*
- FRIDA *(sede na posteljo.)* Ste lačni? Dobivate časopise, lahko gledate televizijo? Ne boste še umrli. Človek ne umre tako hitro. Katera vas bo pa še hotela, če ne boste pokazali vsaj malo volje. Malo več odločnosti.
- ANČINA Po hruškah diši. Preden je našega soseda pobralo ...
- ŽENSKE *(v cvileč smeh.)*
- MARGARETNA *(se duši od smeha.)* Ančina, vi se pa že tudi znebite take!
- FRIDA *(skuša ostati slovesna.)* No, Henrik. Zaupajte se mi. Izpovejte se. *(Po tehtnem premisleku.)* So vas kdaj po krivici zaprli - (!)
- (Zlovešča tišina.)*
- ANČINA Zaneslo jo je, dober govornik je, je že priznal!
- MARGARETNA *(zadržuje dih.)* Spet kličete vraga.
- ANČINA Bolš je vraga, ko da scaga.
- FRIDA *(nenadoma vstane, vzravšana, ko da je požrla žrd, še ustni stisne in se zapre vase.)* Globlje se nisem mogla spustit.
- ANČINA Preveč rinemo vanj, to se nam bo še opletalo, vam povem, ko bi našega zaprli, bi se pol manj žrla.
- FRIDA Ančina, vi pa dobro poslušajte, kaj govorim! Nič nisem rekla! Nič!
- MARGARETNA Nekaj nam sporoča!
- HENRIK *(napol odsotno, ko da se poslavlja.)* Nekatere stvari je treba neogibno preskočiti. Začetka ni mogoče. Lahko pa konec. Na gladini vode so stvari jasne. Globine pa ni moč preskočiti.
- ELZA Nisem čisto razumela.
- MARGARETNA Jaz pa zdaj razumem.
- ANČINA Samo da je dal glas od sebe.
- FRIDA *(jih nahruli.)* Kje je zdaj ta Roza s svojim čajem!
- HENRIK *(Po tem navdihu, ki mu tudi sam ne doume prave globine, zato pa veličino navdiha, telesno ko preroben vstane in sede na rob postelje.)* O, daj, da pride še nočoj, presvetla, mila, žarna, krasota radodarna, mi v duši buri nepokoj. Zahvaljena za ta čudež, čudežni

- nemir – poje skovir, poje skovir, poje skovir ...
- ŽENSKE** *(Hudo zmedene, vznemirjene, pred njimi je neprehodna bariera, makabrski refren, kako naj to sprejmejo, kako razvozlajo, ne da bi same zdrvele v prepad.)*
- MARGARETNA** *(vzkrikne.)* Vem, da je metafora – !
- LAURA** *(prinese lepo srebrno vrečo, gre malo na stran, potegne iz nje črno moško obleko, dvigne jo in ogleduje, razgrne na stol.)*
- HENRIK** *(pa kolikor ga moči nesejo, nazaj v posteljo.)*
- ANČINA** Zares ga kuha. Drugače ne bi take spuščal.

Trinajstka

- ROZALIJA** *(se vrača z JULIJO, skrivnostno nasmejana.)*
- FRIDA** *(jo nadere.)* Rozalija, kje je čaj? Vsem nam nekaj manjka.
- ROZALIJA** *(pokaže rožnato pismo.)*
- ŽENSKE** *(se razveselijo.)* Pismo!
- ROZALIJA** Pismo, pismo. *(Ga da naprej, ovohavajo ga.)*
- FRIDA** *(nejevoljna.)* Nismo rekle – nobenega pisma več? Teh šikan imamo pa res že vsi čez glavo!
- ROZALIJA** Jaz sem poštena žena. Če pride pismo, mora na pravi naslov. Julči, povej, kako je prišlo!
- JULIJA** Najprej ga je prestregla gospa –
- ROZALIJA** Laura. Nič se ne boj.
- JULIJA** On ga je vzel.
- ROZALIJA** Henrik. Kako ga je vzel?
- JULIJA** Ni ga še prebral.
- ROZALIJA** Zapomnite si! Ni ga še!
- ŽENSKE** *(se enoglasno razveselijo.)*
- ELZA** Katera ga bo?
- FRIDA** *(Spet izgublja vajeti.)* Čakte, čakte...
- MARGARETNA** Tokrat moramo bolj pretehtat. Pa res lepo, z občutkom za mero.
- FRIDA** Informativno. In nič več. Uradno je to zame odprto pismo.
- ROZALIJA** *(potegne JULIJO k sebi, mati in hči.)* Jaz pa sem zato, da je lepo.
- ŽENSKE** *(vzradoščene vrisnejo.)* Rozalija!
- FRIDA** *(suh.)* V redu. Prav. Tvoja stara rana. Če je tako, pa naj bo. Me ti bomo še naprej v oporo. Torej katera ga bo? Predlog. – Rozalija. *(Jezno.)* Kaj je zdaj? Ni nobena na ničesar več pripravljena?
- ROZALIJA** To pismo me ne more več prizadet. Vseeno pa bom rada poslušala.
- FRIDA** Naprej! Margaretna.
- ANČINA** Elza.
- FRIDA** Elza. Kdo je zato, da ga čita Elza?
- MARGARETNA** Jaz sem proti.
- ELZA** Jaz tudi.
- FRIDA** Menite, da ne bo objektivna? Razumem.
- MARGARETNA** Od sinoči naprej je pa sploh nekam čudna.
- ELZA** Lahko bi bila že mrtva, ne pa čudna.
- ANČINA** Naj ga Laura. Ona ga je prinesla.
- MARGARETNA** Gospa Laura, bodite še naprej tako prijazni ... Lepo prosim.
- FRIDA** *(se obrne k vsem.)* Ampak brez smrkanja! Danes mora to dokončno z dnevnega reda.
- LAURA** *(se kot na kakšni prireditvi atraktivno poglablja v rožnato pismo.)*
- FRIDA** *(se udobno namesti, in za njo še druge.)* Ja, dobro. Čakte ... Ja, prosim.
- LAURA** *(bere, zasmrka, se obrača proti oknu, da bi prikrla ginjenost, ki pa je v nadaljevanju nič več ne skriva, požira solze, zahlipa, se za hip umiri, tiho zaihti in zaječi, nemo sporoča vsebino pisma in z molkom še podkrepi in poglobi njegove usodne razsežnosti, ki jih nobena izgovorjena beseda ne bi mogla globlje posredovati.)*
- ŽENSKE** *(Presunjene, ranjene, v duhu vsaka s svojim pismom, ogrožene in hkrati obdarjene z nevarno solidarnostjo.)*
- LAURA** *(žmerika, še zadnjikrat posmrka in spusti roko s pismom, se zazre v nevidne dalje.)*
- ŽENSKE** *(Nobena ne mara oskruniti tišine.)*

- HENRIK** *(počasi vstane, se obleče v črno, LAURA mu pri tem pomaga, nato spet sede na posteljo, spravljen s sabo in ljudmi.)*
- ROZALIJA** *(ki je ostala trdna in nezlomljiva.)* Nič se ne more zgoditi, Henrik, nič. Vse politike se nehajo. Vse na svetu se neha. In na novo začenja. Kot ena sama svoboda!
- FRIDA** Počasi, Rozalija, čak no mal ...
- ROZALIJA** To je bilo in je minilo. Izpuhtelo kot vrela voda.
- MARGARETNA** Sramota.
- ROZALIJA** Kaj ?!
- ANČINA** Fej!
- ROZALIJA** Kaj vam pa je?
- ELZA** Brez daha sem.
- ROZALIJA** *(maha s pismom.)* To pismo. To pismo je staro trinajst let. Trinajst let! Henrik! To je staro pismo! Zastarelo! Neveljavno! Toliko velja kot počen groš. Lahko se od veselja zjočete.
- ANČINA** Trinajstka. Kakor je Bog z nebes, hudič ma svoje parklje vmes.
- ELZA** Vse prste si lahko poliže. Trinajst let ga že čaka! To pa je nekaj!
- MARGARETNA** *(kot en sam ranjen krik.)* Kakšen strašen bog nam je vsadil v srce ljubezen, da še v smrti ne mine!
- ANČINA** *(navdušeno.)* Zahvaljena, gospa Laura! Krasno ste podajali.
- FRIDA** *(jih gleda, ne pride do sape.)* Neverjetno! Neverjetno ... Sama sleparija! Sam švindl!
- ROZALIJA** *(Kot kup nesreče.)* Vzela sem nase ta križ. Tako ste pa zdaj ve meni v oporo!
- FRIDA** *(v razburjenosti vzkipi.)* Kaj bi še rada? A ti nismo skoz svetile zraven, dušo smo si spihale! Ne moremo vsega namesto tebe!
- ROZALIJA** *(Čisto izgubljena.)* Zdaj ko bi se mi lahko vsaj malo obrestovalo ...
- FRIDA** Čaki malo ... Samo povej že, za božjo voljo! Kako daleč si?
- HENRIK** *(se poslavlja, z vsako posebej in z vsako drugače se rokuje in objema, z nekakšno zadržano eksaltacijo.)*
- ŽENSKE** *(napol v zadregi, napol se branijo, ničesar več ne razumejo.)*
- LAURA** *(jim deli njihove nerazpoznavne portrete.)*
- MARGARETNA** *(zmedena.)* Jaz ... gospod Henrik ... Ne vem, kako naj se vam zahvalim ... Hvala.
- ANČINA** Bejžte, to ne gre skupaj. A se kam odpravljate? Vzemte me s sabo!
- FRIDA** Dajte, dajte no. Bodite pametni. Tu je zdaj – vseeno – tu je zdaj vaš dom. Bodite hvaležni. Lahko bi bilo še slabše. *(Gleda svoj portret.)*
- ELZA** Hm! Henrik. Hm! – A to sem jaz?...
- ROZALIJA** *(je na vrsti, hitro porine predenj JULIJO.)*
- JULIJA** *(ga objame kot hči očeta, ustnice našobi za lupčka.)*
- HENRIK** *(Ko da se je zdramil iz letargije.)* Julija! Julija! *(Skuša se zavrteti z njo, zahopsata, padeta na posteljo, ostaneta objeta.)*
- ŽENSKE** *(z zelo mešanimi občutki.)* Ooo! Ooh! Oooo ... Kaj ... Ooo ... To ... O ...!
- ROZALIJA** *(ne skriva zmagoslavja.)* Vse po vrsti nas bo še potegnil za nos, ta naš Henrik. Ta jih ima za ušesi. Nobeno pismo ga ne more več iztiriti. Nobeno. Ne mene. Ne njega. Ne naše Julije. Julija, čas je. Julija – ! Čas je, da se še ti napraviš k šivilji.
- FRIDA** *(razburjena, pretresena in raztresena od nenadnega razpleta.)* Hvala bogu. No, hvalabogu. Da bi se še to srečno izteklo. Je vse drugo pripravljeno, Rozi? Je! Čestitam. *(Pomenljivo, zaupno.)* Boljšega očeta ji nisi mogla najti. *(ŽENSKAM.)* Pejte se preobleč. Pejte, pejte! Dobimo se na poroki. *(Jih žene proti izhodu.)*
- ŽENSKE** *(ponižne, klavrne kot polite kure, med odhajanjem čestitajo ROZALII.)*
- ELZA** Ne pozabit name, ko bo čaj.
- MARGARETNA** Pokličite me kdaj. Tako sem sama.
- ANČINA** Ne vem zakaj, Rozika – tako rad ma fižol.
- ROZALIJA** Gospa Laura. Gospa Laura. *(Z obema rokama ji stiska roko in pušča v dvomu, ali bo še zaželeno, ali pa je to le pozdravni zbogom.)*
- FRIDA** *(se še enkrat ozre na posteljo.)* Ta otrok prinaša srečo. Pazi nanjo, Rozi! *(Odideta zadnji in medtem ko odhajata.)* Skoz sem delala, da ga boš ti dobila. Prava nevesta boš.
- ROZALIJA** *(Vsa žari.)* Nekoč sem imela tu gori moškega, ki me je potem nadlegoval.
- FRIDA** Vem, vse vem.
- ROZALIJA** Ampak mrcina ni znal tako kot Henrik. Ročno sem ga pognala čez prag.
- FRIDA** Pokliči me, če ne boš zmogla sama.

Strašen dan plačila

LEPOSLOVJE

- JULIJA** (*S HENRIKOM na postelji.*) Jaz bom zdaj tvoj prekrasni poster. Vse posterje bo mama skurila. Je rekla, da se bomo skupaj slikali. Za rojstni dan mi boš kupil velik velik album. Potem pa, ko boš hotel in me boš gledal, ti rad gledaš, bom skočila ven in te ugriznila. (*Ga ugrizne.*) Lahko me boš vzel ven. Obesil na steno. Ko boš v postelji, da bom tvoj angel varuh. Če me povečaš, recimo dva metra ... (*Mu stopi na stegna, se vzpne ob njem.*) Po kosih, da me boš lahko sestavljal. A veš? Najprej boš dobil nos. Moj nasek. Če se zediniva, bi lahko začel še s čim manjšim. Recimo pol nosa. Bi bil zadovoljen s temle zobkom?
- IRMA** (*Njen prihod je bil med izginjanjem ŽENSK domala neopazen; zdaj stoji pri portalu in ju gleda; njena navzočnost postaja vse bolj nevarna bližina; HENRIK je vse bolj nemiren, JULIJA brezskrbna.*)
- JULIJA** Ti je varovalka pregorela? Kako si ljubek, reci kaj ljubkega. (*Pokleka in prelaga blazino okoli njega.*) Tu bo spala moja mama. Tu bom jaz. Ne. Tukaj bo Henrik. Tu bom pa jaz. Ne. Jaz bom sama, da veš. Ti boš na tleh. (*Ga sune na tla.*) Neka ženska naju gleda ... Jo ti poznaš?
- HENRIK** (*se plazi nazaj na posteljo.*) Ne.
- JULIJA** Še pogledal nisi. Tja glej! (*Mu zavrti glavo z vratnimi vretenci vred.*) Kar naprej gleda, sèm gleda. Po tebe je prišla.
- HENRIK** (*hripavo*) Prišla je, Julija.
- JULIJA** Kaj boš rekel mami?
- HENRIK** Videla bo.
- JULIJA** Se hecaš. Strop se ti je udril. Kaj ji pa dolguješ, da boš šel z njo?
- HENRIK** Nekaj dolgujem tudi sebi.
- JULIJA** Res misliš, da verjamem? Ko bi se zdajle ti videl. Boš rekel, da dela uroke. Te je uročila? Kako si bled.
- HENRIK** Bled –
- JULIJA** In moker. Ves si moker. Roka se ti trese. Poglej, kako se ti trese. Boš umrl?
- HENRIK** Tako je pač. Tako to gre.
- JULIJA** Jaz že ne bom.
- HENRIK** (*hripavo*) Pa tako poln – tako poln – tako poln ... (*Za nekaj trenutkov ko da se je čas ustavil; v grenkem posmehu se zazre v JULIJO, plane v krohota, pa se že zvije od bolečin v trebuhu.*)
- JULIJA** (*Čas igre je minil.*) Ne naredi tega moji mami.
- HENRIK** (*Jasnovidnost v pobitosti.*) Na pot se postavi njena nedolžnost – podoba mladega dekleta – in v tej čisti nedolžnosti se kalna voda bistri ... Vendar se v njej ničesar ne ugleda. Le v motni gladini svetloba – nikoli – nikoli – ne mine ...

(*Vtem prihaja ROZALIJA, praznično oblečena za poroko. IRMA izgine.*)

- ROZALIJA** Poglejte me! Glejte me! Vsi me glejte! Kako sem lepa.
- JULIJA** Joj, mama! Kako si lepa!
- ROZALIJA** Kajne? Henrik, čas je, da se napravite.
- HENRIK** (*odide, z eno roko na vratu, z drugo na trebuhu, ko da bi ga podilo krdelo urokov.*)
- JULIJA** Mama ... neka ženska ... opazovala naju je.
- ROZALIJA** Nič ne maraj. Vsak čas bo tukaj še več radovednežev. To je njihova pravica. Na vsemogoče ljudi naletiš.
- JULIJA** Kako si lepa, kako krasna obleka!
- ROZALIJA** Obleka je samo zato, da nas opomni na vse lepe reči na svetu. Henrik ni nič rekel.
- JULIJA** Je pa zato gledal.
- ROZALIJA** Glej, da mu napraviš kompliment. Obleko ima iz konfekcije, ni bilo časa za krojača.
- JULIJA** Joj, mama, mama! (*Odrzi.*)
- ROZALIJA** (*ostane na mestu, sama s sabo, ko da bi se hotela z obleko zliti v eno, sama sebi čudežno razodetje.*)
- ANČINA** (*pride v dolgi, čipkasto okrašeni srajci in še kako drugače ozaljšana, se uleže v posteljo.*)
- HENRIK** (*se vrne s klobukom v roki, pa iz navade in ker mu ni čisto dobro na tem svetu, krene k postelji, glas mu zastane v grlu.*)
- ROZALIJA** Kaj pa je? Kaj se je zgodilo?

HENRIK Kaj ... Kaj pa ta ... tu ... v moji ...
ANČINA *(šibko iztegne roko, se milo nasmehne.)* Moj dobri, nesrečni Henrik. . .
ROZALIJA Ste bolni, Ančina?
ANČINA Malo sem menda res. Tu notri.
ROZALIJA Vam grem skuhat čaja?
ANČINA Malo bolj močnega.
ROZALIJA Henrik, spet se ga je nalezla. Skoraj nič ne jé. Oslabela je, revica.
HENRIK V moji postelji!
ROZALIJA Ne boste več rabili te postelje.
ANČINA Henrik, poglej. To obleko. Iz domačega platna. Nalašč zate sem jo sešila. Te čipke. Ročno delo.
ROZALIJA Moj kompliment, Henrik. Obleka vam pa res pristaja.
HENRIK Malo je ... pogledajte, prekratka ... tu ... pogledajte, pa tu ...
ROZALIJA Julija, kje je Julija? Julija! Kje ste vsi, pomagajte! To posteljo bomo potisnili ven.
ELZA in MARGARETNA *(v novih oblekah, prihitita pomagat.)*
ANČINA *(se glasno upira, ko jo s posteljo vred potiskajo ven.)* Pustite me! Hudiči! Stran kremplje! Ne dotikajte se me! Hinavci! Kaj delate! Razbojniki! Podgane frdamane. Čakte! Strašen dan bo dan plačila! *(Strašno zapoje.)* Strašen dan bo dan plačila, zemlja v prah se bo zdrobila, priča David in Sibila.

Svatovski obred

(Stene se razmaknejo in z obeh strani se kot v drevoredu nagnejo krošnje dreves, listje zašelesti in iz daljave pritrkavajo veseli zvonovi.)

ŽENSKE *(prihajajo, tako lepe, v tako lepih oblekah, naskrivaj se ogledujejo.)*
MARGARETNA Pravijo, da bo todle šel mimo.
FRIDA Kdo pravi? Drugje ne more. Kaj se že spet jočete?
MARGARETNA Solze imam v očeh. Od sreče. Ne vem, kako naj jo zadržim.
FRIDA Vse po dogovoru, drage moje. Bodite pripravljene s cvetjem, spreved bo šel natanko mimo nas.
MARGARETNA Na oklice pa ni bilo dano.
ELZA Pač. Enkrat za trikrat.
FRIDA Prav je, da gresta v cerkev. Ona hoče, da bo bolj držalo.
MARGARETNA Pa on?
FRIDA On ? Me ne zanima.
MARGARETNA Rozalija je rekla, da se je pokesal. To kaže, da je bogaboječ človek.
FRIDA Nima česa obžalovat. V odlično družino je sprejet, in nevesta je napredno usmerjena ... z nekaj kratkovidnimi napakami. Boljše nismo mogli najti. S tem je za nas stvar likvidirana, problem, vsaj kar se mene tiče – zaenkrat rešen.
ELZA Ančine Mice ni. Ta nam lahko še kakšno ušpiči. Tako sem živčna. Po celem telesu.
MARGARETNA Kaj je sreča? Človeku se stoži. Ko vidi, kako prideta dva skupaj. Koliko ovir morata premagat, kaj vse. Samo zato, ker hočeta skupaj. Človeku se stoži, privoščiš jima. Je to sreča?
FRIDA Vsi smo ena sama velika družina. Ljudje, ko bi vi vedeli, kako se počutim. Zdaj ko vas vse držim v svojih rokah. Ko da bi držala cel svet. Pa sem sama. Jaz sama. Nič takega ni, da bi vas ne mogla izvelč iz dreka. To je svoboda, drage moje, moč, ah ...Ena sama svoboda!
MARGARETNA Pazite! Gledajo nas.
ELZA Korenčkove bo od jeze konec. Na Lauro smo pa čisto pozabili.
MARGARETNA Hvala, gospa Elza, da ste se spomnili.
FRIDA Kolikor jo poznam, ta ne bo zamudila trenutka.
MARGARETNA *(vsa evforična žari, da se ji jezik kar zapleta.)* Mislite trenutek nepovrnjive sreče? Ne-po-vrn-lji-ve ...
ELZA Tam gre. Vse da za obleko. Pa ni ona obleka.
LAURA *(S sončnikom in črnim poletnim slamnikom, nadvse elegantna, sprehaja se in ŽENSKE jo ogledujejo in se primerjajo, potem pa se jim na lepem pridruži in snidenje je zelo prisrčno.)*

FRIDA (*V svojem elementu.*) Po naravi smo agresivne. Pravijo. Že davno bi nas pomendrali, če bi popuščale. Nakrmi, napitaj beštijo! Pa bo šla v vprego, pa bo vodljiva, pa bo mir, mir! Mir na svetu, v telesu in duši. Najbolje bo, če stopimo kar tule v špalir.

Smrt in poveličanje

LEPOSLOVJE

(*Orgle. Tihe orgle. Bližina cerkve. HENRIK in pomanjkljivo oblečena JULIJA, nekaj cunjic okoli ledij, oživiljen reklamni poster, vsak s svojo žogo, kar onemogoča medsebojno igro, HENRIKU kar naprej pada iz rok, ko hoče ujeti njeno, in ŽENSKE jo veselo, prizadevno pobirajo, vsakič burno zaploskajo.*)

JULIJA (*poskakuje na mestu, cel otrok.*) Moja!

ELZA Henrik! Me ne vidite? Me ne spoznate?

HENRIK (*žmerika v sonce.*) Sonce mi sije.

FRIDA Zdaj se pa Roza obira.

MARGARETNA Henrik! Kdaj nam boste spet predavali o čaju?

ELZA Najprej je treba segret –

OBE (*kot stopljen sir.*) Čaajnik.

MARGARETNA Z vrelo vodo.

ELZA Voda pa ni dobra –

OBE Če predolgo vree – !

MARGARETNA Za vsakega po eno žličko –

OBE Eno za čaajnik.

ELZA Si ga privoščita z Rozo tik pred spanjem?

HENRIK (*zgubi žogo, ujame jo ELZA.*)

ŽENSKE (*zaploskajo.*) Bravo, Elza!

ELZA Henrik! A veste, da nas skrivaj kuha kavo? Bolj blede, da je videt kot čaj. Nič več ne vohate, nič ne okusite?

ANČINA (*prihaja v spalni srajci, ki si jo je spodrecala kot krilo, z všitimi pravimi rožami na najbolj nemogočih mestih, in s šopkom krizantem.*)

MARGARETNA Iz česa je narejen najboljši čajnik?

ANČINA Iz gline! Iz prsti!

JULIJA (*zacepeta.*) Henrik! Prosim, bi se mogoče tačas igral! Se delaš, ko da si slep in gluhi!

ELZA Od tebe bo še slep!

MARGARETNA Od presunjenosti, ker se poslavlja, nas ne vidi!

ANČINA Od žalosti me bo konec. Če tega ne vidi!

FRIDA (*prihiti z ROZALIJO, ki ima poročni venček v laseh.*)

(*Iz bližine se mogočno oglasi najprej veliki zvon.*)

HENRIK (*zavpije*) NEEEE! ...

(*Zvon utihne.*)

HENRIK Ne še ... (*Iz tesnobe v brezskrbnost.*) To ni ... Še ni ... To še ne zvoni.

LAURA (*mu vzame žogo.*) Zvoni, Henrik. Že zvoni.

(*Orgle, samo nekaj taktov.*)

(*JULIJA in HENRIK napravita, kot za poskušnjo, nekaj plesnih korakov, in HENRIK je spet ves očaran in odrešen, nenadoma pa klecne, orgle utihnejo, oprime se JULIJE in ona njega.*)

(*V krošnjah završi, zamajejo se.*)

ROZALIJA (*se ga oprime z druge strani.*) Oprimate se me, Henrik. Primite. Močno se me oprimate. Tako. Je že bolje. Tako. Zdaj se vas bom pa jaz oprijela. (*Ga potegne k sebi, z mešanico*

šegave dobrohotnosti, ponosa in zadoščenja, dokončne sreče.) Pustite jo. Štirinajst let je stara, kaj le mislite. Da boste šli z njo pred oltar? Ne boste je zgubili. Zdaj je tako vaša kot moja. Najina.

JULIJA *(se ga ponovno oklene, in tako ga drži in ne spusti, podpirata in pazita, da ne bi spet kleknil.)*

HENRIK *(pa pade, nič ne pomaga, naprej mora, nazaj ne gre, tam je FRIDA, na čelu zmagovite majoritete.)*

ROZALIJA Držite se pokonci! Vsi gledajo. Ste res mislili, da boste šli z njo? Kakšna zмота, moj bog, polni ste zmot. Še kar naprej. *(Srečna pomaha.)* Frida! Frida!

FRIDA *(maha.)* Bravo, Rozalija! Bravo! Vso srečo!

ŽENSKÉ *(vreščijo od histeričnega navdušenja, mečejo cvetke.)* Živijo mladoporočenca! Živijo ženin in nevesta! Bravo! Zvestoba do groba! Veliko sreče! Zakonskega veselja! Rozalija srečnica! Srečen Henrik! Bravoo!

IRMA *(jima zastavi pot.)*

(In vse obstane, vse onemi. IRMA in HENRIK si stojita nasproti kot uročena.)

IRMA *(Milo nasmejana.)* Nimam lepih rož.

HENRIK *(hlavno.)* Nimam. Nič nimam.

IRMA Ubij me!

HENRIK *(hripavo.)* Nimam rok.

IRMA Kaj bi z rokami! *(Razširi roke proti njemu.)* Ubiješ me že z besedo.

HENRIK Nimam glasu.

IRMA Lahko me pohodiš.

HENRIK Nimam nog.

IRMA Kaj bi z nogami. Z malo sreče opraviš.

HENRIK Nimam sreče. Nimam srca. Nimam duše.

IRMA *(radostno.)* Imaš mene.

HENRIK *(V trenutku brezupa, silovitega afekta.)* I R M A ! Zakaj mi to delaš? Ne moreva skupaj. Veš da nisva za skupaj!

IRMA *(Po premolku.)* Vem.

HENRIK Zakaj potem vse to delaš?

IRMA *(Po premolku.)* Ne vem.

(IRMA in HENRIK si še vedno stojita nasproti. IRMA stopi naprej in ga objame. HENRIK se je v trenutku milosti silovito oklene.)

IRMA *(se nežno osvobodi njegovega oklepanja.)* Zbogom, moj Henrik. Moj. Za vedno moj.

ŽENSKÉ *(Ko da bi udarilo vanje, tekajo na mestu kot kokoši brez glave.)*

(HENRIK ostane nekaj trenutkov sam, osamljen. In LAURA prinaša in obeša nanj prtljago, slikarsko stojalo, vse tisto, kar je viselo na njem na začetku. HENRIK je spet oborožen. Kanček nečimrnosti je v tem nabiranju moči, v vračanju samozavesti.)

FRIDA *(jih skuša spet zbrati in obvladati.)* N a z a j !

ROZALIJA Naprej! Naprej moramo. V cerkev.

FRIDA Tja je še čas. Nista bila za skupaj!

ELZA Narazen tudi ne moreta! Kako bo šlo to skupaj z Rozo?

ROZALIJA Kaj pa še sploh gre skupaj?!

FRIDA *(Sama najbolj zbegana.)* Moj. Za vedno moj. Nekaj je narobe.

ANČINA *(Nasekana se ko spodsekana zruši.)*

ELZA *(Bušne v strašljiv smeh.)* Ančino je spet mrtvoud! *(Dreveni od groze.)* Spet bo dobila stigme!

JULIJA *(jo hiti pobirat.)* Ančina, vstanite! Vstanite, vam kličem!

ANČINA *(se je oprime in se že dviga, vpije.)* Irma, ti nisi nič kriva!

ELZA *(V paniki.)* Za kaj sem oblekla zakmašni gvant? Zakaj sem sploh tu?!

FRIDA Zato da smo tu! Tu in nikjer drugje! Če ne bomo tu, nas tudi drugod ne bo!

ANČINA Nedolžna je! Bog, sam Bog ji prišepetava!

MARGARETNA Koga je poslušala, ljubi bog, koga! Svoje ranjeno srce. L j u b e z e n, n j o!

ANČINA Sem vedela. Samo nisem znala do konca povedat.

FRIDA Mein Gott. Saj še ni konec. Pol Jožefovega hriba je zapeljala, ni Devica Orleanska, nazaj jih je treba spraviti, na našo stran! Kje je zdaj ta Ančina Mica, da ne vidi, kak hudič ma svoje kremplje vmes!

ANČINA Hudič! Ta! Cel Jožefov hrib je že oskrunil! Z okrvavljenim nožem kolje! N j e ne more, ne more do kraja!

ELZA U m r e ! In še vedno ž i v i ! Naj zvoni! Naj pojejo zvonovi! Vrnila se je! Ž i v i ! ...

FRIDA *(Ostane brez daha.)* Naj bo živo ali v duhu. Truplo ali duh. Nekaj dialektičnega je v tem.

ROZALIJA *(Sname venček z glave.)* Minilo je. Hvaljen Bog. Minilo. Zdaj se lahko zjočem. Pa ne vem, zakaj naj jočem. Če ne bom jokala, kako prazno bo vse. Hvala, Henrik. Hvala. Za vse.

MARGARETNA Primi se, oprimi
Četudi je le bilka
Primi se, oprimi
Četudi nič ne veš
Primi se, oprimi
Za vse si sam, ti sam.

(HENRIK pa ko da ne bo zmogel poti, kakor da mu je vse naenkrat v preveliko breme. Ker pa mu stoji ob strani LAURA, zmore tudi to. Večno nedosegljiva, neuresničljiva stopa pred njim, potem pa ga spusti mimo sebe, da odtava sam proti novim varljivim horizontom. ŽENSKES so spet združene v enotno fronto. Le IRMA ostaja sama zase zunaj te igre. Dogajanja enega kot drugega poteka hkrati in povsem ločeno, vendar združeno daje vtis, da se bo še nekaj premaknilo in razkrilo in da zadnje poglavje iz Henrikovega bivanja na Jožefovem hribu še ni napisano.)

(Mogočno in v presledkih zamolklo bije in na daleč odmeva veliki zvon.)

(IRMA in LAURA hitita druga drugi naproti in prožita roke v radostno snidenje. In to naj bi bil eden najlepših prizorov čiste, iskrene ljubezni.)

LAURA Pozdravljena mi Irma.

IRMA Pozdravljena mi Laura.

LAURA Posestrima moja draga.

IRMA Posestrima moja blaga.

LAURA Zdaj bodi le vesela,
poklican je drugam.
Tam bridke nam ljubezni
malal bo nje sončno stran.

IRMA Nič prida ni ga bilo,
po tem je bil bolj znan.

LAURA Spreobrn timer se je zadnji hip,
ves zlat nam vrnjen bo kot kip.

OBE Oblast nad njim si vse lasti,
pravico pa le-ta dobi:

LAURA Kdor za njim to igro povzame,

IRMA naj vzame križ na svoje rame.

(MARGARETNA in njena varovanka JULIJA stopita v ospredje.)

JULIJA Lepota, moč, petero čutov
Okus in voh, sluh, tip in vid
Da moški ni prehitro sit
Na izbiri ima vse to in več
A ko je vsega, vsega preč
Še enkrat rad bi ugledal luč
Ki mu sijala je, in – fuč!

MARGARETNA Življenje polno je pasti,
iz zmote v zmoto vse drvi.
A vse na svetu se konča,
slepi se človek in igra.
Končajmo igro za nocoj,
za mirno vest nam in pokoj.

ŽENSKE *(se zberejo in premilo zapoje.)*

Le dobra dela preživijo,
še dolgo o tebi govorijo.

FRIDA Zato bi tudi to veljalo:

ANČINA Po pameti nocoj nikar!

ELZA Da bo za pamet, božji dar –

ROZALIJA še dela nam in vam ostalo.

(HENRIK se vrne skozi špalir, v beli srajci, na hitro posut z moko, da se kar kadi, z zlatosrebrnim zvitkom, posterjem, kot oljčno vejico. Vrne se z rahlo zadrego, zbeganostjo in preganjavico; ob rastočem čaščenju, glasbi, veselem pritrkavanju zvonov in slavljenju pa vse bolj v zaslužen gloriiji in spet doma na svojem terenu.)

K o n e c

Dobran Laznik, Človek, 2009, fotografija

LETOŠNJI NAJVEČJI KNJIŽNI DOSEŽEK MISLINJSKE DOLINE

ESEJISTIKA

OBČINA MISLINJA, ZBORNIK; MISLINJA 2010, PO KATALOŽNEM ZAPISU AVTOR UREDNIŠKI ODBOR OZIROMA NJEGOV PREDSEDNIK JOŽE POTOČNIK

Pravega vpogleda v to, kaj od tiskanih dosežkov v letu 2010 na omenjenem območju že obstaja oziroma lahko še pričakujemo, dejansko nimam; izvemam seveda lahko le prvo dostojno številko glasila *ODSEVANJA* (v tem primeru dostojno tudi zaradi obsega, ker vsaka že nekaj časa presega sto strani), pa naslovno knjigo *OBČINA MISLINJA, ZBORNIK 2010* in zbornik *pol stoletja Srednje ekonomske šole Slovenj Gradec 1960-2010*. Tako po velikosti A 4 kakor po obsegu 400 strani odstopa najnovejši mislinjski zbornik, ki ga želim predstaviti nekoliko obširneje, saj si odlično in zares obsežno delo to nedvomno tudi zasluži.

Lastne celostne knjižne zgodovine kraj do letos pač ni imel, je pa seveda dobro zastopan v virih, ki obravnavajo posamezne dejavnosti oziroma jo najdemo v doslej izšlih knjižnih dosežkih Mislinjske doline. Nabralo se jih je že nekaj, ki jih moramo omeniti tudi tukaj: Stane in Karla Berzelak: *Vodnik po Mislinjski dolini* (1992, založnica *Galerija N. Kolar* je poskrbela celo za prevoda v nemščino in angleščino; dodatna posebnost vodnika je seznam pomembnih osebnosti iz Mislinjske doline), ista avtorja *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina, Vodnik* (2005), izšli sta *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina I* (SG 1995) in *II* (SG 1999), urednik obeh Jože Potočnik. To sta doslej največja slovenjegraška zbornika z obsegom 350 in 512 strani. Imamo še avtorsko delo Jožeta Potočnika *Prispevek k zgodovini turizma v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini* (SG 2008) s poglavjem o turističnem društvu v Mislinji.

Toda občina Mislinja se prav tako že lahko postavlja s pravim svojim zbornikom: *170 let šolstva v Mislinji* (Mislinja 2005, uredila Irena Sešelj), s skoraj 300 stranmi nedvomno zavidanja vreden oris celotnega šolstva v občini s podružnicami vred, v katerem sem s precejšnjim deležem imel priložnost sodelovati tudi sam. Da se je tudi občina zavedala pomena šolske zgodovine, dokazuje uvodni prispevek župana Viktorja Robnika enakega naslova, pod katerim je knjiga izšla.

Za razliko od pravkar omenjenega šolsko-

zgodovinskega zbornika z začetnima temeljitima uvodnikoma (in kazalom na koncu knjige) je v novem zborniku petčlanski uredniški odbor (Jože Potočnik, predsednik, Leopoldina Bezljaj, Tone Gašper, Marija Koprivnikar in Rudi Krebl) takoj za notranjo naslovnico namestil dve strani dolgo kazalo, iz katerega je razvidno, da ima knjiga dva dela, najprej 234 strani obsegajočega bolj splošnega in zatem tistega, ki na 190 straneh prikazuje društva in organizacije v občini. Torej je takšen začetek knjige neka-ko pričakovan, saj je običajna naloga uvodnega dela knjige, da nam skupaj s kazalom odpre osnovni vpogled tako v namen kakor v temeljni vsebinski okvir celotnega ter v tem primeru še posebno obsežnega projektnega prizadevanja.

Kako obsežen je ta trud dejansko bil, nam pove Potočnikov podatek, da je v zborniku 64 člankov, ki jih je spisalo 48 sodelavcev, največ P. Bezlajeva šest in J. Potočnik pet, več kot enega pa še kar nekaj ostalih. Skladno z naslovom bi se morda knjiga mogla opreti predvsem na tisti zgodovinski okvir, v katerem je občina dejansko zaživela in obstajala, vendar večina prispevkov smotrno bolj upošteva krajevno kot občinsko preteklost, kar je zaradi največkrat bistveno starejše krajevne zgodovine in večkrat spremenjene ureditve občin pač razumljivo. Kako mlada naša občina dejansko je, se ozavestimo šele ob navedku, da se je Mislinja kot občina iz skupne občine Slovenj Gradec izločila šele v letu 1995.

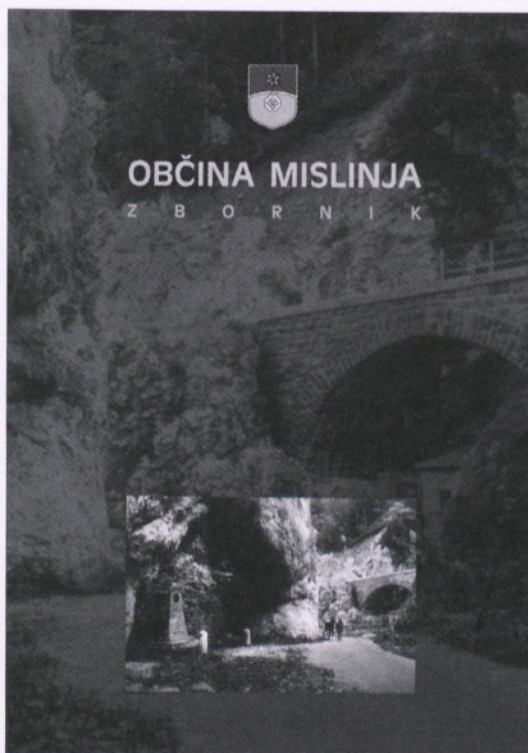
Vlogo uvodnikov torej vsekakor moremo pripisati spodbudnemu kratkemu zapisu Viktorja Robnika *Županova popotnica* in še bolj prvemu kratkemu prispevku urednika Jožeta Potočnika *Občina Mislinja v času in prostoru*, iz katerega v glavnem zvemo tako rekoč vse, kar bi tu sicer pogrešali. Prvi daljši prispevek z naslovom *Naravnogeografski in družbenogeografski oris občine Mislinja* je na 11 straneh napisala Erna Podjavoršek. Omenja, da občina spada med srednje velike, kar velja tudi za število prebivalcev, ki jih je okrog 4800 oziroma skromnih 43 na km², vendar je spodbudno, da iz leta v leto izkazuje zmerni prirastek, pri čemer pa je treba upoštevati, da se višinski naselji Tolsti Vrh in Paka praznita zaradi odseljavanja v dolino. Povprečna starost je leta 2002 bila slabih 37 let, pet let pozneje pa dobrih 39, kar je še vedno precejšen zaostanek za slovenskim starostnim povprečjem desetinko več kot 41 let. Med delovno

aktivne sodi 46,6 % prebivalstva, otrok skupaj z dijaki in študenti je 26 %, upokojencev 21 %.

Najnižja nadmorska višina meri 464 m, najvišja (na Črnem vrhu) 1543 m. Škoda, da je zemljevid na prvi strani namenjen zgolj meji s sosednjimi občinami, saj je navzlic majhnosti dovolj velik, da bi na njem lahko zaznali vodna imena (Paka je dolga 40, Mislinja 46 km) in imena večjih naselij, tako pa je glede tega skoraj nečitljiv. Nekakšna naravna posebnost je, da izvira Mislinje ne moremo videti, ker je skrit pod kamnito površino. Gozd, 85 % ga zaradi nekdanjega goloseka in iztrebljanja bukve za železarsko oglarjenje sestavlja smreka, pokriva 72 % občine (Slovenije dobrih 58 %). Završe in Paški Kozjak tvorita najvzhodnejši del Karavank. Podnebje ima zmerno celinski in gorski značaj; s 1400 mm v letu padavine ne dohajajo povprečja, ki je za 100 mm večje, kar Koroški v desetletju povzroči štiriodstotni padavinski primanjkljaj. Splošna značilnost prispevka se kaže v tem, da so preglednice odlične in številne, večina slik, sicer strokovno vzornih, pa premajhnih.

Naslednji prispevek, *Rastlinstvo in živalstvo*, napisala sta ga Tone Novak in Franc Batič, s 24 stranmi spada med najdaljše v zborniku. Odlikuje ga znanstveno zahtevna raven, ki jo tu in tam strokovno manj poučeni sprejemamo nelahko. Isto velja za spet zelo majhen zemljevid *Raba tal*. Ugotavljata, da velikih divjih živali na Pohorju ni več, že desetletje nekoč pogostega risa prav tako ne. Sta se pa doktorja naravoslovnih znanosti bralcu zelo približala s sklenim poglavjem *Živali v bivalnem in delovnem okolju*, ki je polno uporabnih nasvetov, recimo z zavračanjem dostikrat že pretiranega razvajanja domačih oziroma hišnih živali, še bolj pa z napotki, kako se spopadati z vrtnimi škodljivci, zlasti s polži, ki se širijo povsod po Sloveniji. Posipanje s soljo da je popolna neumnost, ker še najbolj škodi zemlji, priporočljive pa so pasti in še najbolj enostavno uničevanje lazarjev z motiko. Bralcem bo v veliko pomoč pri nadaljnjem študiju kar tri stolpce obsežen dodatek *Viri*.

Naravoslovje tu prekine urednikov prispevek *Razvoj lokalne skupnosti v občini Mislinja od 1849 dalje*. Zanimivo presenečenje sta zemljevida; prvi je *Okrajno glavarstvo Slovenj Gradec leta 1850* z Mislinjo skorajda v sredini celotnega območja, ki preko radeljskega okraja sega kar daleč na avstrijski severozahod do nekoč še Slomškove župnije Sobota (Soboth) in preko šoštanjskega okraja do Šmartna ob Paki. Seveda pa se mora bralec tudi tu spopasti z danes manj domačimi nemškimi poimenovanji krajev, kot so Mißling, Waldegg, Schonstein ter še manj razvi-

Faksimile naslovnice

dna St. Ilgen (Št. Ilj) in St. Veit (Štentvid). Drugi zemljevid je iz leta 1928 in prikazuje takrat že precej skrčeni *Srez Slovenj Gradec*. Zelo natančno se seznanimo, kako se je med Konjicami in Slovenj Gradcem spreminjala okrajna pripadnost Paške doline in Kozjaka, ki sta že v obdobju kraljevine leta 1933 skupaj z dotakratnima občinama Šmartno pri SG in Stari trg pripadla veliki občini Slovenj Gradec, kakor tudi s tem, da je bil leta 1945 nekaj mesecev sedež koroškega okraja Šoštanj. Z nastankom manjših občin pa se torej nova občina Mislinja leta 1995 izloči iz prejšnje skupne občine Slovenj Gradec. Odlična dokumentacija iz »Potočnikovega arhiva« je samo ena od značilnosti njegovega pisateljskega sloga in tudi tu nas preseneča z zbirko enajstih krajevnih žigov Št. Ilja, pri katerih pa večinoma pogrešamo pripadajoče letnice.

Z odlokom skupščine občine Slovenj Gradec Mislinja že leta 1992 vpelje ulično ureditev kraja, razdeljenega v 11 krajevnih območij. Že kmalu po svoji ustanovitvi leta 1995, prva dva mandata je bil njen predsednik oziroma župan Mirko Grešovnik, občina Mislinja leta 1997 imenuje prvega svojega častnega občana in gotovo ne more biti presenetljivo, da je to bil svetovno znani rojak slikar Jože Tisnikar. Kot častni občani so mu sledili duhovnika Karel Jaš in Jože Tovšak, zdravnik Stanko Stoporko in v letu izida tega zbornika 2010 ekonomistka Leopoldina Bezljaj. Preglednice končujejo dobi-

tniki *Vrunčevih nagrad* (za šolstvo) še v nekdanji skupni občini od leta 1971 do 1994, prejelo jih je 11 prosvetnih delavcev s sedanjega območja občine Mislinja. Je pa J. Potočnik odlično tudi slikovno dokumentiral občinski grb in zastavo iz leta 1996 skupaj z najmlajšo zgodovino mislinjske občine, saj ima prav na koncu sliko občinskega sveta z mandatom do sedanjega leta.

Za najmlajšo preteklostjo pride najstarejša v razpravi Saše D. Jelenkove *Arheološka podoba Mislinje z okolico*. Za takšen naslov bi najbrž lahko rekli, da je 10 strani skorajda premalo, sploh če upoštevamo, da sestavek pričinja z jamskimi najdišči v Špehovki pod hribom Tisnikom v Hudi luknji iz konca ledene dobe pred več kot 10.000 leti, s številnimi paleolitskimi kamnitimi orodji. To je bila še doba mamuta in severnega jelena na naših tleh, ostaline v Hudi luknji pa spadajo med najpomembnejše v Sloveniji. Prvo tisočletje našega štetja osvetljuje najdba premožne rimljanske kmetije v Dovžah, odkoder je tudi rimski spomenik, vzdian v zunanjo steno šentilske cerkve. Jelenkova nas preseneča še z najdbo štirih prelepih rimskih nagrobnikov na Završah. Nad lepoto enega od kamnopisov lahko kar strmimo. Vse najdbe so ostale v ali ob cerkvi sv. Vida oziroma natančneje: dva sta vzdiana v oltarno mizo in dva v zid ob vhodu na pokopališče. Ne da bi se z njim posebej ukvarjala, Jelenkova objavlja zelo nazoren izsek iz *barvnega jožefinskega vojaškega zemljevida* ne povsem razvidnega dela srednje Mislinjske doline.

Manj kot pol strani besedila Ivana Stoparja *Grad Irštajn* nam pove komaj kaj več kot to, da je njegova starejša zgodovina neznana. V virih se omenja od začetka 15. stoletja, ne zvemo pa niti tega, kdaj so ga razdejali Turki. Znano je le, da se njegove z gozdom zaraščene ostanke še vedno vidi nad cerkvijo sv. Mohorja na Paškem Kozjaku nad Doličem.

Na vrsti je cerkvena zgodovina, ki jo na svojih 44 straneh prispevka *Zgodovina župnij Šentilj pod Turjakom, sv. Vid nad Valdekom in sv. Florijan v Doliču* kot prva objavlja Leopoldina Bezlaj, med častnimi občani edina zapisana kot ekonomistka. Lahko ji samo čestitamo, da zmore tudi takšno delo in to še toliko bolj, ker je v uvodni pripombi zapisala, da gre za njen prevod in povzetke iz farnih kronik, od katerih so najstarejše pisane v bralno zelo zahtevni rokopisni nemški gotici. Pripominjam iz lastnih izkušenj s šolskimi kronikami, da so v tem rokopisu črke težko razpoznavne, kar pogosto botruje napakam, ki se ji je kaj kmalu podtaknila tudi v priimku knezoškofa Firmiana, tu zapisanega kot Tirmian; leta 1818 je kot graški oziroma štajerski cerkveni dostojanstvenik blagoslovil prenovljeno farno

cerkev. Slovenskim pedagoškim delavcem je dobro znan iz temeljnega dela Vlada Schmidta *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*, ki Firmiana omenja zaradi vztrajnega prizadevanja, da imajo slovenski učenci vsaj pouk verouka v slovenščini. Cerkevni jezik je tako ali tako lahko zelo zahteven in menim, da bo le malo bralcev vedelo, katera je epistelska stran oltarja; po razlagi v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* je to tista, na kateri se po navadi bere mašno berilo. Naslednji primer: Kaj le v razdelku *cerkveno premoženje* pomeni del stavka *cerkvena dobrina z 2 tt 3 ¾ dl, obravnavana rustikalno*?

Zatem Bezlajeva vestno opiše *farno cerkev in podružnične cerkve: sv. Ahacij, sv. Lenart, sv. Ulrich – sv. Urh* (v Doliču). Od starotrške se je naša fara osamosvojila leta 1778; od takrat in do leta 1915 so v razdelku *Dušni pastirji* našteali vsi župniki in verjetno tudi kaplani. Kaj več pozornosti bi si med njimi morda zaslužil Tomaž Koren, Slomškov sošolec in prijatelj, tu služboval od 1821 do 1833, ko je napredoval za župnika v Starem trgu. Ob dejstvu, da je bilo osnovno šolstvo od leta 1805 do 1869 povsem v cerkvenih rokah, bi gotovo bili zanimivi kakšni navedki iz sočasnih kronik. Vsi naslednji duhovniki do sedanjega župnika Tineta Tajnika so navedeni v njegovih *Kronoloških zapiskih* skupaj s poglobitvami značilnostmi njihovega službovanja. Sledi sklepni razdelek *Župnija sv. Florijana v Doliču*, v katerem nas Bezlajeva dobrodošlo preseneti s povzetkom tako rekoč celotne slovenske zgodovine – kot sama zapiše, z oporo na tukajšnjo župnijsko kroniko ter s pripombo, da je vsebinsko izredno bogata. Podobno lahko iz lastnih izkušenj zapišem za vzorno kroniko doliške šole iz druge polovice 19. stoletja, vsaj delno pisano tudi v slovenščini.

Komaj desetvrstični razdelek *Izvirna listina Doliča* me je osupnil z navedkom, da se krajevno ime Dolič omenja že leta 980 v listini nemškega cesarja Otona II; k temu dodajam, da je leta 976 Koroško z razglasom za vojvodino ločil od Bavarske. Nespodbudno pa je dejstvo, da ta odstavek kvarijo štiri hujše slovnične napake. Žal niti niso edine na tej strani; bomo celo Šmarno pri SG ter Rothenthurm in še kaj podobnega. Spodbudno pa je, da spet najdemo kaj o šolstvu in prosveti, že pred tem pa o Trubarjevi vlogi v razvoju knjižne slovenščine.

L. Bezlajeva dopolnjuje strnjeno kratek sestavek Jožeta Curka, od nekdanj odličnega poznavalca koroške zgodovine in vedno dobrodošlega sodelavca naših zbornikov: *Župnije in podružnice* v občini Mislinja. Še krajši je članek Marije Koprivnikar *Cerkvena društva* z navedbo, da v katoliški cerkvi o njih skupaj z

bratovščinami lahko govorimo od 13. stoletja. V Šentilju je bila prva Marijina družba ustanovljena leta 1905. Malo več o njej poroča s pomočjo svojih ustnih virov, še podrobneje pa na osnovi zadevne šolske raziskovalne naloge. Družba je dobro delovala skoraj vse do konca kraljevine, ko sta šentiljsko mladino bolj pritegnila dekliski in fantovski odsek orlovske katoliške športne organizacije.

Sledi sklop o zgodovini gospodarstva na 55 naslednjih straneh. Tu je urednik Jože Potočnik na začetek postavil razpravi Alojza Krivograda – *O dokumentih mislinjske železarne*, povzeto na osnovi izredno bogate arhivske najdbe, pisane kar v osmih jezikih in z enim pismom celo v slovenščini. Druga je izjemno natančno dokumentirana razprava *Oglarji in vozniki oglja pri mislinjski železarni leta 1797*, v kateri izstopa ugotovitev, da so v Mislinji uporabljali izvirno količinsko mero mislinjski škač; držal je celih 492 litrov oglja. Zanimiv je prav tako Krivogradov *Seznam voznikov*, v katerem je iz istega leta 58 priimkov; med domačimi vozniki so npr. bili Kotnik, Kresnik, Pačnik, Robnik in Smolar. Obe razpravi sta bili objavljeni že v *Koroških zbornikih I-IV*, ki jih je Krivograd urejal in v precejšnji meri sam pisal za koroško zgodovinsko društvo v desetletju od 1995 do 2005.

Jože Potočnik jima je dodal svoj *Prispevek k zgodovini mislinjske železarne* skupaj s številnimi pripadajočimi *Viri*, Marija Koprivnikar pa članek *Steklarne*, saj da je med 16 po ugotovitvah Franca Minoržka bila tudi mislinjska. No, tudi v *ES 6* zvemo, da je to bil Franc Minarik s svojo knjigo *Pohorske steklarne*; avtor je tudi sicer dobro znan mariborski strokovni pisatelj in kulturnik. Iz sestavka Koprivnikarjeve pa vendarle razberemo vrsto zanimivih podatkov in celo štiri recepte za izdelovanje stekla.

Naslednja gospodarska prispevka objavlja vsestranska mislinjska domačinka Leopoldina Bezljaj. Prvi je *Mislinjsko Pohorje v preteklosti*, povzet iz nemške objave v letu 1882, drugi pa *Lesna industrija in prometne poti skozi čas*, v katerem se Bezljajeva opira na zadevni prispevek J. Potočnika v *Zborniku Slovenj Gradec in Mislinjska dolina*, ne da bi navedla naslov prispevka in v katerem od obeh slovenjegraških zbornikov bi naj bil objavljen. V besedilu pač nekako razberemo, da se Potočnikov delež nanaša zlasti na lastništvo Pergerjev. Vendar je v devetstranskem gradivu obravnavano še marsikaj dobordošlega, recimo lesna industrija in gozdarstvo do leta 1992, železnica skozi vso zgodovino, ceste, pošta, vodovod in varstvo okolja pa tako rekoč do sedanjosti. Celotno besedilo bogatijo zgodovinski in novodobni posnetki.

Vsestransko temeljita je osrednja razprava na 20 straneh Milana Tretjaka *Gozdarstvo v povojnem času*. Naslov je dejansko nekako skromen, saj avtorjev začetek sega celo v 12. stoletje v čas prve cerkvene kolonizacije gozdov. Iz leta 1515 navaja zahtevo puntarskih kmetov na taboru v podpohorskih Konjicah po vrnitvi izgubljene pravice do gozdov. Kot ugodno da se je izkazalo celo podržavljeno Pergerjevo lastništvo skoraj 2700 hektarjev gozdov, ker je uvažal gospodarno gospodarjenje z gozdnim bogastvom za razliko od prvih let po osvoboditvi, ko sta prleški socialistični gozdni frontni brigadi morali prazniti pohorske gozdove z goloseki, pri čemer je bila soudeležena še obvezna oddaja lesa iz kmečkih gozdov, oboje pač zaradi velikih potreb za povojno obnovo in izgradnjo domovine.

To je trajalo skoraj do leta 1953, to je do ustanovitve koroškega gozdnega gospodarstva v Slovenjem Gradcu. Z njim so na Koroško prišli mladi visokošolsko izobraženi gozdarski inženirji z boljšim odnosom do dela v gozdovih, med njimi Dušan Mlinšek, ki je kot slovenski strokovnjak in univerzitetni profesor postal evropsko in svetovno uveljavljeni izvedenec za gozdove. Za mislinjsko gozdno enoto je izdelal desetletni gozdno gospodarski načrt z lastnimi drevesnicami; z obojim se je pričela pomembna preobrazba skoraj izključno smrekovih gozdov v kakovostnejše z bolj mešanimi, torej tudi s koristnejšimi sestoji listavcev. Prav mislinjski gozdovi so glede tega postali vzorčni in kmalu so se pričeli strokovni obiski od vsepovsod, tudi z Japonske, leta 1985 pa je Dušan Mlinšek poskrbel, da je v mislinjskih gozdovih potekal del svetovnega kongresa gozdarjev, ki ga je sicer organiziral v Ljubljani. Tretjakova študija je odlično opremljena z ustrezno strokovno poslikavo in zemljevidi ter s statističnimi preglednicami.

K temu je manjšo dodatno osvetlitev z naslovom *Dobri gospodarji mislinjskih gozdov* prispeval Ivan Lekše. Omenja tudi obisk Arturja Pergerja, vnuka nekdanjega lastnika (oba s piscem vidimo na pripadajoči sliki), ki da je bil več kot zadovoljen s tem, kako v Sloveniji skrbimo za gozdove. Druga slika je podpisana *Znamenita Mravljakova smreka*; videti je veličastna, a ne bomo zlahka prišli do nje, saj ni napisano, kje raste.

Mirko Tovšak nas po temeljitem zgodovinskem uvodu s prispevkom *Kmetijstvo in hranilništvo* vodi v kmečko denarniško samopomoč, s katero so se kmetje ob podpori nastajajočih slovenskih hranilnic izogibali oderuškim nemškim denarnim ustanovam tudi po zaslugi Blaža Tovšaka, soustanovitelja šentiljske hranil-

nice v letu 1900. Pomembno vlogo je pri tem imelo zasebno združništvo. Kot njegova naslednica je leta 2001 nastala enotna denarna družba, ki še vedno združuje več kot tisoč koroških kmetov.

Gospodarski sklop pa zaključujeta prispevka Leopolda Prevolnika *Elektrifikacija v občini*, ki jo je z lastno elektrarno pričel leta 1899 Artur Perger, torej še štiri leta prej, kot je elektriko dobilo mesto Slovenj Gradec; od leta 1939 do 2007 pa so na reki Mislinji in okoliških vodotokih zgradili kar 15 malih vodnih elektrarn.

Drugi članek v tem gospodarskem sklopu je *Obrtna dejavnost*, ki jo z osvetlitvijo mislinjske male domače obrti, krojaštva in šiviljstva, lesarstva, mlinov, obeh pekarn, trgovine in gostinstva ter kovačij na kratko obdela Miroslav Kralj.

Zdravnica Tilka Prevolnik nas s prispevkom *Zdravstvo skozi čas* vrača na področje družbenih dejavnosti. Prične ga s splošnim vpogledom v najstarejšo zgodovino Mislinjske doline. Celo ob razvoju železarstva s kolikor toliko plačanim delom je med prebivalstvom v slabih bivalnih in prehrabnih razmerah bilo veliko bolezni. Najstarejša zdravstvena pomoč je bilo babištvo. Od leta 1705 je slovenjegraška lekarna z zdravili oskrbovala vso Mislinjsko dolino. Leta 1768 je v Mislinji med neko epidemijo kot prvi v kraju deloval graški zdravnik Frey. Prav posebno nas preseneča, da je lastnik železarne Žiga Zois, sicer vodilni slovenski prosvetljenec, predvsem za svoje delavce tu že leta 1770 zgradil preprosto bolnišnico z nekaj posteljami in lekarno ter z bivališčem za zdravlilca. Do leta 1877 so po več desetletij tu zdravili posamezni graški okrajni zdravniki; od takrat so to prevzemali zdravniki iz Slovenjega Gradca.

Še zdaj je v dobrem spominu ljudi zlasti zdravnik Vinko Železnikar. Med narodno osvobodilno borbo so se ljudje zatekali k partizanskim zdravnikom na Pohorju. Po osvoboditvi je bil enako priljubljen zdravnik Stanko Stoporko, ki je v kraju deloval od leta 1958 do 1994 in bistveno pripomogel, da so v Mislinji z zdravstveno postajo pridobili primerne delovne prostore. Prevolnikova zaključuje z razdelkom *Prva pomoč v občini Mislinja* z znamenito delovno skupino, ki že vrsto let osvaja vodilna mesta na zadevnih državnih tekmovanjih in strokovnih srečanjih.

Vračamo se v splošno zgodovinsko vsebino. S prispevkom *Občina Mislinja med svetovnimi vojnami (1918–41)* Marjan Kos opisuje vzdušje med I. svetovno vojno, ko je ljudstvo že odločno podpiralo Koroško jugoslovansko majniško deklaracijo. Konec oktobra 1918 v Šentilju ustanovijo narodni odbor z načelnikom Konradom

Iršičem. Takrat nastaja zaskrbljenost zaradi slovenske Koroške, maja 1919 pa Nemci celo zasedejo Mislinjsko dolino do Šmartna. Še iste pomladi jih je jugoslovanska vojska pognala nazaj daleč na sever. Marjan Kos podrobneje prikaže sočasno politično zavest, ki se proti koncu kraljevine čedalje bolj deli na levo in desno usmeritev, na kar bistveno vplivata revolucionar Rado Iršič in poznejši borec pohorskega bataljona Zdravko Čebular. Hkrati je to bilo obdobje izredne društvene dejavnosti, saj v Mislinji bolj ali manj vzporedno uspešno delujejo bralno, dramsko, Ciril-Metodovo, gasilsko, lovsko, mladinsko telovadno, sadjarsko, čebelarstvo, vrtnarsko, športno in društvo rdečega križa; vsa so živahno delovala z rednimi oblikami dela in na številnih prireditvah, kar se vse skupaj bere kot še komaj možno.

Z izhodiščnim letom 1941 Kosovo poročanje nadaljuje Jože Potočnik v prispevku *Narodno osvobodilni odpor*; pričinja ga z razdelkom *II. svetovna vojna 1941–45*. Na znani sliki s pohoda XIV. divizije čez Paški Kozjak, v središču katere je borec in vodja kulturniške skupine pesnik Kajuh, tudi bralca stisne mraz, ki je divizijo pestil v najhujši zimi tega obdobja februarja 1944. V ostrem spopadu v Mislinjskem jarku junija 1944 so Nemci doživeli hud poraz. Partizansko borbena zavest je podpiralo tudi zavezniško letalstvo z dovažanjem pomoči. Še po nemški vdaji je 13. maja prišlo do silovite bitke med partizani in ustaši pri Doliču. Kako je partizane pomagal oskrbovati šentiljski mlin, zvemo iz pričevanja lastnice Milice Jaš. Pri tem so bili zelo požrtvovalni še številni drugi krajan. V sklepnem razdelku *Vojna za Slovenijo 1991* med drugim zvemo, da je na Koroškem v njej sodelovalo preko 3000 ljudi. Vključeno je poročilo komandanta območnega štaba teritorialne obrambe Viktorja Jeromla o tem, da je v junjskih obmejnih bojih delovala tudi mislinjska četa.

Zgodovinski sklop na kratko končuje Irena Sešel s prispevkom *Zgodovina šolstva*. Takoj pod naslovom nam pojasnjuje, da gre za povzetke iz edinega vira zbornika *170 let šolstva v Mislinji* (OŠ Mislinja 2005). Ta naslov ni bil povsem točen, saj knjiga vsebuje tudi nekdanje samostojne šole in sedanje oziroma nekdanje mislinjske podružnice Dolič, Završe, Paški Kozjak (do leta 2009) in Mislinjski jarek (do 1972). Ne morem si kaj, kot da se sam pohvalim, da sem neomenjeni pisec tu dovolj obsežno povzeman zgodovine teh šol do leta 1945 v omenjanem zavidljivem zborniku. Vse te šole so sicer v drugačnem, torej ne časovnem vrstnem redu, seveda dovolj ustrezno objavljene. Nenavadno

je le, da se avtorica dosledno izogne imenom za posamezno šolo zaslužnih učiteljev.

Ne le jezikoslovci, temveč večina drugih se bo rada seznanila s prispevkom *Mislinjski govor*; povsem znanstveno ga je napisala Zinka Zorko, naša Korošica z obrobja Kobanskega, visokošolska učiteljica, vodilna narečjeslovka in ena od petih sedanjih članic *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*. Naslovni govor opredeli kot vmesnega med koroško in štajersko narečno skupino, iz katere se je je izoblikoval. Na začetku zelo natančno prikaže pretekli in sedanjí oris govora Mislinje, v sklepnem povzetku pa obravnavane jezikoslovne značilnosti. Med viri omenja tudi enakonaslovno diplomsko delo Leje Oder na mariborski pedagoški fakulteti iz leta 2003. V razdelku *Narečno besedje* 'prevaja' npr. tudi naslednje besede: barčlan = bršljan, evanka = porodna babica, finkslukna = binkoštni zaspanec, fižolika = ženski spolni organ, platič = suho sadje, štalet = kovani predmet, zakumron = zaostal v rasti, zotlar = sedlar, žegn paj = blagoslov.

Pred nami so le še tri sestavine prvega dela naše knjige. Uvodni so Leopoldine Bezlajve *Moji spomini na praznovanja, običaje in šege*. Razporedila jih je koledarsko in jih torej pričinja z novim letom ter končuje z božičnim časom. Virov ne navaja, kar pomeni, da se opira na lastno gotovo zelo natančno poznavanje snovi. Povsem prepričljivo tudi napiše, da je na silvestrovo po domovih še ohranjen običaj vliivanja svinca, iz česar se napoveduje prihodnost. Posebnost so priložnostni spevi, a pri njih največkrat ni razvidno, koliko jih je dejansko mislinjskih. Zelo na kratko je tu opisano florjanovo, kot da v Mislinji ne poznajo fantovskega pevskega obhoda s prepevanjem Florijanove gasilske prigodnice s plačilom za odžejo in klobaso. Vsebinska dragocenost je sklepni del z besedili in notnimi zapisi Miklavževe družine, za katero žal ne zvemo, kje je doma.

Prispevek *Knjižnica Mislinja*, sedaj je enota slovenjegraške knjižnice Ksaverja Meška, objavlja ravnateljica slednje Alenka W. Prodnik. Leta 1955 je na mislinjskem območju delovalo sedem vaških knjižnic. Povsod so bile njihove predhodnice učiteljski del šolskih knjižnic, ki so knjige izposojale tudi odraslim, dokler drugih knjižnic še ni bilo. Med vojno je bila njihova skupna usoda prostaško okupatorjevo uničenje tega slovenskega kulturnega bogastva, razen v redkih primerih, ko jih je ljudem uspelo spraviti na varno. Po letu 1945 sta se krajevni knjižnici v Doliču in Završah združili s šolsko knjižnico. *Knjižnica Mislinja* je sodobne prostore dobila v letu 2000 in končno dobila dovolj prostora

za prirastek, tako da leta 2010 šteje že okrog 14000 knjižničarskih enot tudi s podporo občine. Najdalje jo je vodil Oto Vončina.

Darja Hribnik je strokovno usposobljena delavka mislinjske knjižnice. Za naš zbornik je napisala prispevek *Ljubiteljski pisci v občini Mislinja*. S kratko spremno besedo in s po eno njihovo pesmijo ali proznim sestavkom jih predstavlja 13; med njimi močno prevladujejo pesniki, saj jih je kar deset. Večini je uspelo ustvariti in objaviti že kar obširen seznam stvaritev, poleg tega so splošno uveljavljeni kulturni delavci. Vseh ne morem omeniti in izbral sem le tri: Marijano Vončina zaradi objavljjanja v reviji *Odsevanja*, Andreja Šertela in Stanko Lušnic A. pa zaradi njunih samostojnih literarnih večerov.

Na kratko prehajamo k drugemu delu zbornika: *Društva in organizacije v občini Mislinja*. Iz dosedanje vsebine vsaj nekaj vemo tudi že o tem, nedvomno dovolj, da se lahko čudimo, kako obsežne in mnogovrstne so te dejavnosti. Kazalo nam jih našteje menda nič manj kot 46. Uvodni prispevek *Ustanovitev Zveze združenj borcev NOV Slovenije* pripada Jožetu Tretjaku – toliko bolj, ker je borce vodil 35 let; zapiše nam, da je bila občinska organizacija ustanovljena že leta 1952. Ob koncu zapiše, da ta zveza še vedno opravlja pomembne naloge in nastopi proti tistim, ki hočejo pisati novo zgodovino partizanske osvobodilne borbe skozi neko potvorjeno izhodišče.

Prispevek *Kulturni in športni utrip skozi čas* je pripravila Marija Koprivnikar. Deli ga v poglavja *Liberalno usmerjen Šentlenart – Sokoli*, *Delovanje Orlov v Šentilju*, *Gledališka dejavnost in Kulturna dejavnost v Mislinji*. Zlasti gledališčniki so bili izredno dejavni, čeprav lastnih iger niso imeli, kot so jih npr. imeli v sosednjem Šmartnu. Sedaj so drugi časi in nekdanje dejavnosti imajo prilagojene drugačne oblike.

Naslednji je prispevek Petra Tovšaka *Kulturno društvo Mislinja*, ki nas vodi skozi društveno zgodovino po časovnih sklopih 1918–41, 1945–88 ter po letu 1988. Obsega 11 strani, kar mu omogoča poznavalsko poglobljen pristop k pisanju; popestril ga je z lepim slikovnim gradivom, ponekod sicer s preskromno dokumentiranimi slikami, saj bodo tudi prihodnji rodovi želeli vedeti, kdo vse je na njih. Sklepni del je namenjen mladinskemu pevskemu zboru *Fidelis*.

Druga kulturna društva delujejo v naslednjih krajih: Dolič, v oklepaju so pisci prispevkov (Sašo Kure, o dejavnosti še posebej Stana Lušnic A.), Graška gora (Drago Plazl, piše tudi o mislinjskem pevskem društvu), *Oktet Mislinja*, oboje vodi Tone Gašper (Janez Pušnik), Paški

Kozjak (Bojan Borovnik), Završe (odbor); *Društvo upokojencev* in *Društvo invalidov* sta v Mislinji (Franc Gašper, Jernej Stvarnik). Mirko Tovšak objavlja podrobno *Zgodovino planinskega društva Mislinja* in na enak način Leopoldina Bezlaj *Turistično društvo Mislinja*. *Rdeči križ Mislinja* obravnavata Anka Matvoz in Marjan Križaj, v drugih krajih pa Natalija Potočnik, Jožica Štimnikar (Dovže) in Ivanka Šošter (Dolič). Prostovoljna gasilska društva so v Mislinji (Rudi Krebl), Dovžah (Marija Koprivnikar) in Doliču (Aleš Rakovnik).

Največ je športnih društev; uvod jim je pod naslovom *Športno rekreativno društvo Mislinja* (ustanovljeno že 12. avgusta 1945, istega dne tudi v Doliču) napisal Jože Potočnik, ki navede tudi predsednike in sekcije tega društva. Športno rekreativna društva so še Dolič (Nika Lušnic), Kozjak (Miran Borovnik) in Straže (Miran Ramšak).

Naslednja športna združenja z lastnimi prispevki so: *Odbojarski klub Mislinja* in takšen ženski klub (Urban Oder), *Karate in Judo klub Mislinja* (Drago Felle, Bernarda Pruš), *Smučarski klub Smuk Mislinja* (Stanislav Mencinger), *Smučarsko skakalni klub Mislinja* (Viktor Robnik, Ivan Naveršnik), *Strelsko društvo Možnar Mislinja* (Jernej Zaveršnik), in *Strelsko društvo Dolič* (Franci Vovk), *Taborniki* (Marija Koprivnikar), *Rod Mrzli studenec Mislinja* (Milan Zupanc Kunta), *Lovski družini Mislinja in Dolič* (Bogdan Koprivnikar, Štefan Podjaveršek), *Plesna šola Devžej* (Aleš Pušnik), *Koroško - Šaleški jamarški klub 'Speleos-Siga'* (Rajko Bračič), *Kinološko društvo Mislinja - Dolič* (Franc Kure).

Naj napišem še kakšno sklepno pripombo. Dati na svetlo neskončnih štiristo strani dolgo barvno knjigo je velik podvig, natisnjeno tako lepo in s tolikšno poslikavo še toliko večji. Njen tehnični urednik je izkušeni Blaž Prapotnik in o tem pričajo vse knjigine strani. Gotovo je imela še težje delo lektorica Andreja Martinc, ker velja pravilo, da lektorji morajo tako kot uredniki knjigo vsaj dvakrat temeljito prebrati in marsikje izpopolniti. Vsaj kar se lektoriranja tiče, moram dvomiti, da je takšno drugo branje bilo dovolj temeljito. V vsakem primeru pa mislinjski občini čestitam za tako velik kulturni spomenik, kot si ga je že postavila s tem zbornikom, in naj ji bo v spodbudo za vsaj še kakšen knjižni dosežek.

Franček Lasbaher

Šmartno / SG, september 2010

Pomembna srednješolska knjižna novost

**pol stoletja Srednje ekonomske šole
Slovenj Gradec 1960–2010 ŠCSG
Šolski center Slovenj Gradec
Srednja ekonomska šola, X. zbornik**

Prepisal sem naslovno stran slavnostnega zbornika prve slovenjegraške srednje šole ob njeni petdesetletnici, ki smo jo primeroma odpraznovali v 1. mesecu šolskega leta 2010/2011. Naslednje vrstice torej namenjam njenim prvim petdesetim letom, od katerih sem imel čast 20 let delovati pod dvema njenima strehama. Prva streha mojih prvih deset let je bila stara kakšno stoletje in je v obliki črke A pokrivala svojo stavbo sredi mesta na Vorančevem trgu. Druga je bila nova na blagi vzpetini blizu nad mestom z veliko večjo ravno streho; takšna je v našem mestu takrat bila še redkost, če že ne novost, ki so ji nezaupljivci napovedovali, da ne bo držala izpodnebne moče niti pet let, jaz pa sem kot graditelj in ravnatelj zaupal njenima mariborskima arhitektoma in na srečo sem imel prav, saj se je do naslovnega praznika pač svojih petnajst let mlajša vseskozi povsem obnesla.

Da je knjiga kvadratne oblike s stranicami 23 cm izoblikovana lepo in bi lepše komaj mogla biti, se potrjuje od notranje naslovnice do zadnje notranje strani, ki z nevstavljenimi številko 208 dostojno izpričuje njen obseg. Narobe bi ravnal, ko ne bi takoj pribil, da enako prav tako velja za njen začetni del. Na notranji naslovnici nas stopnjevano šolsko pročelje sprejema mnogo veličastnejše kakor skromna vrata, sicer samo del glavnega vhoda, zato pa je prva notranja stran toliko bogatejša, saj nosi najpomembnejšo listino naše šolske zgodovine – ODLOČBO *Okrajnega ljudskega odbora Maribor* z dne 7. julija 1960 o ustanovitvi Ekonomske srednje šole v Slovenjem Gradcu. Preberimo kaj iz nje. Točka 4: Naloga šole je, da izobrazuje dižake v ekonomski stroki. 7. Pouk na šoli traja 4 leta. 8. Vpišejo se lahko učenci, ki so uspešno končali osemletno osnovno šolo. 9. OLO

Maribor je ustanovitelj šole in ji zagotavlja materialna in finančna sredstva s finančnim načrtom. 10. Šola začne z delom v šolskem letu 1960/61.

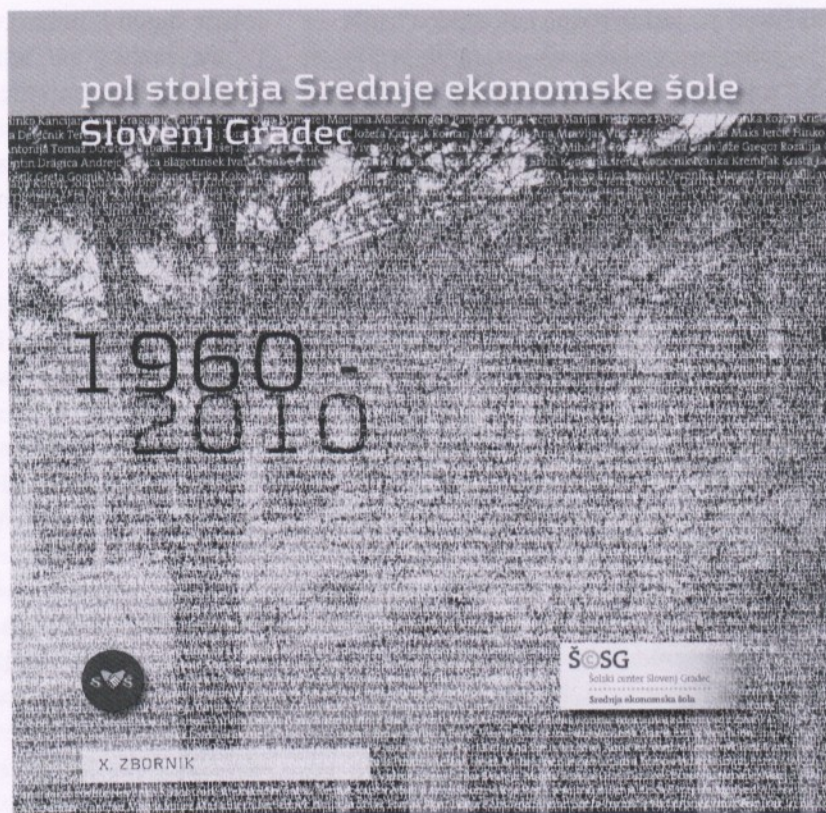
Maribor, 14./7-1960 Predsednik OLO Jože Tramšek Žig in podpis

Dostavljeno: 1. Ekonomska srednja šola Slovenj Gradec (pri Osnovni šoli 1) in še šestim drugim prejemnikom.

Pripominjam, da je bila takratna uradna slovenščina brezhibna.

Zatem se vsekakor moramo ustaviti ob pregledu vsebine, iz katerega je takoj razvidno, da nas v zborniku pričakuje množica sodelavcev s sorazmerno kratkimi prispevki, strnjenimi v pet vsebinskih sklopov na eno samo stran, zaradi česar je vse skupaj neizogibno bolj slabo pregledno. Naj pa že tu zapišem, da je zbornik razkošna knjiga v odličnem barvnem tisku s številnimi dvostranskimi in enostranskimi poslikavami. Ko me bo spreletelo, da pa je po mojem kaj zapisanega manj ustrezno, bom napisal tudi to. S tem se sicer odpovedujem, da razkošne poslikave, prave paše za oko in srce, ne bom več posebej omenjal, naj pa s tem navdušujem bralce, da zbornik čimprej pač kje vzamejo v roke.

Vsaj tako spodbuden kot moj prejšnji odstavek je kratek uvodnik z imeni nepodpisanega šestčlanskega uredniškega odbora, ki pa ga najdemo na koncu knjige v katalognem zapisu, kjer zvemo, da je glavna urednica Danica Pušnik, pa naj bo tu zapisano vsaj še to, da so lektoriranje opravile Natalija Černjak, Alenka Helbl in Darja Skutnik. Morda je nenavadno, da urednice ni med člani uredniškega odbora in vsaj še to, da se je odpovedala lastnemu uvodniku. Napisali pa so ga mestni župan Matjaž Zanoškar

ESEJISTIKA

(moja pripomba: ob njegovi sliki ni zapisano, komu in kaj predaja v svoji lepi modri mapi), predstojnica koroške enote zavoda za šolstvo Slovenj Gradec Nevenka Štraser *Jubilejni trenutek SEŠ Slovenj Gradec* ter z naslovom *Ekonomske na sledi ... danes* njen ravnatelj Bernard Kresnik.

Prvi prispevek z naslovom *O razvoju Ekonomske šole v Slovenj Gradcu* je zelo pregledno napisala direktorica šolskega centra Danica Doler Švab. Vključila je zgovorne podatke, kako, kdaj in zakaj so se kar pogosto spreminjali uradni naslovi ustanove. Na eni od naslednjih strani je pod naslovom *Zaposleni* (po abecedi) očitno le 27- glavi učiteljski zbor ekonomske šole lepo razporejen v tri vrste, a ne tudi ta po ABC, tako da sem jih kot nepoučenec komaj kaj prepoznal še iz davnih mojih časov, med njimi tudi malokar omenjeno direktorico, ki pa je ni med navedenimi, saj pač ni zaposlena na tej šoli. Morali pa bi biti navedeni vsaj še šolska svetovalna delavka in knjižničarka in trdim, da je oboje uredniški spodrseljaj, kakor tudi to, da ne zvemo, kaj in kje kdo uči. Naj dodam še enega, morda manj pomembnega: magistri so ostali brez navedka svoje akademske stopnje. Prislужili so si ga in petdesetletnica je tudi s

takšnimi podatki vredna celostnega truda.

Izobraževanje odraslih – izziv in priložnost je svoj prispevek dovolj povedno nasloвила predstojnica zadevnega oddelka šole Gabrijela Kotnik in našela nekatere izvirne oblike. *Mednarodna sodelovanja* so izredno razvejana zlasti v srednjeevropskem prostoru; v njih delujejo celi razredi dijakov sodelujočih šol; o tem pišeta Milena Štrovs G. in Vesna Robnik. Mimogrede: po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* in po *Enciklopediji Slovenije* je udomačen slovenski izraz za tu omenjani Lavanttal Labotska dolina in prav je, da Slovenci pri njej vztrajamo. Da je *Raziskovalna dejavnost* doma tudi na koroških srednjih šolah, nam izpričuje enakonaslovni sestavek Lidije Ajtnik. V prispevkih *Učna podjetja – pot do delovnih izkušenj* na ekonomski in *Učna prodajalna* na trgovski šoli nam Karmen Grudnik in Marta Belič poročata o bolj ali manj izvirnih oblikah praktičnega pouka na njunih šolah.

Sedanje šolsko glasilo *odbitek* na kratko predstavlja Alenka Helbl in k temu dodaja še nadvse prizadeven *E-teater SEŠ Slovenj Gradec*. Sodelovanje *Koroškega pokrajinskega muzeja* z ekonomsko šolo nam pod naslovom *Pouk je lahko tudi drugačen* oriše Marija K. Gorjanc ob skupnem proučevanju starorimske naselbine Colatio in s tem povezanimi arheološkimi najdbami v Starem trgu. Dijaki so svoje izsledke občinstvu prikazali na videokonferenci z naslovom *Arheologija koroške krajine*. Precej bližnjo zgodovino *Šolske knjižnice* skozi vso preteklost šole z zadovoljstvom nad sedanjimi razkošnimi prostori in urejenim dotokom knjig prikaže Lidija Ajtnik, ki kot dobrodošlo ocenjuje tudi že nekajletno povezavo s knjižnico višje strokovne šole v okviru šolskega centra.

Prihajamo do tekmovanj. Jože Praper piše o tistih recimo najbolj pravih z *Dosežki na športnem področju*; dosegajo jih njegovi dijaki v različnih športih ali kot državni reprezentanti. So pa tudi takšni z državnih tekmovanj in neposredno povezani z učnimi vsebinami: *Tekmovanja iz znanja ekonomije* (Danica Pušnik), *Tekmovanja iz znanja gospodarskega poslovanja* (Silva Ledinek), *Tekmovanje v okviru dijaške oglaševalske scene Slovenije* (Darja Sovinc), *Tekmovanje v znanju poslovne matematike* ter *Državna prvenstva v tehniki prodaje*

(oboje Samo Kramer).

Za razliko od splošne (= gimnazijske) mature dijake na štiriletnih tehniških šolah čaka poklicna matura. Ima dva splošna predmeta, slovenščino ter matematiko ali tuj jezik, izpita se opravljata na državni ravni; dva predmeta dijaki izberejo iz sklopa določenih strokovnih predmetov svoje šole. Nagrada za opravljeno maturo je vstopnica za študij na višjem ali visokošolskem strokovnem programu, kar za ekonomsko šolo omogočajo fakultete za ekonomijo. Naziv zlati maturant si je na naši šoli v času od leta 2002 do 2009 pridelalo 12 ekonomskih tehnikov. Zadevno poročilo z naslovom *Poklicna matura* je napisala Nevenka Žlebnik.

Tretji razmeroma kratek del našega zbornika je naslovljen *Skozi čas*. Odpira ga celostranska skupinska slika s podpisom *Zaključek šole, 1973*. Prepoznavnih nas je vseh okrog petdeset, ki smo se zazrli v fotooko. Ob takšni sliki se mi posveti, zakaj slike sploh so – pač zato, da vidimo, kako mladi smo bili skupaj z našimi maturanti, to pač gotovo so, saj imamo vsi pripete nageljčke. Prispevke smo tu podpisali samo trije. Drugi ravnatelj šole, poznejši visokošolski profesor Avgust Majerič – *Spomini na Slovenj Gradec*, ki se ujemajo s prvo maturo na tej šoli in opisal jo je tako živo, kot da je bila letos. Ima povsem prav z mnenjem, da so jo skupaj z dijaki opravljali tudi njihovi učitelji. Naslednji prispevek *Petdeset let EŠ SG in dvajset mojih njenih let* je moj. Osredotočil sem se na razvoj šole v šolski center s petimi srednjimi šolami plus dve dodatni v okviru gostinske šole. Skoraj enak pomen pripisujem posebnemu dosežku naše šole – njenim devetim zbornikom, ki mu zdaj prištevam še desetega, ravnokar obravnavanega. Uredništvo mi je vse (razen najnovejšega) z lepimi naslovnici uvidevno vstavilo v moj spis in videti so izjemno lepo. Tretja v nizu sodelujočih nekdanjih ravnateljev je Silva R. Vaupot s prispevkom *Ekonomska šola – zibelka razvoja srednjega šolstva v Slovenj Gradcu*. Zapisala je, da je pri nas opravljala pionirsko delo svetovalne delavke in kot takratni ravnatelj sem se s tem rad pohvalil na sestankih zlasti v Ljubljani, saj smo bili prva slovenska srednja šola z nastajajočo svetovalno službo. Napisala pa je tudi, da ji je v času ravnateljevanja (1988–1996) uspelo usta-

noviti tudi šolski center, kar mi ni razumljivo, saj je šola to že bila od leta 1971 z razširitvijo na drugo našo enoto, šolo za prodajalce, torej že tri leta pred njeno zaposlitvijo.

Že bolj proti sredini najdemo preglednico *Prvi zaposleni do leta 1971* in spet me moti abecedni vrstni red 22 učiteljev, saj bi se bilo celo statistično pravilneje ravnati po njihovem nastopu zaposlitve. Preglednica *Ravnatelji ekonomske šole* bi bila lahko naslovljena z dodatkom ... *in šolskega centra*, kar smo štirje od osmih pač tudi bili. Statistična dragocenost posebne vrste je velika preglednica *Število oddelkov in dijakov SEŠ po šolskih letih* in drugih štirih enot šolskega centra, tako da je posebno nenavadno in vprašljivo, da ni še pete – gostinske šole.

Svojevrstna preglednica je tudi tista z naslovom *O nas so pisali*. No, zadoščala bi ednina, ker je upoštevan zgolj časopis *Večer*, iz katerega so v okvirčkih navedeni naslovi člankov. Spet sem se moral posebej potruditi, da sem si določil časovni okvir objav od leta 1964 do 2000, ker so letnice nastavljene kar povprek. Datum 23. 4. 1991 ima kar dva, vendarle z enako vsebino: *V Slovenj Gradec je za teden dni prišlo devet učencev iz Avstrije, v Velikovec pa je odšlo 11 učencev slovenjgraške srednje šole*.

4. del knjige ima naslov *Nekoč dijaki, danes ... profesorji*. Naslov me je zavedel v misel, da gre za dijake obravnavane šole, ki so se ji po študiju vrnili kot profesorji, vendar je to še najbolj zanesljivo za nekoč dijakinjo in sedaj direktorico Danico Doler, kakor je zapisala v sestavku *Spomini*. Enako velja za sedanjega ravnatelja Bernarda Kresnika, kakor je zapisal pod svojim naslovom *Splet okoliščin je kriv*. Pa še za Danico Pušnik s spisom *Tistega dopoldneva, tam v bližini naše šole*. Vsaj za čas enoletnega učiteljevanja to velja za gospodarstvenika in politika Viktorja Robnika, ki je za zbornik napisal članek *Moja hoja po spominih*. Mira Cajnko sprašuje *Kdaj je v šoli najlepše ...* in nam odgovarja, da ji je to bilo, ko je bila nagrajena z iznajdljivostjo in neverjetno domiselnostjo tistih v šolskih klopeh.

Nekaj sledi iz srednjih let ekonomskih petdeset je svojo zgodbo na več kot šestih straneh o letih poučevanja na tej šoli naslovil Andrej Makuc in jo – zanj pač samoumevno – napi-

sal v najboljšem književnem slogu. V svojem članku, naj zanj napišem drugi del naslova, *Obrambne dejavnosti na šoli*, se svoje obrambne dejavnosti spominja Milan Marošek. Jože Potočnik se pod naslovom *Začetki srednjega šolstva v Slovenj Gradcu*, vidi jih v obrtno nadaljevalni šoli v Slovenj Gradcu že leta 1908, poglobljeno spominja sodelovanja s prvim in pozneje še s ponovnim ravnateljem naše šole Tonetom Turičnikom. Na svoje naslovno vprašanje *Kaj šola more?* nam Vinko Ošlak odgovarja, da more tudi učiti, kako živeti lepo in živeti prav in prav takšno šolo je znal doživljati v Slovenjem Gradcu. Vrstijo se še tudi prispevki *Nismo bili samo številke* (Edita Rotovnik), *Bili smo pravi mali revolucionarji* (Joža Konečnik), *Prvi je pripeljal Slovenjgradčan* (Tatjana Kupnik), *Moje delo v klubu OZN na ESŠ* (Miloš Svanjak), *Od teorije k praksi* (Matjaž Štamulak), *To so bili drugi časi* (Jurij Šumečnik), *Gaudeamus igitur ...* (Herta Turičnik), *Bila sem zlata maturantka* (Anja Leskovšek), *Državna reprezentantka v namiznem tenisu* (Marija Založnik, sedaj profesorica na ekonomski šoli) ter o smučarskem poletu *Čez 200 metrov* (Gorazd Robnik).

Zadnji del *Scenaristi in igralci šole* pričenja seznam *Zaposleni delavci srednje ekonomske šole* s 391 imeni, najbrž od leta 1960 do 2010. Množica sličic velikosti dvojne znamke pod naslovom *Utrinki ...* spremlja padajoče letnice od 2008 do 1964. Sledi samo še skoraj 40 strani dijakov, ki so z zaključnim izpitom oziroma poklicno maturo v obdobju od leta 1964 do 2010 končali slovenjgraško srednjo šolo.

Zapisal sem že, da je obravnavani zbornik razkošen spomenik polstoletnici slovenjgraške ekonomske šole, ki sicer primerno skrbi za sprotne letopise. V sedanjem letu je izšel trinajsti in želim da pri tem vztraja, saj tako svojim dijakom daje najlepšo navezanost na njihovo srednješolsko obdobje.

Franček Lasbaher

Šmartno / SG, 4.–6. oktobra 2010

NOVA KNJIGA V ZBIRKI E. A.

ko začutiš v sebi pesniško žilico

ESEJISTIKA

V literarni zbirki *E. A. Gimnazije Slovenj Gradec* je z letnico 2010 izšel pesniški prvenec *Zatipkano* dijakinje Zale Krajnc. To je knjiga, v kateri se pred bralcem razpre motiv pesniškega ustvarjanja v iskrenosti, ki kaže na že zrelo pesniško dejanje, in v novih, izvirnih osvetlitvah, ki jih lahko zapišemo v petih korakih: *ustvarjam* → *sem čudna* → *sem v stiski* → *najbrž zato koga potrebujem* → *nisem čudna jaz, čudni so drugi*.

Naj predstavim te korake s pesničnimi besedami.

USTVARJAM. Lirski subjekt se zave, da počne nekaj, česar ne počne vsak; v sebi začuti pesniško žilico, zasliši pesniški klic oz. se zave svojega talenta za pisanje pesmi. Citiram.

- Pišem za Zatipkano. / Drobne misli.
- In se zaspim, / ker nisem pravočasno rodila.
- Takrat prileze nazaj, / se izda z nasmeškom, / me cmokne in zašepeta skrivnost.
- V kleti bom pesniške volje / na steno pisala svoje pesmi.
- S prsti ustvarjam v sebi.
- in vse se prelevi / v veselje, / če sem zaprta v veliki knjižnici.
- nekoliko prehitevam / rumena mi prebuja / stihe

→ **SEM ČUDNA.** Ker piše pesmi, se lirski subjekt zave, da je nenavaden, nepoprečen, čuden predvsem za druge, včasih pa to verjame tudi sebi. Citiram.

- zato se zavlečem pod odejo, / ker sem posebna, če spim.
- Za v norišnico sem.
- Čudna sem, / to vem celo sama - / da sem dvojna, / mi pravijo drugi.
- Je greh, če zunaj sneži in si jaz želim / sonca?
- Pri matematiki sem se naučila preseljevanja. / V svojo majhno izbo / na svoj travnik, v svoj gozd, / na svoja polja, v svoje gore. / Večkrat moram nazaj, / strogi glas mi

ukazuje. / Moram se vrniti, da lahko spet grem. / Ali grem, da se lahko spet vrnem. // Naučila sem se špricati ure. V lastnem svetu.

- hitim in tokrat imam jaz rdečo kapo / mudi se mi proti rdeči cerkvi / pripeljala sem se z rdečim avtobusom
- Zaznamovano. // Vedno ti storim kaj novega. // Zaznamovana.
- Poskusi kdaj z lokom.
- Rada sem tako sama.

→ **SEM V STISKI.** Ko lirski subjekt spozna, da je drugačen, se bojuje s svojo drugačnostjo; ne ve, ali je dobro, da je takšen, kot je. Mora skozi različne stiske, zaveda se lažnih uspavank. Citiram.

- Potisnem se nazaj za / zatisnjene oči in zaprta ušesa.
- Danes se ne morem odločiti, / kakšne volje sem.
- Nimam svojega kotička.
- Pisati pesem. / Ne zdaj!
- Ima življenje smisel ali namen?
- V objemu štirih sten / lahko samo zakričim.
- Sedla bi na kolo in se odpeljala. / Pa sem pravkar prilezla iz banje / in imam mokre lase.
- ne liži se / nimaš ran tako dolgo kot jaz
- Ko bom v zadnji zoni prebujenja / in ko bom čutila zadnji krč svojega rojstva, / bom vedela, kdo sem. / Zakaj sem in kam sem namenjena. / Kaj sem in komu sem namenjena.

→ **NAJBRŽ ZATO KOGA POTREBUJEM.** Ko je v stiski, si lirski subjekt misli, da bi mu lahko kdo iz nje pomagal. Računa na svojo ljubezen, a se z njo vse pokvari. Ni prava rešitev. Citiram.

- ampak jaz te najbrž zelo potrebujem / ob sebi. / In če ti zveni kot želja, / je nikdar nisem izgovorila.
- Ob zdolgočasenih dnevih imava / smešne pogovore.
- sva skupaj ali samo soseda / konča se

enako

- Tekmujeva in si želiva vrha. / Hlastava. / Grebeva. / Drug ob drugem. / Cilja nikoli ne osvojiva.
- imava se // takrat, če imava čas
- Morava kdaj.
- Bojim se, / da želiš le mene v tisti sobi v kleti, / brez besed na steni.

→ **NISEM ČUDNA JAZ, ČUDNI SO DRUGI.** Lirski subjekt v končni fazi spozna, da ni nenavaden on, pač pa drugi okrog njega. To jim tudi pogumno vrže v obraz. Citiram.

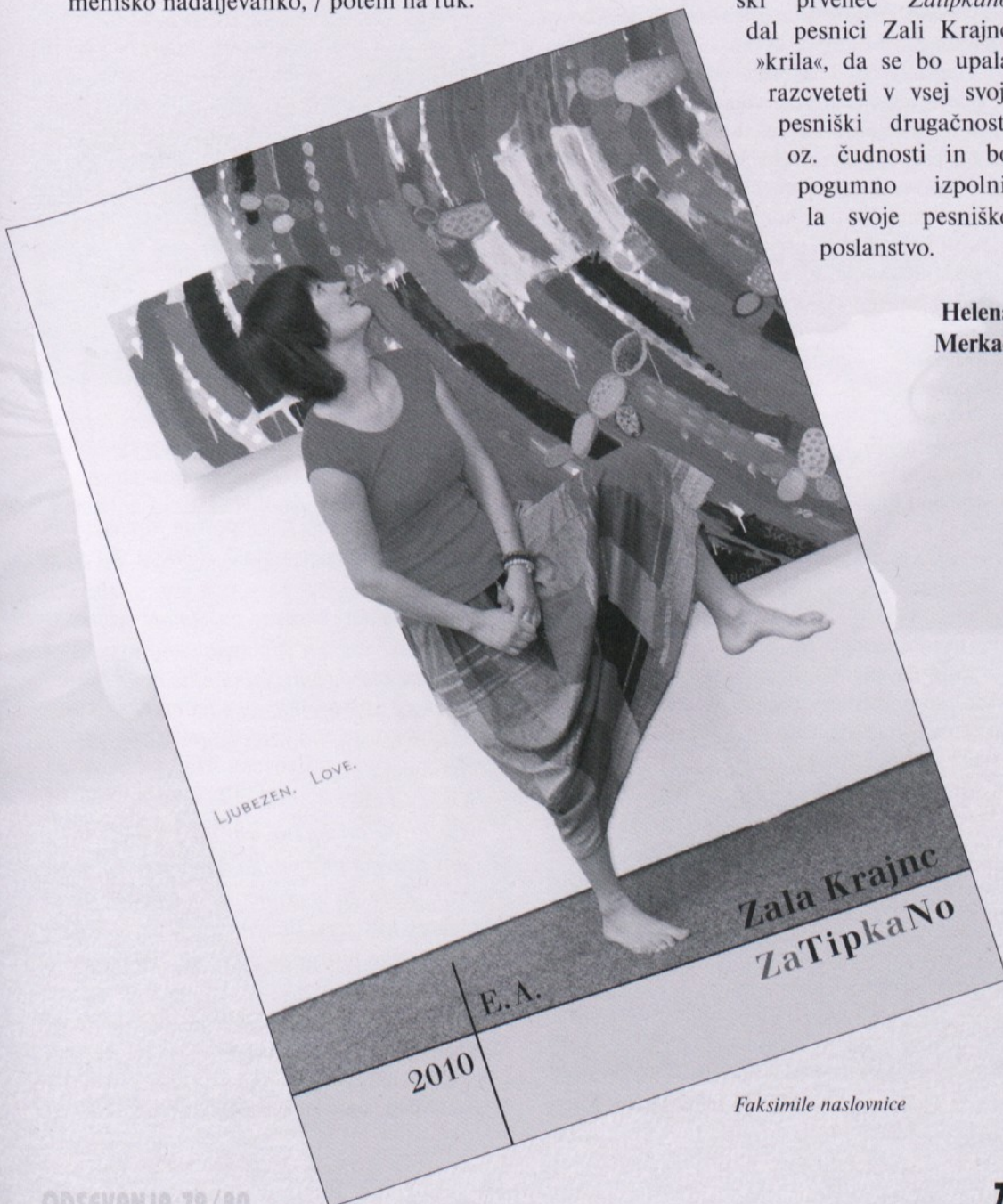
- ne govori ti / meni, da sem čudna. // Kdo je tu čuden? / Nisem jaz tista, / ki bo celo popoldne / čakala na šesto zvečer, / na mehiško nadaljevanko, / potem na fuk.

- Preprosto srečna. / Za zjokat.
- Počasi mi uspevajo pogumna dejanja. // Moram se navaditi, / da vržem to majhnost vate ...

Zapisani verzi, vzeti iz 43 pesmic v zbirki *Zatipkano*, ki sta jo uredila profesorja Karla Zajc Berzelak in Andrej Makuc, oblikoval pa Blaž Prapotnik, nam tako pokažejo, kako se godi človeku, ki v sebi zasliši pesniški klic oz. spozna, da ima v sebi klico nadarjenosti za pesnika. Ko začne pisati, potrebuje samozavest, da si upa v svoji drugačnosti polno zaživeti in da postane na to svojo drugačnost, zaznamovanost (pesnik se rodi!) ponosen.

Verjamem, da bo pesniški prvenec *Zatipkano* dal pesnici Zali Krajnc »krila«, da se bo upala razcveteti v vsej svoji pesniški drugačnosti oz. čudnosti in bo pogumno izpolnila svoje pesniško poslanstvo.

Helena
Merkač

Faksimile naslovnice

IZ SIBIRIJE DOMOV POD PECO

O knjigi, ki dokumente o Mežiški dolini dviga v literaturo

ESEJISTIKA

Šanclov Zepi – Jože Gradišnik, *Okrogle in robate storije izpod Peco*. Založilo: Gasilsko društvo Črna na Koroškem 2010, str. 152.

Storije s patino oddaljeno starinskega, ne pa starega, pogleda na svet pod Peco upodabljajo čutenje, mišljenje in krvavo trd boj za obraz in obstoj v svinčevem in fretarskem svetu.

Žlahtno domače zvenijo pripovedi, življenjska vedrina je njihovo sporočilo.

Zgodbe organsko rastejo druga iz druge v zgradbo Šanclovega (Jože Gradišnik – Šanclov Zepi 1884–1963) popotovanja in domovanja v prostranstvih duše mnogih rodov iz doline in dolinic ob Meži in pod Peco.

Domačija so te storije, dom in domovina, zrasla iz upanja in vere vojnega ujetnika iz let 1914–1919 ob sibirskih rekah Šilki in Bo-Daj-Bo, da bo prek zaledenelega Urala še prišel gledat Peco in vrtat za njenimi zakladi.

Brezimni liki, ki kot »bik« rinejo s senom v strmi breg, ki kot pol resnična človeška bitja vrtajo v sivo skalo in se norčavo, po gostilniško, odrešijo, ko juho zajemajo iz kahlice, živijo tod.

Ti, ki »so nihče«, zaupajo vranu. Ob nadlogah in težavah jim kraka: »Brančur jej, brančur jej v bobrovi masti ocvrt ...«, da v zdravju in poštenju delijo zaslužek s škratom.

Dokumenti so besedila v zbirki. Mednje so posejani »grumpi« s knapovške in kraljevske gostije pod Peco.

Da je knjiga nastala in izšla, so se trudili:

Marjan Kolar, ki je kot urednik *Koroškega fužinarja* v šestdesetih letih prejšnjega stoletja zapisovalca spodbudil k pisanju;

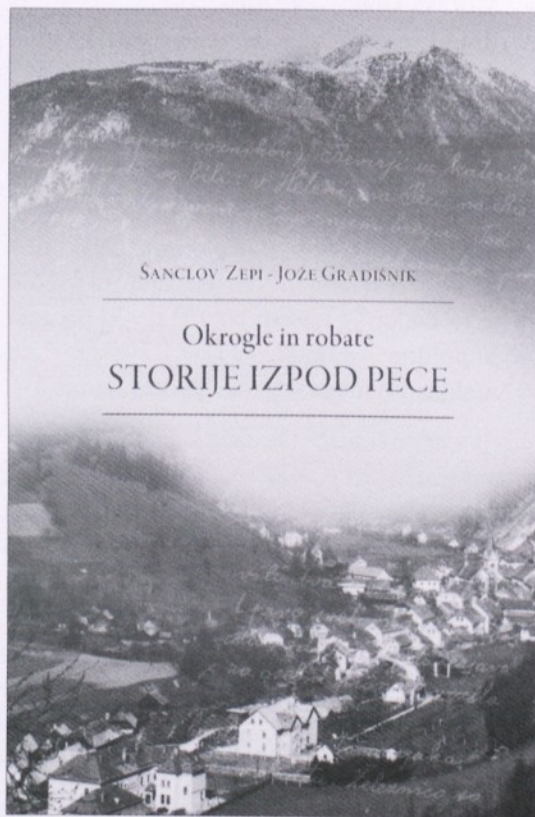
Peter Kropivnik, ki je osrednji del zapiskov odkril na podstrešju gasilskega doma v Črni na Koroškem in vztrajal, da so številni listi in lističi postali knjiga;

Marta Repanšek, ki je gradivo zbrala, ga obdelala, poiskala fotografije, in Alojz Repanšek, ki je popis hiš v Črni aktualiziral;

Marija Irma Vačun Kolar, ki je besedila urenila v tematske sklope in jih jezikovno obrusila;

Andrej Knez, ki je besedila računalniško pripravil za natis v *Forma filmu Rada Žazeta*, in vsa podjetja, pa tudi posamezniki, ki so za natis knjige prispevali del zaslužka.

Marija Irma Vačun Kolar

KOLIKO MRAZA JE V JAVORJU

Srednji posestnik iz Javorja je mrzlega zimskega dne prišel v gostilno k Reiterju. Pa so ga vprašali:

»Čuj, koliko mraza pa imate danes v Javorju?«

Kmet je malo pomišljal in nato dejal:

»Pri nas ga je osemdeset joh.« Oni pa so rekli:

»Kaj, v Javorju mraz na johe* merite, pri nas ga merimo na stopinje.«

Kmet na to:

»Če bi ga pri nas merili na s t o p i n j e, bi zima zdavnaj prej minila, preden bi ga mogli izmeriti. Zato ga merimo na johe; ker imam osemdeset joh zemljišča in je mraz po celem zemljišču, zato mraza ne more biti nič več in nič manj.«

Tako je pri omizju zbudil pozornost in vsa družba je postala židane volje.

* joha, oral – stara ploščinska mera, 57,55 ara

LJUBITELJSKA FOTOGRAFIJA

na Koroškem

Silovita ekspanzija ustvarjalcev na področju fotografije, ki jo spremljamo že najmanj sedem let, je posledica dokončne uveljavitve digitalne tehnologije v fotografiji. Ta je posledično fotografijo, kot način umetniškega izražanja, razširila med ljudi bolj kot katerakoli druga tehnika ali tehnologija, ki je v preteklosti usmerjala razvoj fotografije. Z dokončno uveljavitvijo digitalnih fotoaparatorov ne samo v ljubiteljskih krogih, ampak tudi med poklicnimi fotografi, so se nekdanje uveljavljeni stereotipi o fotografiji kot mediju za tehnično najbolj podkovane in zahtevne ustvarjalce razblinili. Ravno številne aplikacije, ki jih je bil deležen digitalni fotoaparati in ki nas spremljajo dobesedno na vsakem koraku in vsepovsod, so pripomogle k tej vsesplošni prisotnosti potrebe po fotografiranju. Danes že težko kupimo mobilni telefon, ki ne bi hkrati bil tudi digitalni fotoaparati. Nekdanje videokamere imajo danes tako kvaliteten zapis, da lahko posamezno sličico brez problemov uporabimo kot samostojno narejeno fotografijo. Digitalni fotoaparati pa niso več omejeni le na posamezne posnetke, ampak se z razvojem spreminjajo v visoko kvalitetne videokamere, ki se zaradi bistveno večjih tipal, kot ga imajo njihove sestre »klasične« videokamere, zaradi večjega nabora kvalitetnih objektivov in veliko boljših algoritmov za preračunavanje digitalnega signala, spreminjajo v neke vrste fotografsko-snemalne hibride. Njihova kvaliteta je povzročila revolucijo tudi v najzahtevnejših branžah za fotografe, kot je npr. oglaševanje in celo filmska produkcija. Vse bolj je na pohodu 3D tehnologija, ki bo kaj kmalu utišala tudi tiste kritike, ki so fotografiji v preteklosti venomer znova očitali pomanjkanje »dimenzij« oz. izrazito dvodimenzionalnost. Vzporedno z razmahom fotografije, po dokončni uveljavitvi digitalne tehnologije, so se začele spreminjati, razvijati in širiti tudi možnosti uporabe fotografij. V preteklosti so angažirani fotografi svoja dela svetu lahko pokazali le z razstavami ali pa z objavami v časopisju, tiskovinah, knjigah ... Zaradi nekaj vmesnih faz v procesu od osvetlitve filma v fotoaparatu pa do končne uporabe fotografije, npr. v katalogu ali na razstavi, je bila analogna fotografija od digitalne precej dražja. Posledično so tudi razstave za avtorje, ki so se šele začeli uveljavljati, pomenile velike stroške. Danes je načinov za promocijo lastnega ustvarjanja na področju fotografije veliko več, mnogi izmed njih so bistveno cenejši od klasičnih

nih razstav ali pa so celo brezplačni, predvsem pa je lahko njihov učinek bistveno večji, domet pa je, kar je navažnejše, pravzaprav neomejen. Govorim seveda o svetovnem spletu, brez katerega niti digitalna fotografija danes ne bi bila tako razširjena, kot je, kljub številnim že naštetim kvaliteta in prednostim. Fotografu, ki želi svoje fotografije pokazati čim širšemu občinstvu, objava na spletu pravzaprav omogoči dostop do svetovnega občinstva. Poleg osebne spletne strani ali bloga, ki sta danes verjetno med bolj razširjenimi načini promoviranja svojega fotografskega ustvarjanja, lahko avtorji svoja dela objavljajo v mnogih spletnih galerijah. Nekatere izmed njih imajo, denimo za objavo, podobno stroge kriterije kot pa slovite »klasične« galerije v svetovnih prestolnicah kulture, zato je objava v taki spletni galeriji za avtorja seveda izjemen uspeh. Druge galerije imajo spet drugačen princip objavljanja

PRILOGA

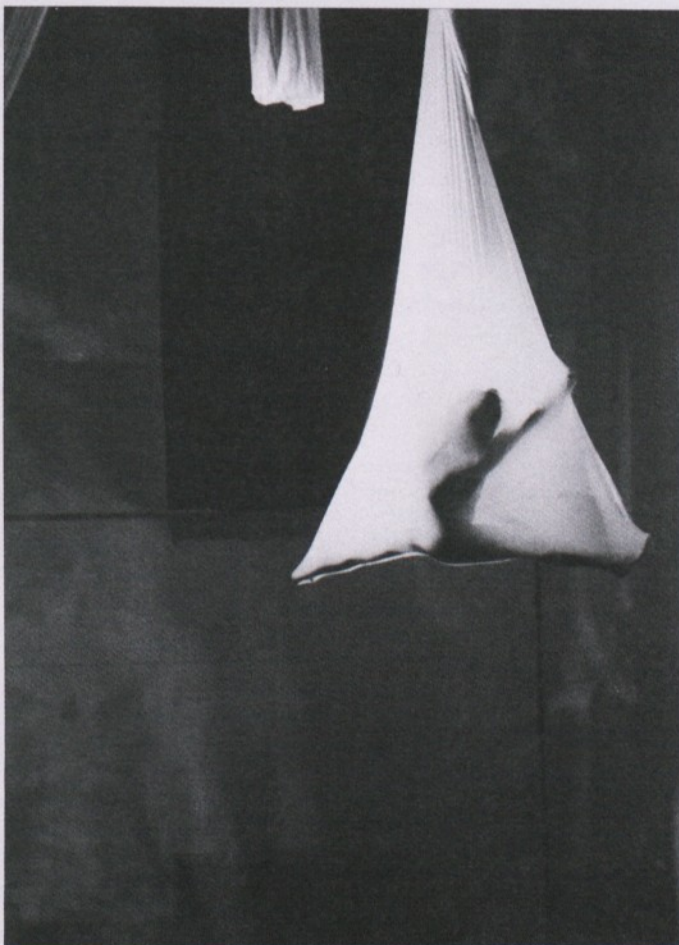

Foto Vid Brezočnik

avtorskih fotografij, ki jih sicer izbirajo strokovnjaki, a jih sčasoma zamenjajo z novimi in svežimi deli. Še najbolj popularni so fotografski forumi, ki združujejo predvsem ljubiteljske fotografe ter med drugim omogočajo tudi medsebojno ocenjevanje fotografij, ki jih na ogled pošiljajo registrirani člani, kar na nek način še bolj vzpodbuja kreativnost udeležencev in dviguje kvaliteto. Tudi razna socialna omrežja omogočajo objavo neke vrste mini osebnih fotografskih galerij, ki pa jih lahko avtorji »ponudijo« v ogled zgolj nekaterim članom tega omrežja ali pa vsem. Vse zgoraj naštetе možnosti za objavo fotografij so privedle do tega, da so se pojavili praktično »anonimni« avtorji. Mnogi izmed fotografov, ki izkoriščajo vse načine objave svojih fotografij na spletu, se namreč skrivajo pod psevdonimom, svoje fotografije pokažejo samo izbranim članom, pojavljanje na bolj odprtih forumih ali spletnih galerijah jih mogoče niti ne zanima, fotografirajo le zase oz. za likovno dopolnilo svojega spletnega dnevnika ... In tu se pojavi problem, kako celovito ali vsaj čimbolj temeljito zajeti v članku, ki ga berete, čimveč fotografov, ki se na Koroškem s fotografijo ukvarjajo ljubiteljsko, pri čemer izraz ljubitelj seveda nima nobene povezave s samo kvaliteto njegovih del. Zagotovo se poleg avtorjev, ki so zajeti v tem članku, s fotografijo na Koroškem ukvarja še kdo, ki si zasluži omembo, a ostaja med zgoraj omenjenimi »anonimnimi« in še neodkritimi ljubiteljskimi fotografi. Zato naj bo ta prispevek zgolj razmišljanje o nekaterih doslej že prepoznanih in uveljavljenih fotografih, ki se s fotografijo (še) ne ukvarjajo poklicno. Nekatere izmed njih združuje leta 2006 ustanovljeni *Foto klub Koroška*, v katerega je sicer včlanjenih okoli 30 članov.

Dobran Laznik je tipičen predstavnik »digitalne« generacije fotografov. Večina njegovih fotografij »dozori« šele po sami ekspoziciji v t. i. digitalni temnici – računalniku, kjer jih Laznik ustrezno obdela, nadgradi z različnimi posegi ter vizualnimi učinki. Vendar so za razliko od mnogih drugih fotografov ti posegi v fotografijo pri njem opravljeni zelo premišljeno, lahko bi rekli z razlogom. Laznik se torej dobro zaveda, da je tudi za fotografijo, ki je podvržena intenzivni postprodukciji, pomembna in neobhodna dobra osnova – fotografija v pravem pomenu besede, kjer so upoštevane zakonitosti kompozicije ter seveda bistvo vsake dobre fotografije – kontrola nad svetlobo. Pomemben je Laznikov opus portretov hrčkov, ki spominja na portrete Weimarskih ptičarjev, ki jih že desetletja ustvarja sloviti ameriški fotograf William Wegman, le da slednji svojim psom na fotografijah namenoma nastavlja zrcalno človeško podobo.

David Valič je tehnični aspekt fotografije potisnil v ozadje, zanj ostajajo splošno zaželjene lastnosti vsake fotografije, kot je npr. ostrina, podrejene želji, da s selektivno ostrino ali s t. i. »sweet spot« točko na fotografiji izloči njeno bistvo, glavni motiv ... V ta namen uporablja poškodovan in modificiran objektiv, ki ravno zaradi te tehnične hibe ustvari na fotografijah neke vrste miniaturizacijo pokrajine ali urbanega sveta, ki ga Valič upodablja. Tudi on se ne zadovolji zgolj s fotografijo, kot jo zabeleži fotoaparatus, ampak ji kasneje v postprodukciji z dodano gradacijo, zrnatostjo, vinjetiranjem in raznimi teksturiranimi podtoni pridihne nostalgичnost zgodnjih fotografij s preloma iz 20. v 21. stoletje.

Matěj Golob in Primož Juvan sta glede motivike, ki se je lotevata na fotografijah, in tehnike, ki jo gojita, širše orientirana kot Laznik in Valič. Njune fotografije so redkeje podvržene predelavi in obdelavi na računalniku. Oba sta sposobna ustvariti popolnoma minimalistično fotografijo pokrajine ali pa detajl sakralne arhitekture, lotevata se reportažne fotografije, ki zaradi svoje avtentičnosti ne dopušča predelav na računalniku, ali pa ustvarita primerne svetlobne pogoje z umetno svetlobo v studiu.

Nace Zavrl zna protagoniste, ki jih beleži na fotografijah urbanih športov in aktivnosti, precizno umestiti v ambient, ki je te športe pravzaprav tudi ustvaril. Zanj je značilna večplastna kompozicija, zaradi katere njegove fotografije mnogokrat delujejo kot grafizmi, a glavni junaki njegovih fotografij vseeno ostajajo v »prvem planu«. Zavrl se pri fotografiranju poslužuje tudi zahtevnejših tehnik osvetljevanja z več dodatnimi viri umetne svetlobe.

Konceptualizem je beseda, s katero bi lahko opisali fotografsko ustvarjanje Vida Brezočnika, ki se, tako kot tudi Aljaž Velički, formalno fotografsko izobražuje. Brezočnik veliko eksperimentira s človeškimi silhuetami, ki kljub svoji močno poenostavljeni figuralnosti in skrivnostnosti razkrivajo značaj in čustva fotografiranih likov. Tudi njemu tehnična brezhibnost fotografije ni pomembna, znajde se predvsem v ambientih, ki so sicer fotografom, vsaj kar se tiče svetlobe, zelo neprizanesljivi.

Seznam fotografov, ki si s svojimi fotografskimi opusi nedvomno zaslužijo, da jih omenimo, nadaljujejo Matjaž Merčnik, Simon Prosenc, Peter Koraca, Silvo Salčnik, Blanka Kefer, Branka Jovanovič, Matic Golob ter še nekateri mlajši člani *Foto kluba Koroška*, o katerih pa bo verjetno slejko prej potrebno napisati nov prispevek.

Foto David Valič

Foto Primož Juvan

Foto Nace Zavrl

Foto Nace Zavrl

Foto Nace Zavrl

Foto Primož Juvan

Foto Dobran Laznik

Foto David Valič

Tone Gašper

Mati Marija, rojena Pritrznik, najstarejša Grajnarjeva hči z Gmajne nad Slovenj Gradcem, je po smrti svojega očeta (mama ji je umrla v pandemiji španske gripe že 9 let prej, v jeseni leta 1918) osemnajst let stara po Veliki noči leta 1927 zaradi nesoglasij z mačeho odpeljala svoje štiri sestre in brata od doma in jih razdelila k sorodnikom po Mislinjski dolini v rejo.

Grajnarjevi otroci leta 1933. Sedita Marija in Franc (padel v NOB leta 1943), stojijo od leve Francka, Angela, Lojzka in Štefka.

Gašperjeva družina leta 1955. Marjan stoji na levi, France na desni strani fotografije.

Oče Franc, prav tako najstarejši izmed sedmih otrok v Vuzenici pri Ribičevih, kot se je domačiji po domače reklo. Kot izučen mlinar je prišel iskat kruh v našo dolino in tu našel tudi svojo življenjsko sopotnico. Poročila sta se leta 1933.

Gašperjeva družina je živela v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Tu so se s kar precejšnjo razliko v letih rodili štirje otroci. Pred Tonetom Marijan in France v letih 1935 in 1936 in za njim Marija leta 1950. Tone (krstno Anton Martin) se je rodil 9. novembra 1942 v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Takratni nemški matičar mu je ob vpisu v matično knjigo po vsej sili hotel dati ime Adolf, a se je mati uprla, je pa zato njegov priimek zapisal (edinemu v družini) po nemško Kasper, zaradi česar je moral Tone kasneje to uradno popraviti na Gašper.

Po takratnem sistemu šolanja je prve štiri razrede osnovne šole obiskoval v Šmartnem. Druge štiri pa na Nižji gimnaziji v Slovenj Gradcu.

»Mali maturanti« Nižje gimnazije Slovenj Gradec leta 1957. V prvi vrsti sedijo profesorji: Albin Žizek (razrednik), Ana Hudolin, Stane Hribernik (ravnatelj gimnazije), Marija Naglič in Karel Pečko. Tone šesti v zadnji vrsti z leve.

Leta 1953, ko je prestopil prag nižje gimnazije, je bila ustanovljena v Slovenj Gradcu tudi *Nižja glasbena šola*. Za glasbe željnega fantiča je bila to izjemna priložnost in po skromnih družinskih finančnih zmožnostih je oče kupil Tonetu violino, ki je postala fantu v gimnaziji in kasneje na učiteljsko in še kasneje, ko je že opravljal svoj učiteljski poklic, zvesta spremljevalka.

Učenci – violinisti Nižje glasbene šole Slovenj Gradec in njihov učitelj Franjo Markež. Tone četrti z desne v drugi vrsti.

Po končani *Niži gimnaziji* v Slovenj Gradcu se je devet sošolcev odločilo, da bodo šolanje nadaljevali na učiteljsku. Štirje so odšli na celjsko, pet pa na mariborsko učiteljsko. Zanimivo: vseh devet je šolanje na učiteljsku tudi zaključilo in so kasneje učili na osnovnih šolah, nekateri le nekaj časa, nekateri pa do upokojitve.

Slovenjgradčani na mariborskem učiteljsku leta 1959. Od leve: Ivan Karner, Marjan Križaj, Hilda Kešpret (Kovše), Tone Gašper in Friderik Pruš.

Praviloma naj bi vsi bodoči učitelji imeli posluh in peli v pevskem zboru., vendar to ni držalo v celoti. Predvsem pri fantih so na preizkusu posluha pri sprejemnih izpitih na mariborsko *Učiteljsko* to »malenkost« spregledali. Tisti, ki so znali peti, so seveda peli v šolskem mešanem pevskem zboru, ki ga je vodil profesor Jože Ritoc. V četrtem in petem letniku so vsi učiteljsčniki izbrali specializacijo, kot so temu tedaj rekli. Tone je izbral zborovsko dirigiranje in že tedaj nekajkrat dirigiral šolskemu zboru na proslavah.

Mešani mladinski pevski zbor Učiteljsča v Mariboru leta 1961. Zborovodja Jože Ritoc. Tone v sredini zbora v drugi vrsti.

Petdeseta in šestdeseta leta so bila tudi čas mladinskih delovnih brigad (MDB). Tone je pomagal graditi jugoslovansko cesto »bratstva in edinstva« dvakrat, prvič leta 1959 in drugič 1961. Zborovodska specializacija na učiteljsku se je leta 1961 izkazala za koristno, saj je bilo v MDB mnogo učiteljsčnikov, ki so bili pevci v šolskem zboru in so v brigadi v prostem času prepevali. Organizirano je bilo celo tekmovanje brigadnih zborov, na katerem so Mariborčani pod Tonetovim vodstvom premagali vse konkurente in v Skopju na zaključnem tekmovanju zmagali.

I. četa MDB Bratov Polančičev leta 1961 v Grdeliški soteski v Srbiji. Tone v prvi vrsti 2. z desne.

Na mariborskem učiteljsku je deloval manjši orkester, ki je izvajal zabavni program – popevke in lahko glasbo. Učiteljsčniki, ki so že ob prihodu na učiteljsko znali igrati na kak instrument, so bili povabljeni v ta orkester, obenem pa so nadaljevali s poukom igranja na svoj instrument, saj je bila to učna obveznost vsakega dijaka.

Orkester mariborskega učiteljsča leta 1959 z dirigentom prof. Mohorkom. Tone v drugi vrsti v sredini.

Za dijake petega letnika je mariborsko učiteljšče v šolskem letu 1961/62 pripravilo nenavaden in zelo trd »eksperiment«, saj so jih poslali na celoletno prakso na šole v matičnih občinah, menda zaradi pomanjkanja učiteljev. Toneta so dodelili takratni *Osnovni šoli 1* v Slovenj Gradcu, ki je delovala v Rotenturnu, ravnatelj pa je bil Rudolf Vižintin. Dobil je svoj razred 4. b s polno učno obveznostjo in mentorico Miro Valtl, ki je poučevala v paralelki. Takoj ob prihodu na to šolo so mu dodelili tudi vodstvo otroškega pevskega zbora, s katerim je nastopal na šolskih proslavah in na koncu leta na občinski pevski reviji.

Učiteljski zbor 1. OŠ Slovenj Gradec v juniju leta 1962.

Sledilo je prvo redno službeno mesto in kot štipendista občine Slovenj Gradec so ga poslali poučevati v Završe, ki je bila podružnica mislinjske osnovne šole. Tedaj je bilo na tej šoli še čez sedemdeset otrok, razdeljenih v tri kombinirane oddelke. Anica Meh je bila vodja podružnične šole in je poučevala v prvem oddelku učence 1. in 2. razreda, Tone v drugem oddelku učence 3. in 4. razreda, v popoldanskem turnusu pa oba v tretjem oddelku učence od 5. do 8. razreda, vsak nekaj predmetov.

Učenci tretjega oddelka z učiteljema Anico Meh, Tonetom Gašperjem in ravnateljem OŠ Mislinja Mirkom Grešovnikom junija 1963.

V začetku sedemdesetih let je v Slovenj Gradcu deloval salonski orkester, ki ga je vodil Elo Horvat, igrali pa so v njem sami domačini, ki so bolj ali manj obvladali svoj instrument. Tone je igral v skupini drugih violinistov in je bila to zanj odlična izkušnja ter prečudovito doživetje. Žal je orkester, medtem ko je bil pri vojakih, prenehal delovati.

Koncert Salonskega orkestra v kulturnem domu (Dom TVD Partizan) v Slovenj Gradcu dne 9. 6. 1962.

Glasbena vzgoja je postajala osnovna Tonetova pedagoška usmeritev in je zato izrabil vsako priložnost za dodatno izobraževanje na tem področju. Seminar, ki ga je v šolskem letu 1962/63 preko *Zavoda za šolstvo* v Slovenj Gradcu vodila prof. Janja Korošec, je ponudil nova spoznanja v didaktiki glasbenega pouka.

Seminaristi v Slovenj Gradcu dne 30. januarja 1963. Prof. Janja Korošec v sredini, prvi z desne France Gašper, tretji z desne pedagoški svetovalec Srečko Stanič, Tone prvi z leve.

Tudi med služenjem vojaškega roka v Čakovcu na Hrvaškem je moral z drugimi mladimi učitelji – vojaki opravljati svoj poklic – opismenjevati fante – pretežno z juga države. Tonetu so dodelili začetno testiranje pismenosti in organizacijo pouka opismenjevanja, kasneje pa delo v knjižnici v vojašnici, kjer so vojake oskrbovali s časopisi, knjigami – leposlovjem in vrteli glasbo po ozvočenju v vojašnici. Slovenski fantje so se kaj hitro organizirali v pevski oktet, zaradi česar so Toneta zadolžili tudi za vodenje ad hoc sestavljenega vojaškega pevskega zbora, ki je pel na interni proslavi.

Trije kameradi leta 1964: v sredini Franc Markelj (kasneje ravnatelj OŠ s prilagojenim programom v Radovljici) in Tone desno.

Po vojaščini se je februarja 1965 vrnil na *Osnovno šolo Mislinja*, kjer je ostal do upokojitve konec leta 2006. Poučeval je tu sprva poleg glasbene vzgoje tudi matematiko in fiziko, kasneje pa ob delu pomočnika ravnatelja samo še glasbo do leta 1978, ko je postal ravnatelj. Na šoli je vodil mladinski pevski zbor (1965–1978) in vmes eno leto zaradi bolezni kolegice tudi otroškega. Z mladinskim zborom so veliko nastopali na šoli, v kraju in drugod po Sloveniji. Trikrat so gostovali na republiški reviji v Zagorju ob Savi, imeli pa so številne izmenjave z zbori po Sloveniji in v zamejstvu. V Mislinji so skupaj z moškim zborom *Zdravko Čebular*, ki ga je vodil od leta 1973 do 1988, v kulturnem domu prirejali redne letne koncerte.

Mladinski pevski zbor OŠ Mislinja na odru Kulturnega doma v Zagorju ob Savi dne 6. 5. 1978.

Pedagoško delo v razredu, vodenje zborov in kasneje tudi vodenje šole so zahtevali nenehno dodatno izobraževanje. Za delo na glasbenem področju je poskusil s študijem na *Pedagoški akademiji* v Mariboru, smer glasbena vzgoja, pa z obiskovanjem številnih zborovodskih tečajev in tudi z aktivnim petjem v *Učiteljskem pevskem zboru Slovenije* Emil Adamič od leta 1966 do 1975. Takrat je UPZ vodil profesor Branko Rajšter.

Slušatelji glasbenega oddelka na PA v Mariboru na študijskem seminarju v šoli na Sladkem vrhu februarja 1969. Z leve profesorji Janja Korošec (3.), Stanko Prek (4.) in Jože Gregorc (6.) ter Tone (7.).

Leta 1966 se je poročil z Albino, učiteljico, ki je na Koroško prišla z ruškega konca kot slovenjegraška štipendistka. Rodile se se jima tri hčere, Urška, ki je danes zdravnica v Ljubljani, ter dvojčici Andreja in Bojana, obe ekonomistki, ki živita z družinama v Mislinji in v Slovenj Gradcu.

Gašperjeva družina pred domačo hišo v Mislinji ob Urškini poroki 30. septembra 2000. V sredini Urška, levo Bojana in desno Andreja.

UPZS PTUJ 26.IV.1969

UPZ Slovenije Emil Adamič na spominski fotografiji s predsednikom SFR Jugoslavije Josipom Brozom Titom na Ptujem gradu 26. aprila 1969.

Tonetova najpomembnejša aktivnost v prostem času je vodenje zborov. V petdesetih letih se je tega dela nabralo kar nekaj in kronološki prikaz pove o njegovem delu zelo malo, je pa vsekakor zanimiv:

- 1961–1962 – *Otroški pevski zbor OŠ Slovenj Gradec*;
- 1963–1965 – *Vojaški oktet V.p. Čakovec*;
- 1965–1978 – *Mladinski pevski zbor OŠ Mislinja*;
- 1967–1970 – *Mešani mladinski zbor Mislinja*;
- 1970–1977 – *Moški pevski zbor Tovarne meril Slovenj Gradec*;
- 1973–1988 – *Moški pevski zbor Zdravko Čebular Mislinja*;
- 1976–1977 – *Otroški pevski zbor OŠ Mislinja*;
- 1977–2008 – *Oktet Lesna Slovenj Gradec*;
- 1981–2009 – *Lovski oktet Podgorje*;
- 1996– *Mešani komorni zbor Carinthia Cantat Slovenj Gradec*.
- 2008– *Ženski pevski zbor Mislinja*

Slovenska lovska bratovščina ima v svojih vrstah tudi veliko pevskih sestavov, ki se skupaj z lovskimi rogisti letno srečujejo na tako imenovanih srečanjih slovenskih lovskih pevskih zborov in rogistov. Eden takih sestavov je bil tudi *Lovski oktet Podgorje pri Slovenj Gradcu*, takrat zagotovo najkvalitetnejši pevski sestav med lovskimi zbori v Sloveniji, ki je veliko pripomogel k dvigu lovske pevske kulture. Oktet je sodeloval z zbori doma in v tujini, tudi z lovskimi rogisti iz Bruchsalja v Nemčiji, dvakrat je bil tudi organizator srečanja slovenskih lovskih zborov in rogistov v Slovenj Gradcu. Leta 1995 je posnel samostojno zgoščenko z lovskimi in kroškimi ljudskimi pesmimi.

Združeni pevski zbor Koroške lovske zveze v Kulturnem domu v Slovenj Gradcu dne 15. 3. 2008.

V letih pred osamosvojitvijo Slovenije, v času samoupravljanja in delovanja samoupravnih interesnih skupnosti, so bili mnogi kulturni delavci vključeni v organe teh skupnosti. Tone je bil eden od organizatorjev glasbenega življenja in soustvarjalec kulturnega utripa v Mislinjski dolini. Bil je med drugim predsednik izvršilnega odbora *ZKO SG*, predsednik izvršilnega odbora skupščine *Kulturne skupnosti Slovenj Gradec*, (zadnji) predsednik skupščine *Kulturne skupnosti Slovenj Gradec* ter v letih 1990 do 1991 predsednik odbora za kulturo pri *Skupščini občine Slovenj Gradec*.

Tone Gašper, dobitnik Bernekarjeve nagrade za leto 1983, podeljujeta mu jo Jože Potočnik, takratni predsednik skupščine OKS, in Edo Anderlič.

Oktet Lesna v Moškem pevskem zboru Lesarji Slovenije (zborovodja Tomaž Tozon) v Postojni avgusta 1985.

Nagrad in priznanj se je v življenju Toneta Gašperja nabralo kar nekaj. Predvsem na pevskem področju so najpomembnejša priznanja za delo s pevskimi zbori in z zborovskih tekmovanj: ena bronasta (1999) in dve srebrni plaketi *MKZ Carinthie Cantat* s tekmovanja *Naša pesem* v Mariboru (2001, 2003), srebrna plaketa mladinskega zbora *OŠ Mislinja* v Zagorju ob Savi (1978), *Gallusova listina ZKO Slovenije* (1992) in priznanje *Lovske zveze Slovenije* ob 100-letnici lovstva na Slovenskem za razvijanje lovske kulture (2007). Posredno pridobljenih priznanj in nagrad je bilo še več. Dobili so jih zbori, ki jih je vodil oziroma zbori, v katerih je pel. Dobili so jih: *UPZ Emil Adamič Slovenije* – srebrna plaketa – *Naša pesem Maribor* (1974), *Moški zbor Lesarji Slovenije (Oktet Lesna)* – srebrna plaketa – *Naša pesem Maribor* (1982), *Moški zbor Lesarji Slovenije* – zlata plaketa – C. J. Segizzi, Gorica, Italija (1985), *Oktet Lesna* – Bernekerjeva nagrada občine Slovenj Gradec (1993), *Lovski oktet Podgorje* – Bernekerjeva plaketa občine Slovenj Gradec (1996), *Lovski oktet Podgorje* – Bernekerjeva nagrada občine Slovenj Gradec (2002) in *MKZ Carinthia Cantat Slovenj Gradec* – Bernekerjeva plaketa občine Slovenj Gradec (2006).

Z leve predsednik republike Slovenije Milan Kučan, župan občine Mislinja Mirko Grešovnik, minister za šolstvo dr. Slavko Gaber in ravnatelj OŠ Mislinja Tone Gašper ob otvoritvi podružnične šole Paški Kozjak dne 13. septembra 1997.

Osnovna šola Mislinja je srednje velika šola s podružničnimi šolami v Doliču in Završah ter do pred tremi leti tudi na Paškem Kozjaku. Upad števila otrok je bil razlog za ukinitve slednje, čeprav je bila šolska stavba na Kozjaku leta 1997 temeljito obnovljena. »Šola je v vsakem kraju hram učenosti in kulture in mora biti zategadelj tudi njena zunanja podoba ugledna«, je dejal Tone kot ravnatelj *Osnovne šole Mislinja* ob otvoritvi obnovljene podružnične šole Paški Kozjak.

Obnova mislinjske osnovne šole in njenih podružničnih šol se je pričela z izgradnjo prizidka k mislinjski šoli leta 1990, ko je spadala še pod občino Slovenj Gradec. V samostojni občini Mislinja se je obnova šolskih stavb nadaljevala leta 1997 s podružnično šolo Paški Kozjak, septembra leta 2003 je bila odprta obnovljena šola v Doliču in decembra 2006 še zadnja – šola v Završah.

Otvoritev prizidka k OŠ Mislinja dne 25. 8. 1990. Od leve: predstavnika podjetja Kograd Helena Čas in Mirko Garbus, nadzornik gradnje ing. Štefan Stravnik, na desni Tone Gašper.

Mislinjska osnovna šola velja za šolo, ki ima dobre učitelje in nudi učencem kvaliteten pouk. Učenci odhajajo z nje s kvalitetnim znanjem in praviloma pri nadaljnjem šolanju nimajo učnih težav. Tone je to šolo vodil skoraj polnih devetindvajset let, zato je dobro vedel, da za suhimi leti pridejo debela, ko lahko v materialnem pogledu pridobiš za šolo in pouk kaj več in da moraš takrat misliti na naslednja suha leta, da ustvariš primerne pogoje za pedagoško delo.

Učiteljski zbor OŠ Mislinja junija 2003.

Vsak kolektiv potrebuje tudi družabne in sprostitvene aktivnosti. Za nekatere je na mislinjski šoli poskrbel sindikat, za nekatere zahtevnejše, planinarjenje na primer, pa skupina planincev, s katero so osvojili kar nekaj domačih in tujih vrhov.

»Planinci« OŠ Mislinja na Sonblicku v Avstriji (3106 m) dne 13. avgusta 2002. Tone prvi z leve, sledi mali Andrej Javornik, ob njem njegov oče Albert, naslednja sta Lucija in Tomo Strmčnik in na desni Simona Rošer, sestra Tatjane, šolske tajnice, ki čepi spredaj.

Upokojitev je resna prelomnica v življenju. Kar naenkrat je konec obveznosti, skrbi, pa tudi konec druženja s sodelavci, kavnice ob jutranjih sestankih in za šolnika nič več otroškega živ-žava po hodniku in na šolskem dvorišču. Tone se je upokojil po skoraj 43 letih dela v šolstvu 1. januarja 2007. Kolegice in kolegi iz uprave in v zbornici šole so ga vedno veselili, če si vzame čas in pride na kratek klepet in kavico v šolo.

Slovo od kolektiva OŠ Mislinja v restavraciji Aerodrom v Turiški vasi dne 24. 2. 2007. Nova ravnateljica Maksimiljana Kralj ima besedo!

Vsekakor je po upokojitvi več časa za družino, za številne opravke, ki jih prej odložiš ali se jim v celoti odrečeš. Prejšnji hobi postane osnovna dejavnost, delo na vrtu resno opravilo in vzdrževanje hiše skoraj poklic.

Družina in bližnji sorodniki, zbrani na družinskem pikniku dne 2. septembra 1996.

Januarja leta 1996 je bil ustanovljen *Lions klub Slovenj Gradec*, ki združuje preko trideset članov iz vseh treh dolin Koroške. Njegova osnovna dejavnost je pomoč slepim in slabovidnim, torej humanitarna dejavnost, ob tem pa imajo člani tudi razna izobraževanja, predavanja in sodelovanja s soslednjimi klubi v Sloveniji in izven nje. Tone je eden od ustanovnih članov *LC Slovenj Gradec*, predsednik kluba je bil v lionističnem letu 2005/06, sedaj pa je v klubu zadolžen za sodelovanje s šolami v Koroški regiji v okviru natečaja *Plakat miru*.

MKZ Carinthia Cantat Slovenj Gradec dne 22. 6. 2007 na odru grajske dvorane v Wiesu v Avstriji, kjer je Lions klub Slovenj Gradec poklonil Lions klubu Deutschlandsberg dobrodelni koncert.

Oktet Lesna v prvem sestavu 7. marca 1980 na nastopu v galeriji Mladinske knjige Slovenj Gradec.

Leta 1977 je bil v Slovenj Gradcu ustanovljen oktet *Korotan*, ki se je po treh letih delovanja, ko je pokroviteljstvo nad oktetom prevzela *Lesna Slovenj Gradec*, preimenoval v *Oktet Lesna*. V prvem sestavu so peli Karli Pruš in Miha Pušnik - bariton, Božo Zemljč in Tone Gašper (umetniški vodja) - drugi tenor, Sašo Dolinšek in Jože Konečnik - bas ter Adi Primožič in Franjo Murko - prvi tenor. Kar pet pevcev iz prvega sestava je ostalo v oktetu vseh 31 let. Na novo so se pridružili: Matjaž Zanoškar, Brane Dolinšek in Slavko Pangerc, nazadnje še Andrej in Dani Breznik.

Oktet je s svojimi prepričljivimi nastopi in interpretacijo koroške ljudske pesmi vedno prepiral poslušalce in žel številna priznanja. Ves čas je skrbel za tonsko snemanje in arhiviranje svojega repertoarja, zato se je v vseh letih nabralo veliko posnetega gradiva. Prva snemanja so bila namenjena rednemu programu *Radia Maribor* in *Radiu Ljubljana*. Samostojno avdio kaseto je izdal leta 1990, nato pa leta 1992 video kaseto z naslovom *Pesem o Koroški, Koroška v pesmi* leta 1992, 1997 in 2002 pa še zgoščenki.

Oktet Lesna je kot prvi slovenski pevski sestav leta 1992 zapel slovensko himno pod slovensko zastavo ob palači Združenih narodov v New Yorku v Združenih državah Amerike.

Oktetovci so večino svojih gostovanj po vseh kontinentih sveta organizirali sami, kljub temu pa smo k sodelovanju povabili tudi *Slovensko izseljeniško matico v Ljubljani*, ki pa je le enkrat samkrat poslala na turnejo z njimi svojega predstavnika. Na poti v ZDA in Avstralijo pa jim je pomagal odpreti vrata v palačo OZN ali v mestno hišo mesta – glasnika miru takratni župan mesta Slovej Gradec Janez Komljanec, ki je potem oktet tudi spremljal na turneji.

Tone z županom Janezom Komljancem v Sidneyjski operi dne 18. 6. 1997.

Tonetov ljubezen do planin se je udejanjala tudi z *Oktetom Lesna*, ki je bil vrsto let gost *Zavarovalnice Triglav*, ko je priredila shod slovenskih gospodarstvenikov na pohod na Triglav pod imenom *Slovenski vrh na slovenskem vrhu*. Oktet je redno nastopil v večernem programu v domu na Kredarici, naslednje jutro pa še na vrhu Triglava ob Aljaževem stolpu.

Oktet Lesna na Triglavu julija 2004.

Tone je vodil *Oktet Lesna* vseh 31 let in z njim prepotoval dobršen del sveta. Oktet je bil zelo mobilna skupina, dovolj je bil malo večji kombi, pa so lahko šli na pot v bližnje kraje ali po Evropi. Tudi za pot čez lužo ni bilo veliko težav, saj jih je bilo samo osem in se je denar hitro našel.

Zanimiva je statistika oktetovih gostovanj:

Švica (1979, 1982, 1985, 1990, 1995), Nemčija (1990), Danska (1990, 2000), Švedska (1990), Avstrija (1982, 1985, 1988, 1989, 1992, 1994, 1996, 2004), Italija (1986, 1994), ZDA (1992, 2002, 2004), Kanada (1992), Ukrajina (1993), Irska (1994), Češka (1993, 1994), Velika Britanija (1994), Norveška (1994), Grčija (1995, 1998), Avstralija (1997), Južna Amerika – Argentina, Čile, Peru, Bolivija (1999), Iran (2001), Islandija (2003), Bosna (2005), Črna Gora (2006).

Oktet Lesna je januarja 2005 svojemu častnemu članu pokojnemu Vinku Cajniku na njegovem domu s pesmijo voščil za rojstni dan.

Novo obdobje in nov izziv v Tonetovem zborovodskem delu pomeni ustanovitev *Mešanega komornega zbora Carinthia Cantat* oktobra leta 1996. Čeprav je pred leti že vodil mešani mladinski zbor Mislinja, je po dolgoletnem delu s šolskim mladinskim zborom in odraslimi moškimi zbori nov mešani zbor zapel drugače – sveže in kristalno čisto.

Nastop Mešanega komornega zbora Carinthia Cantat na srečanju odraslih pevskega zbora Mislinjske doline dne 21. marca 1998.

Odrprtost in povezanost mesta Slovenj Gradec s pobratenimi občinami ter asociacija mest glasnikov miru so predvsem za kulturnike izjemna priložnost, saj se največ srečanj organizira na kulturni ravni. Mesto Slovenj Gradec je imelo v glavnem pri teh izmenjavah srečno roko. Zbor Carinthia Cantat je bil leta 2000 povabljen na Japonsko v pobrateno mesto Arai, kjer je na festivalu *Slo-fest* predstavil slovensko kulturo.

Člani MKZ Carinthia Cantat v Tokiu na Japonskem v oktobru leta 2000.

Tone je ob peti obletnici v zborov bilten zapisal naslednjo misel: »Mešani komorni zbor Koroška poje – Carinthia Cantat je poklon slovenski in še posebej koroški pesmi, ki je moja ljubezen in danes zagotovo tudi del življenja. Če sem doslej kaj naredil za ohranitev neizmerne zakladnice ljudskega pevskega izročila, sem še posebej ponosen na vse lepo zapete pesmi, ki so jih zapeli zbor Carinthia Cantat, Oktet Lesna ali Lovski oktet pod mojo taktirko ...«

Zbor je kar nekajkrat gostoval v tujini – v Avstriji (1997, 1999, 2001, 2003, 2004, 2007, 2008, 2010), Nemčiji (1998, 2002), na Japonskem (2000), v Koreji (2000), na Češkem (2004), v Italiji (2004), na Hrvaškem (2003, 2009), v Makedoniji (2006) in v Poljski (2008).

Leta 2006 je bil zbor povabljen v Skopje na *Skopsko leto*, kjer je skupaj s slovenskim zborom *France Prešeren* iz Skopja izvedel celovečerni koncert, katerega posnetek je predvajala MKTV.

V Skopju so bili pevci in njihovi partnerji, ki so bili z njimi na turneji, 25. 6. 2006 povabljeni v goste k pianistki, ki zbor običajno spremlja na koncertih, Maji Kastratović, ki živi v Slovenj Gradcu kjer poučuje na glasbeni šoli. Z možem Aleksandrom Čaminskim pa imata v predmestju Skopja svoj dom.

Tonetova misel je bila, da se zbor mora »stehati«, pomeriti z drugimi zbori na tekmovanju in se s tem umestiti v slovenski zborovski prostor. Zbor Carinthia Cantat je prvi in doslej edini slovenjgraški odrasli zbor, ki je tekmoval na zborovskem tekmovanju. V letih 1999, 2001 in 2003 je trikrat zapored tekmoval na *Naši pesmi* v Mariboru in prejel najprej bronasto in nato dve srebrni plaketi mesta Maribor. Zbor prav tako skrbi za arhiviranje in dokumentiranje svojega dela s studijskim snemanjem – izdal je dve zgoščenki: leta 2001 prvo z naslovom *Nocoj je pa en lep večer* in leta 2006 drugo z naslovom *Desetnica*.

MKZ Carinthia Cantat na letošnjem srečanju odraslih zborov v avli Druge osnovne šole v Slovenj Gradcu dne 19. 3. 2010.

Jože Potočnik

HUGO WOLF, ROJSTNA HIŠA, LASTNIŠTVO, POREKLO ...

KULTURA

ROJSTNA HIŠA Slovenj Gradec, Glavni trg 40 (sedaj *Glasbena šola Slovenj Gradec*)

Oče Philipp Wolf (1. 5. 1828–9. 5. 1887, Slovenj Gradec) se poroči 1851 s Katharino Nussbaumer (Orehovnik) v Pliberku, kjer nato živi do smrti očeta Franca (31. 3. 1853)

1856 – oče prevzame lastništvo rojstne hiše in očetovo usnjarsko obrt v Slovenj Gradcu.

13. 3. 1860 se rodi Hugo Wolf.

1865 Hugo začne obiskovati dvojezično osnovno šolo v Slovenj Gradcu; sočasno ga poučuje klavir učitelj Sebastian Weixler. Oče prepeva v moškem zboru, igra violino v hišnem kvintetu (Pfeifer, Philipp Wolf, Franz S. Hafner, Anton Urschitz in Sebastian Weixler) in vodi družinski orkester.

1867 požar uniči hišo, delavnico, skladišče in gospodarsko poslopje (po ustnem izročilu je bil požar podtaknjen).

Oče obnovi stanovanjsko poslopje in vse ostalo.

1872 oče postane šolski nadzornik in sodeluje v krajevnem šolskem svetu.

Po očetovi smrti (9. 5. 1887) prevzame lastništvo mati Katharina Wolf (18. 1. 1824–25. 10. 1903). Oče in mati sta pokopana v družinski grobnici v Slovenj Gradcu. Oba sta govorila s slovenskimi strankami slovensko, v družini pa so uporabljali nemški jezik.

22. 2. 1903 umrl Hugo Wolf (Dunaj). Pokopan je na dunajskem centralnem pokopališču v bližini Schuberta in Beethovna.

6. 9. 1903 – *Društvo Hugo Wolf* z Dunaja in glasbeniki iz vse Evrope odkrijejo na pročelju rojstne hiše spominsko ploščo (navzoča tudi mati).

Po velikem požaru v mestu (10. 5. 1903) je mati Katharina darovala cerkvi sv. Elizabete veliko barvno okno v spomin na svojega slavnega sina.

1905 prevzame lastništvo sestra Adrienne Wolf (24. 2. 1867–3. 8. 1923), poročena Koršič.

1924 postane lastnik Adriennin mladotni sin Oto Koršič (zdravnik). V hiši stanuje brat Gilbert Wolf (14. 4. 1862–27. 11. 1938).

1932 odkupita rojstno hišo sorodnika

brata Hubert in Walter Vošnjak iz Šoštanja (lastnika tovarne Usnja v Šoštanju).

1940 dr. Walther Rauschenberger (Frankfurt – Leipzig) izdela nemško (nacistično) verzijo Wolfovega rodovnika, kjer dokazuje germansko poreklo očetovih prednikov.

7. 5. 1943 odkupi rojstno hišo nemška (nacistična) oblast.

5. 9. 1943 otovoritev muzeja *Hugo Wolf* v rojstni hiši in tudi nemške glasbene šole. Muzej uredi prof. Hans Wamlek, ki deluje med drugo svetovno vojno na Ptuj.

1944 nemška oblast želi preimenovati mesto Slovenj Gradec (Windischgraz) v Hugo Wolf Stadt (predlog).

20. 6. 1945 – po končani 2. svetovni vojni nova slovenska oblast odstrani spominsko ploščo Hugu Wolfu s pročelja rojstne hiše, likvidira muzej in ukine glasbeno šolo. Nekaj eksponatov iz muzeja in odstranjeno spominsko ploščo reši in shrani slovenjgraški župnik Jakob Soklič, nekaj gradiva pa odnese prof. Bogo Tepi v *Pokrajinski muzej Maribor*. Nato prevzame vse skupaj Sergej Vrišer in zaboj z ostanki muzejskih eksponatov preide v varstvo *Pokrajinskega arhiva* v Mariboru. Zaboj odložijo na podstrešje.

15. 8. 1950 preide lastništvo nad rojstno hišo v splošno ljudsko premoženje, v prostore pa se vselijo različni stanovalci.

Dragoceni Wolfov klavir, ki je bil razstavljen v muzeju, odpelje Janko Kolerič, ki stanuje v Šmartnu. Čez čas je prevzel klavir Franc Švab, nato Janez Grobovšek in potem še Alojz Areh. Ker mu je v stanovanju zavzel preveč prostora, ga je dal leta 1988 pod kap in čez zimo je popolnoma razpadel.

23. 3. 1951 postane lastnik rojstne hiše *Mestni ljudski odbor Slovenj Gradec*.

Avstrijski konzulat prosi Sokliča, da mu sporoči, kako je z Wolfovo zapuščino v Slovenj Gradcu.

1. 9. 1953 je ustanovljena *Glasbena šola Slovenj Gradec* s sedežem v rojstni hiši Huga Wolfa. Jože Leskovar postane prvi učitelj klavirja.

23. 2. 1954 dobi lastništvo nad rojstno

hišo *Glasbena šola Slovenj Gradec*. Stanovalci se postopoma izselijo in prepustijo prostore v uporabo *Glasbeni šoli Slovenj Gradec*. Ker ni denarja za vzdrževanje (...?!), zgradba počasi propada: streha pušča vodo, zruši se leseni hodnik (gang) na dvorišču, okna in vrata so preperela, ruši se strop, v stavbi še vedno stranišče na štrbunk ...

6. 3. 1960 odkrije Občina Slovenj Gradec slovensko spominsko ploščo Hugu Wolfu na pročelju rojstne hiše. Ob 100. obletnici rojstva podari rojstni hiši znani slovenjgraški slikar prof. Karel Pečko lep veliki barvni portret skladatelja. Župnik Jakob Soklič zaupa Leskovarju, da so bili tudi očetovi predniki slovenskega porekla, vendar se o Wolfu v Slovenj Gradcu ne sme govoriti. V kleti župnišča mu pokaže odstranjeno spominsko ploščo, ki jo je leta 1945 skrivaj prenesel v kletne prostore župnišča in jo tam prekril z odpadnimi predmeti.

1974 zaradi hitrega naraščanja prebivalcev v mestu porušijo staro mestno pokopališče, da bi tako pridobili prostor za novo stanovanjsko naselje.

24. 4. 1974 je grob (nagrobna plošča grobnice) rodbine Wolf prenesen na starotrško pokopališče, stenske nagrobne plošče pa v rojstno hišo.

1. 7. 1984 postane ravnatelj *Glasbene šole Slovenj Gradec* Jože Leskovar, ki leta 1985 ob pomoči delovnih organizacij zgradbo temeljito prenovi (nova streha, okna, vrata, obnovljen strop, nov omet, obnovljeno pročelje, nove učilnice, stranišče ...). Na dvorišču so bile na obnovljeno obzidje vzdane poleg nemške spominske plošče Hugu Wolfu še nagrobne plošče staršem (Philipp, Katharina) ter sestri Adrienni in bratu Gilbertu.

1985 prične J. Leskovar raziskovati poreklo prednikov Huga Wolfa. Ker ne najde nobenih uradnih dokumentov, gre v Maribor v *Pokrajinski arhiv*, a mu tam povedo, da ne razpolagajo z nobenimi dokumenti o Wolfu (!?).

Potem gre v *Škofijski arhiv* in ob nesebični pomoči prof. dr. Antona Ožingerja pride do starih krstnih knjig v župnišču v Šentjurju pri Celju, kjer nato po dolgotrajnih iskanjih po starih krstnih knjigah in ob pomoči prof. dr. Jožeta Mlinariča in Marka Košana najde izvirne podatke o starših Maximiliana Wolfa, ki so se pisali Vouk. Ta rod s tem priimkom

tam živi še danes.

Maksimiliana (ki se je pozneje preselil v Slovenj Gradec), je prinesla h krstu nemško govoreča botra Marija Ana Torta, ki je bila plemiškega rodu (Grienthal). Krstitelj kaplan Sebatian Vrbančič, ki je bil v službi šele četrty dan, je zaradi neizkušenosti in površnosti pomotoma zapisal očetov priimek Vouk v ponemčeni obliki Wolf, kot je rekla nemška botra. Tri leta pozneje je prinesla ista botra h krstu brata Francisca in isti krstitelj je zapisal očetov priimek zopet v slovenski obliki – Vouk.

Maksimilian se je nato kot usnar preselil v Slovenj Gradec in nadaljeval svoj rod s ponemčenim imenom – Wolf.

1986 gre Leskovar zopet v *Pokrajinski arhiv Maribor* in takrat mu prof. Viktor Vrtnjak skrivaj pokaže na podstrešju staro zaprašeno škatlo, v kateri so bili dragoceni dokumenti, ki so bili leta 1945 preneseni iz Slovenj Gradca v Maribor.

Rojstna hiša Huga Wolfa je proglašena za kulturno-zgodovinski spomenik mednarodnega pomena.

Skladateljeva rojstna hiša

1987 Jože Leskovar dokaže slovensko poreklo družine Wolf tudi po očetovi strani in izdela novi rodovnik.

10. 4. 1987 otvoritev majhnega spominskega muzeja o Hugu Wolfu v dvorani *Glasbene šole* ob navzočnosti staroste slovenskih muzikologov dr. Dragotina Cvetka ter Tomaža Faganela in še živečih sorodnikov (Adrienne Wolf – Srebot – nečakinja iz Ljubljane; Ilse Sterzelba – nečakinja iz Graza; Diether Korschitz – pranečak iz Weiza in Tatjana Rejec – Srebot, pranečakinja iz Ljubljane).

15. 6. 1987 rojstno hiše obišče nemški muzikolog in glasbeni publicist Kurt Honolka iz Stutgarta, ki piše novo knjigo o Hugu Wolfu. Zanima ga zgodovinska resnica o poreklu in izvoru Wolfovega rodu. Seznani se z novimi dokazi Jožeta Leskovarja o slovenskem poreklu družine Wolf – Vouk.

23. 2. 1988 TV oddaja *Osmi dan*: Darja Korez pripravi oddajo o slovenskem poreklu Huga Wolfa. Nastopajo Jože Leskovar, dr. Dragotin Cvetko in dr. Primož Kuret. Prikazane so dragocene originalne stare krstne knjige, v katerih je zapisan tudi Joseph Vouk, oče Maximiliana Wolfa s slovenskim priimkom.

17. 8. 1988 izide v Stutgartu nova knjiga o Hugu Wolfu nemškega avtorja Kurta Honolke: *Hugo Wolf – njegovo življenje, delo in čas*. V njej avtor prvič objavi Leskovarjeve dokaze o slovenskem poreklu Wolfovih prednikov in s tem izove pravo mednarodno senzacijo – zlasti v krogih glasbenih strokovnjakov. Rojstno hišo obiščejo glasbeniki iz vsega sveta, med drugimi tudi predsednik društva *Hugo Wolf* z Dunaja mag. Leopold Spitzer in prav tako predsednik društva *Hugo Wolf* iz Tokia prof. Eishi Kavamura.

22. 10. 1988 je objavljen v *Delu* intervju Marjana Zlobca z Jožetom Leskovarjem o njegovih odkritjih dokazov o slovenskem poreklu prednikov Huga Wolfa.

Novembra 1988 Jože Leskovar po srečnem naključju najde na Ptujju na podstrešju hiše Vere in Vika Hodnika dragoceno zbirko Hansa Wamleka, ki jo je nameraval razstaviti v muzeju Huga Wolfa v Slovenj Gradcu, a je moral ob koncu druge svetovne vojne na hitro zapustiti našo domovino. Leskovar je dokumente našel tik preden so jih stanovalci hoteli odpeljati na smetišče.

1988 slovenski muzikolog dr. Dragotin Cvetko na Leskovarjevo željo objavi v mednarodni glasbeni reviji *Die Musikforschung* vest o slovenskem poreklu družine Wolf – Vouk.

1988 pričetek priprav na velike slovesnosti ob 130. obletnici rojstva skladatelja Huga Wolfa.

V Ljubljani je imenovan Pripravljalni odbor za proslavo 130. obletnice rojstva Huga Wolfa. Za predsednika je bil izbran skladatelj prof. Marjan Lipovšek, za glavnega tajnika pa Jože Leskovar. Zelo aktiven in v veliko pomoč je bil Jože Humer. Profesorica Majda Eržen pregleda v mariborskem pokrajinskem arhivu najdene dokumente o Wolfu, da bi pomagala pripraviti razstavo ob 130. obletnici rojstva Huga Wolfa; nato se ne odloči za sodelovanje.

1989 Leskovar da pobudo za snemanje TV filma o Hugu Wolfu. Ker ni potrebnih finančnih sredstev, gre v Ljubljano na RTV, da bi tam pridobil pristanek pristojnih ljudi. Da bi pri ustreznih osebah vzbudil zanimanje za snemanje filma, odpelje 3. 7. 1989 s svojim avtomobilom gospo Mijo Anžekovič - Jankovič in Jasno Novak - Nemec v Avstrijo, kjer obiščejo vse kraje, kjer je bival in deloval Hugo Wolf. Dogovorijo se, da bodo film o Hugu Wolfu posneli do jubileja 1990.

13. 6. 1989 slavnostni koncert na novem koncertnem klavirju dunajske tovarne Bösendorfer, ki bo odslej trajna last rojstne hiše Huga Wolfa.

1989 profesorica dr. Manca Špendal pregleda v *Pokrajinskem arhivu* najdene dokumente, jih uredi in pripravi za razstavo ob prvi uprizoritvi Wolfove opere *Corregidor* v Mariboru – **2. 3. 1990**. To je bila prva izvedba tega dela v takratni Jugoslaviji.

13. 3. 1990 osrednja slovesnot ob 130. obletnici rojstva skladatelja Huga Wolfa v Slovenj Gradcu:

- odkritje doprsnega bronastega kipa na pročelju rojstne hiše (avtor Mirsad Begić), govorec kulturni minister Vladimi Kavčič;
- koncert Wolfovih samospevov v rojstni hiši v izvedbi solistke Eve Novšak-Houška, mezzosopran, Milena Josifovič, klavir;
- otvoritev velike mednarodne razstave o Hugu Wolfu v *Galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu* (avtor dr. Margareta Saary z Dunaja);
- slavnostni koncert simfoničnega orkestra

RTV Ljubljana (Anton Nanut) in komorna zbor (dr. Mirko Cuderman) ter solisti v športni dvorani v Slovenj Gradcu, neposredni prenos RTV Ljubljana;

- koncerti v Mariboru, Ljubljani, Celovcu, Trstu ...

16. in 17. 3. 1990 republiški zborovodski seminar s temo *Zborovska dela Huga Wolfa* v skladateljevi rojstni hiši.

3.-6. 4. 1990 Slovenski glasbeni dnevi na temo *Glasba in poezija* ob mednarodni udeležbi muzikologov (Hugo Wolf). Obisk rojstne hiše in razstave ter opere *Corregidor* v Mariboru.

20.-22. 4. 1990 zborovsko tekmovanje *Naša pesem* v Mariboru – v obveznem programu pesmi Huga Wolfa.

19. 11. 1990 koncert samospevov Huga Wolfa v *Cankarjevem domu* v izvedbi svetovno znane mezzosopranistke Marjane Lipovšek – neposreden TV prenos.

V rojstni hiši Huga Wolfa nastopajo slavni pevci, solisti iz Evrope, Amerike in Japonske.

22.-30. 5. 1993 prva mednarodna polna solopevska šola *Interpretacija samospevov Huga Wolfa* (vodi Kurt Widmer iz Švice ob pomoči Brede Zakontik iz Salzburga).

31. 5. 1993 ustanovljeno slovensko *Društvo Hugo Wolf* v Slovenj Gradcu. Prvi predsednik postane Jože Leskovar.

Vsakega 13. marca Društvo Hugo Wolf organizira koncert Wolfovih samospevov v počastitev njegovega rojstnega dne.

28. 11. 1994 izide knjiga Jožeta Leskovarja in Modeste Wolf (sestre Huga Wolfa) *Spomini na dom* (v slovenskem in nemškem jeziku z originalnim dokumentarnim gradivom).

8. 9. 1994 predstavitev novega slovenskega TV filma o Hugo Wolfu – *Poklicani in izbran*, scenaristka Jasne Novak, režija Marjana Frankoviča ter strokovna pomoč Jožeta Leskovarja in Leopolda Spitzerja.

Ob velikem prizadevanju dr. Mance Špendal je bila v Mariboru **16. 10. 1995** odkrita spominska plošča Hugu Wolfu, Mladinska 5, kjer je prebival v letih 1874 do 1875.

1998 ... načrtujemo preureditev rojstne hiše Huga Wolfa v muzej. Glasbena šola pa se bo preselila v novo zgradbo.

Jože Leskovar
Slovenj Gradec, 1998

Hugo Wolf v izboru novejših slovenskih in nemških virov

V letu 2010 tudi v Slovenjem Gradcu, rojstnem mestu znamenitega skladatelja Huga Wolfa (1860–1903), praznujemo 150-letnico njegovega rojstva. *Mestno društvo Hugo Wolfa*, ki ga vodi Franjo Murko, po svoji strani skozi vse jubilejno leto skrbi za prireditve v počastitev skladateljevega spomina. Večinoma so osredotočene na Wolfovo rojstno hišo, ki po nedavni izselitvi glasbene šole v druge prostore končno postaja prvi Wolfov muzej v Sloveniji, če izvzamemo tistega, ki so ga tu že imeli Nemci med II. svetovno vojno. Okupator je celo poskušal uveljaviti preimenovanje kraja v 'Hugo Wolf Stadt' (= Mesto Huga Wolfa), a se je nekako le bolj obdržalo uporabnejše oziroma uveljavljenejšo staro nemško ime Windischgraz, ki ga je prvi poslovenil Primož Trubar z obliko Slovenski Gradec. Dokaj skladno z zgodovinskim pomenom je po osvoboditvi v tej stavbi delovala glasbena šola Slovenj Gradec vse od usta-

KULTURA

Hugo Wolf (1860–1903)

novitve leta 1953 (ravenska je bila ustanovljena tri leta pozneje, radeljska pa 1959). Težko bi ocenil, koliko se kaj glasboslovje še ukvarja z našim Wolfom in upošteval bom v časovnem vrstnem redu lahko le nekaj virov, ki jih imam ravno na voljo. Najstarejša sta leksikona *Cankarjeve založbe* iz let 1984 in 1988. Prvi je naslovljen glasba; zelo skromno omenja geslo *samospev* (*Lied*) kot klavirsko pesem, ki jo je v precej dolgi vrsti glasbenikov gojil tudi Hugo Wolf, recimo ob sodobniku Gustavu Mahlerju. Knjiga ima dobrih 300 strani, druga, z naslovom *glasbeniki*, ne pri prvem ne pri tem ni upoštevano pravilo o pisanju naslovov z veliko začetnico, je s skoraj 440 stranmi za približno tretjino obsežnejša. Napisal jo je Krešimir Kovačević, prevedla Nada P. Starič in uredila Meta Sluga. Wolfa prikaže na nekaj manj kot polovici strani, a zajema bistvene podatke o Wolfovem delu in visoko ovrednoti nepresegeljive skladbe na verze največjih pesnikov v nemškem jeziku in mu priznava, da je pri tem je ustvaril lasten slog in nov vrhunec v nemški vokalni liriki. Veličasten *Goethe - Lexikon* s 1330 stranmi je napisal Gero v. Lipert in ga objavil leta 1998. Samostojnega gesla Wolf sicer nima, pa sem ga naslutil in našel v geslu *Vertonungen* (= *Uglasbitve*) z navedkom, da mu pripada dostojnih 58 uglasbitev Goethejevih pesmi. Tudi to Lipertovo delo si drznem zamišljati kot primerno dodatno spodbudo za kakšno novo slovensko, predvsem pa koroško Wolfovo monografijo. Za *Meyerjev leksikon* iz leta 1999, sicer opredeljen kot žepni, vendar kar v 25 zvezkih, velja, da je Wolfovo geslo z njegovo lepo sicer po velikosti izkazniško sliko vred obdelano močno strnjeno, vendar z lepim začetkom: H. W., *13. 3. 1860 Windischgraz (danes Slovenj Gradec, Slovenija). Ovrednoti ga zlasa s tem, da je pevski glas izvrstno povezal z jezikovnimi poudarki vsebine in tako oblikoval povsem samostojne glasbene dele. Naštevava večino Wolfovih del vključno s sklepno opero *Der Corregidor* (1896), ki smo jo pred nekaj leti doživljali v mariborski operi. Dodan je kratek spisek iz zelo obsežnega seznama knjižnih del, med katerimi torej še vedno čakamo na prvo slovensko monografijo. Lastno geslo Hugo Wolf sem pričakoval vsaj še v šolskem glasbenem leksikonu zna-

menite založbe *Duden*, vendar se moramo zadovoljiti s kratkimi oznakami samo v geslu *Lied* z izpeljankami ter knjižnih zbirk italijanskih in španskih pesmi. Dobesedno enako se Wolfu godi v splošnem šolskem leksikonu iste založbe z letnico izida 2000. Je pa povsem celovito obdelan v 15. knjigi *Enciklopedije Slovenije* (2001) skupaj z omembo, da je po materi slovenskega rodu. Za zapis je poskrbel Primož Kuret; končuje ga z navedkom o *Društvu Hugo Wolf* v Slovenj Gradcu, ki prireja koncerte Wolfove glasbe in skrbi za znanstveni študij njegove umetniške ustvarjalnosti, dodal pa je tudi izbor zadevne slovenske in nemške literature. Po vsem tem sem se končno približal moji bežni spodbudi v časopisu *Frankfurter allgemeine Zeitung* (10. julij 2010) v članku *Autographen bei Stargardt in Berlin | Podpisi avtorjev (na dražbi) pri Stargardtu v Berlinu*. Recimo, da je članka za kakšno petino strani. Prebiral sem ga z zanimanjem, saj je bilo očitno, da večina podpisov pripada književnikom in tu imamo redko priložnost, da vidimo, kako se trži njihov bolj ali manj najkrajši zapis. Takoj bomo spoznali, da je vreden veliko in nedvomno več kot posamezna natisnjena knjiga. Wolfov rokopis uglasbitve pesmi *Heimweh / Domotožje* nemškega pesnika Josepha Eichendorffa (*13. 3. / kot. HW / 1788–1857) so namreč na omenjeni dražbi prodali za visoko ceno 40.000 evrov, precejšnja pa je bila že izklicna cena 12.000 evrov. Naj za primerjavo iz istega vira navedem danes svetovno uveljavljenega avstrijskega pisatelja Petra Handkeja, doma pri Grebinju na Koroškem, po materini strani slovenskega rodu; njegov kratek rokopis v obsegu sicer manj kot polovice ene strani z izklicno ceno skromnih 150 evrov je bil prodan za vsega 450 evrov. Vendar mimo Handkeja Slovenci ne moremo kar tako, kot recimo *Leksikon slovenske književnosti* iz leta 1996, ki ga sploh ne pozna, čeprav je njegova najbolj slovenska knjiga *Die Wiederholung* (1986), v prevodu Silvije Borovnik *Ponovitev*, tudi v slovenščini izšla celo že leta 1988.

Franček Lasbaher
Šmartno, 27. 10. 2010

GRMOVŠKOVI IN ŽOLNIRJEVI

V SLOVENJ GRADCU

**DVE GENERACIJI ODLIČNIH UČITELJEV IN
KULTURNIKOV, TRI GENERACIJE ZVESTE
PLANINSKIM POTEM**

Miloš Grmovšek (1874–1956)

Po zlomu Avstro-Ogrske 1918 in nastanku prve Jugoslavije je Slovenj Gradec obdržal sedež sreza (okraja) razen merenberskega sodnega okraja, ki so ga priključili k dravograjskemu srezu.

Med obema vojnama je sresko načelstvo imelo več oddelkov: med njimi so bili upravni, prosvetni, kmetijski, gozdarski, sanitarni, veterinarski, vojaški in drugi. Po odhodu nekaterih nemških družin so se v Slovenj Gradec priseljevali mnogi narodno zavedni ljudje različnih poklicev, med njimi je bilo tudi več Maistrovih borcev. Slovenski jezik je postal uradni jezik in mesto je izkazovalo slovensko podobo.

Med novimi imeni priseljencev je bila tudi družina Miloša Grmovška. Rojen je bil v Rajhenburgu (Brestanica). Učiteljišče je končal v Ljubljani, kjer je (kakor je zapisal njegov vnuk Miroslav Žolnir) osebno poznal Ivana Cankarja in Dragotina Ketteja. Grmovšek je od leta 1896 poučeval v šoli v Pilštajnu. Tu je poučeval in ravnateljaval Jožef Čížek, ko pa se je leta 1902 upokojil, ga je nadomestil kot šolski upravitelj Miloš Grmovšek. Leta 1900 se je poročil s Čížkovo hčerko Ano, učiteljico ročnih del. Ana je imela tri brate – duhovnike. Alojzij Čížek (1869–1933) je bil mestni župnik in dekan v Slovenj Gradcu od 1907 in po 25-letnem službovanju je »... prejel najvišje odlikovanje, ki ga sploh more dati, to je častno meščanstvo leta 1932. Častna diploma akademskega slikarja Maksima Gasparija karakterizira častnega meščana simbolično v vseh panogah njegovega javnega delovanja.« (Zapisnik Mestne občine Slovenj Gradec, 30. junij 1932) Naj dodamo, da je prvi častni občan mesta postal Franc Ksaver Meško leta 1924 in tudi njegovo listino je upodobil Gaspari.

Nadučitelj Miloš Grmovšek je bil marca

Miloš Grmovšek, okrajni šolski nadzornik in starosta našega planinstva

1919 z odlokom *Višjega šolskega sveta* v Ljubljani imenovan za sreskega (okrajnega) šolskega nadzornika v Slovenj Gradcu.

Franček Lasbaher, največji raziskovalec koroškega šolstva, je zapisal, da »... je Grmovšek imel na skrbi vsekakor zavidanja vredno število okrog 60 šol.« Te so bile na območjih političnih okrajev Slovenj Gradec, Marenberg (Radlje ob Dravi) in Šoštanj ter sodni in šolski okraj Gornji Grad. Danes si je težko predstavljati, kako je en sam šolski nadzornik zmozel obvladovati tolikšno zemljepisno razsežno območje. Znan je podatek, da je bil Miloš Grmovšek izboren pešec in odličen planinec ..., ki je svoje naporno delo opravljal z veseljem in veliko strokovno vnemo. Lasbaher zapiše: »O slednjem natančno pričajo podrobni zapisniki učiteljskih konferenc po opravljenem nadzorno svetovalnem pregledu, ki je na več razrednih šolah trajal več dni, kolikor je šola imela učiteljev ...«

KULTURA

(F. Lasbaher: Miloš Grmovšek – odličen šolnik in velik ljubitelj gora, v (90 let planinskega društva Slovenj Gradec (1919–1999)).

Miloša Grmovška je prevevala globoka narodna zavest, kar potrjuje tudi naslednji dogodek. Tujskoprometni odsek, katerega član je bil tudi Grmovšek, je zbiral denar in gradivo za turistični prospekt, ki naj bi izšel v 1000 izvodih v srbohrvaškem in nemškem jeziku, toda on kot okrajni šolski nadzornik in predsednik planinskega društva ter tujskoprometni odsek sta »... odrekla sodelovanje pri izdaji prospekta, če se isti ne izda tudi v slovenskem jeziku.« (J. Potočnik: Prispevek k zgodovini turizma v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini, v Planinski vestnik, 2008).

Miloš Grmovšek je aktivno sodeloval v učiteljskem društvu, 37 let je igral v slovenjgraškem orkestru, pel v pevskem zboru.

Umrli je 6. decembra 1956, pokopan je na starotrškem pokopališču.

Miloš Grmovšek, starosta našega planinstva

Miloš Grmovšek je v času svojega šolskega nadzorniškega službovanja v kronike zapisoval tudi šolska pohodništva. Na »planinski dan« so se odpravili na pot vsi učenci in učitelji. »Tako je npr. vsa pameška šola spomladi 1922 odšla na Sele, kjer jim je o kraju govoril tamkajšnji nadučitelj Šinigoj, še večje doživetje pa je bilo srečanje s pisateljem in

Člani upravnega odbora Koče pod Kopo leta 1954

Z leve: Štefan Verčnik (gradbeni mojster), Ervin Kralj (mizarski mojster), Lojze Briški, Bogdan Žolnir (odbornik), Franci Tiršek (odbornik), Ivo Skerlovnik in njegovi otroci, Miloš Grmovšek (predsednik društva), Anton Krofl (tesarski mojster), Miloš Prevorčič (odbornik) in neznanec.

selškim nadučiteljem Ksaverjem Meškom.« (Po F. Lasbaher)

Na otvoritvi nove poti na Urško leta 1932 se je na Plešivcu zbrala velika množica ljudi. »Na god sv. Cirila in Metoda (CMD), po oficialnem pozdravu gospodarja doma g. Kavca, se je podala številna družba z godbo in baklami na vrh, kjer se je prižgal kres. Nadzornik je kot predsednik CMD pozdravil vse navzoče goste ... in tihe želje so splavale tja čez sivo Peco, tja po Dravski, Ziljski in Rožni dolini, h Gospe sveti, k bratom naše krvi ... Pridi naša zvezda, pridi ... Kres je plapolal, tam na Pohorju, tam na koroški meji, po Savinjski in Dravski dolini je imel nebroj tovarišev. Bratje tam preko Karavank, gotovo ste jih videli. Vam so veljale te tople želje ...« (Nova doba, Celje, 9. julija 1932)

Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani je Milošu Grmovšku leta 1932 podelila diplomu »za izredne zasluge, ki si jih je pridobil z nesebičnim delom na narodno-obrambno polju«.

Miloš Grmovšek je bil od upokojitve leta 1936 do smrti predsednik Mislinjske podružnice oz. Planinskega društva Slovenj Gradec. »Po drugi svetovni vojni je imel pisarno kar doma, na Partizanski 2. Tu so si člani nabavili izkaznice, znamkice, naročali planinsko opremo, prevzeli objave za prevoze s popusti. Dijaki in študentje so ceneje potovali z železnico. (Miroslav Žolnir: M. Grmovšek, 80 let PD SG)

Starosta našega planinskega društva je bil organizator vseh domov na zahodnem Pohorju.

Po sestanku UO PD Slovenj Gradec, 1952

Z leve: Martin Prevorčič, Jože Mgdič, Hilda Vaupot, Miro Pruš, Anton Krofl, Štefan Verčnik, Miloš Grmovšek, Ervin Kralj, ..., Pačnik in Bogdan Žolnir. Foto Stanko Štruc

»6. decembra 1956 je umrl Miloš Grmovšek, star 82 let, planinec najčistejšega kova, marljivo delaven, vesten in požrtvovalen predsednik PD Slovenj Gradec. Koča pod Kremžarjevim vrhom in njena soseda na Pungartu sta bili plod njegove očetovske brige, slednja še posebna ljubljanka, zdaj poimenovana Grmovškov dom. Znale so bile njegove vzorne markacije.« (*Planinski vestnik*, 1957)

Planinska zveza Slovenije mu je za izredne zasluge podelila srebrni častni znak (1954), *Planinska zveza Jugoslavije* pa zlati častni znak (1955).

Slavica Grmovšek – Žolnir (1907–2004), odlična učiteljica

Slavica Grmovšek je bila rojena v učiteljski družini v Pilštajnu. Po končani osnovni šoli v domačem kraju je maturirala na učiteljski šoli v Mariboru in do upokojitve zelo uspešno opravljala pedagoški poklic. Njeni prvi učenci so bili na Muti, pozneje je poučevala v Šmartnem pri Slovenj Gradcu in od leta 1935 v Slovenj Gradcu, v graščini *Rotenturn*. V sedanjem poslopju gimnazije je delovala meščanska šola od leta 1920. Ko je banski šolski nadzornik pregledal njeno pedagoško delo, je v šolsko kroniko zapisal, da »... si je z dosedanjim poučevanjem pridobila velik strokovni ugled«. Čeprav je bil njen oče okrajni nadzornik, pri hčerki ni smel hospitirati.

Slavica Grmovšek se je poročila z učiteljem Bogdanom Žolnirjem leta 1938. To je bil čas vse večjega nemškega pritiska in 10. aprila 1941 je bila nemška vojska že v Slovenj Gradcu. Kmalu so sledile aretacije narodno zavednih meščanov in duhovnikov. Iz čakalnice na železniškem kolodvoru so aretirane preselili v šmarško župnišče. Ravnatelj muzeja Bogdan Žolnir je dogodke o slovenjgraških izgnancih objavil v *Mislinjski dolini* št. 9 in 11/12 (1960 in 61), besedilo *Selili so nas skozi taborišče Šmartno in Pregnanci v Užicah* pa v 7D (5. 10. 1978).

Iz moje domoznanske zbirke povzemam: »28. junija 1941 zvečer so Nemci iz Rajhenburga pripeljali naše može in 1. julija je vlak odpeljal z mariborskega kolodvora v neznano.« Žolnirjeva družina je pregnanstvo preživela v Srbiji, najprej v Užicah, nato v

Kruševu do junija 1945. Slavica Žolnir je v jeseni 1941 pisala staršem (Grmovškovim) v Slovenj Gradec: »Včeraj smo pozdravili v svoji sredini g. monsinjora F. K. Meška, ki je prenočil pri naših v sosednji sobi. Kako smilil se nam je ubogi siromak, ki je prišel večinoma peš iz Bosne (Pale), kamor je odšel na lastno željo iz Slavonske Požege. Povedal je, da je stric Alajzij Čížek še vedno tamkaj v zavodu s polno oskrbo in sem mu napisala pismo, ki ga je vzel s seboj. Danes zjutraj se je namreč odpeljal (g. Meško) v Beograd, kjer bo počakal na rešitev za Stično.« Mož Bogdan pa v pismu nadaljuje: »Meško je k sreči ostal živ. Četniki so ga našli in pripeljali v Užice. Zbrali smo mu 350 din, midva sva mu dala za vlak do Beograda.«

Po vrnitvi iz Srbije je gospa Slavica Žolnir ves čas do upokojitve 1964 poučevala v mestnem *Rotenturnu*. V tem času je v družini odraščala hčerka Jožica, ki je sedaj poročena Ruparel in živi v ZDA (Florida).

Tudi po upokojitvi je gospa Žolnirjeva posredovala znanje nemškega jezika mnogim mladim. Mnoge predvojne in povojne generacije, ki jim je širila obzorje in znanje v šoli, so ji hvaležne in se je s spoštovanjem spominjajo. Ob 97-letnici njenega osebnega praznika sem v *Viharniku* (št. 4, 2004) objavil njeno učiteljsko pot. In v naslednji številki se je oglasila njena nekdanja učenka Zofija Balant z naslednjim zapisom.

Slavica in Bogdan Žolnir s sinom Mirkom, Užice decembra 1941

Učenci 3. razreda v šolskem letu 1962/63

Od leve sedijo: Ivanka Gradišnik, Nevenka Bobnič, Dragica Gostenčnik, Marjana Britovšek, učiteljica Slavica Žolnir, Marjana Krenk, Vlado Beliš, Zdravko Vrhovnik

1. vrsta, stojijo: Majda Duler, Danica Kelc, Slavica Blodnik, Majda Garb, Zdenka Barl, Irena Japel, Vlasta Kocijančič, Zofka Balant (poslala čestitko), Apat Jože, Srečko Apačnik

2. vrsta, stojijo: Marjana Kotnik, Terezija Anželak, Anton Čoderl, Dušan Jontes (lastnik fotografije), Peter Čarf, Jože Gubej, Janez Čujež, Ivan Garbus, Milan Grm in Matjaž Beliš

Spoštovana gospa Slavica Žolnir!

Članek v Viharniku me je spodbudil, da Vam pišem. Vi ste bili naša učiteljica v 3. razredu osnovne šole otrokom, ki smo rojeni leta 1953. To je bilo šolsko leto 1962/63. Lepe in nepozabne spomine imam na Vas. Pisal sem se Zofija Balant, doma iz Gradišča, p. d. pri Rutniku. Tisto leto je pri nas strela zanelila požar, Vi ste poskrbeli, da sem imela v šoli brezplačno malico. Hvala Vam!

Vašega sina Mirka dobro poznamo kot velikega ljubitelja narave.

Danes sem Zofija Rotovnik, Lipa 51, Velenje in sem v službi na Šolskem centru Velenje.

Iskrene čestitke ob praznovanju in lepo pozdravljeni!

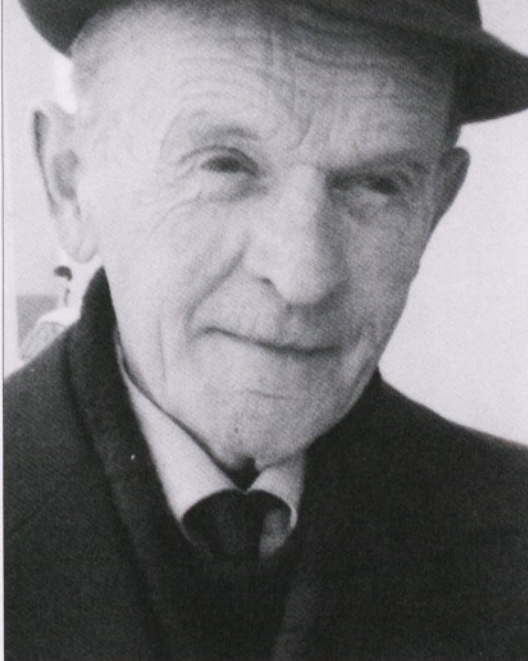
Bogdan Žolnir z učenci

**Bogdan Žolnir (1908–1997),
učitelj, muzealec, ljubitelj gora**

Žolnir, Oskarjev Bogdan, se je rodil 13. aprila 1908 v Olimju pri Podčetrku v učiteljski družini. Osnovno šolo je obiskoval na Ptujski gori, kjer je bil njegov oče nadučitelj. Meščansko šolo in državno moško učiteljske je končal v Mariboru 1927. Do leta 1941 je učiteljeval na številnih šolah po Sloveniji: Ribnica na Pohorju, Sv. Martin pri Vurbergu, Petrova vas v Beli krajini, Poljčane, nazadnje Šmartno pri Slovenj Gradcu. Njegova učiteljska pot je bila izredno bogata, vsestranska, delo je opravljal zavzeto.

Kot mnoge slovenjgraške družine je morala v izgnanstvo tudi Žolnirjeva. V Srbiji je sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem (o tem kasneje publiciral). Po osvoboditvi je nekaj časa učiteljeval v Šmartnem, nato v Šentilju pod Turjakom (sedaj *OŠ Mislinja*), se dokončno preselil v Slovenj Gradec, kjer je poučeval v nižji gimnaziji in vodil analfabet-ski tečaj.

V teh letih je z vsem žarom začel zbirati dokumentarno gradivo iz druge svetovne vojne. Mnogi starejši se še spominjajo, ko je obiskoval mnoge vasi in partizanske domačije ter zbiral pisno in fotografsko gradivo. Obravnaval je ne le vse tri koroške doline, segal je tudi v zamejsko Koroško. Ob 10-letnici ustanovitve OF je mesto ob Mislinji dobilo *Okrajni muzej NOB* in prvi ravnatelj je

Bogdan Žolnir (1908–1997)

postal Bogdan Žolnir, uradno pa je začel v muzeju delati 1953. *Muzej ljudske revolucije*, sedaj *Koroški pokrajinski muzej*, je prerasel v pomembno kulturno ustanovo, vodil ga je do upokojitve 1974 in potem še celih šest let.

Bogdan Žolnir je organiziral večje in manjše razstave, tudi potujoče razstave, zasnoval muzejske zbirke, ki so jih on in sodelavci stalno dopolnjevali.

Med številnimi kulturniki in državniki je muzej obiskal tudi dr. Aleš Bebler, ki je v spominsko knjigo zapisal: »Veliko in pretresljivo doživetje je bil zame obisk v tem muzeju. Ta zbirka dragocenih predmetov in slik je tako lepo prikazana, da more biti le uspeh dela, ki

KULTURA

Bogdan Žolnir z učenci v šolskem letu 1928/1929 – smučarsko tekmovanje

Bogdan Žolnir (Danko)

ga vodi srce in razum. Ravnatelj Žolnir ima oboje.«

V krajevnih glasilih je objavljala številne razprave in pripravil nekatere samostojne knjižne edicije: *Življenje in delo Franja Vrunča*, *Partizanski tisk ob Meži*, *Dravi in Mislinji*, *Slovenjgraški okraj med NOB*, *Slovenj Gradec ob 700-letnici (1251-1951)*. Z Miletom Pavlinom sta izdala *Protifašistični odpor*, *Koroška od začetka vstaje do konca leta 1943*.

Bogdan Žolnir je prihajal v muzej z veliko ljubeznijo – ni prihajal le v službo. Čeprav ni bil poklicni zgodovinar, je strastno zbiral in pisal in objavljala.

Njegove pripovedi so bile nazorne, žive in razumljive: zlasti takrat, ko je govoril mladim. Bil je varčen in skromen, ni iskal privilegijev niti takrat, ko je potreboval zdravniško pomoč. Pri delu je včasih naletel tudi na nerazumevanje, spopadal se je s težavami in ovirami, ki so ga o prizadele, toda niso ga potlačile.

Bogdan Žolnir je za izredno bogato delo prejel številna priznanja in nagrade: občinsko nagrado (1961), zlati znak OF (1970), *Valvasorjevo nagrado* (1973), leta 1976 je postal muzejski svetovalec, leta 1981 dobitnik *Bernekerjeve nagrade*, leta 1988 je postal častni občan občine Slovenj Gradec.

Koroški pokrajinski muzej je ob obletnici njegove smrti pripravil spominski večer, namenjen spominu na Bogdana Žolnirja, učitelja, muzealca in planinca, ustanovitelja in dolgoletnega ravnatelja našega muzeja. O njegovem dolgoletnem zavzetem delu sta govorila Marjan Linasi in Jože Potočnik. Spomine o njegovem zagnanem zbiranju gradiva so obudili mnogi razpravljalci, med njimi tudi zgodovinar Marjan Kos in dr. Risto Stojanovič, nekdanji ravnatelj slovenjgraškega muzeja.

Bogdan Žolnir je bil tudi velik ljubitelj narave in planinec. Za svoj prispevek je prejel diplomo Alojza Knafelca (1960), srebrni častni znak PZS (1961) in srebrni znak PZJ (1962).

Učitelj v Šmartnem 1939-1941

Josip Broz Tito je Slovenj Gradec prvič obiskal 4. 9. 1967, ob njem Bogdan Žolnir – ob grobnici v Parku herojev

Ko je učiteljeval v Ribnici na Pohorju, je v zimi 1928 na hrbtno stran fotografije zapisal »prvič na smučeh«, a že leta 1931 je vadil učence in prirejal smučarska tekmovanja.

Svoje znanje in izkušnje s smučanjem, planinstvom in turizmom je že zgodaj začel objavljati v strokovnem tisku. Kot učitelj v Šmartnem pri Slovenj Gradcu je v reviji za propagando tujskega prometa, turizma in gospodarstva *Jugoslovanski biseri* (št. 3-4, 1939) objavil članek *Smučarji, Velika Kopa vas vabi!*

V *Planinskem vestniku* (št. 5, 1958) je objavil članek *Planinske kočice v boju z oku-*

patorjem. V razpravi je obravnaval požgane kočice na Uršlji gori, Kremžarjevem vrhu in na Pungartu pod Veliko Kopo.

Bogdan Žolnir je ohranil bogato pisno in slikovno gradivo, ki ga je zapustil njegov tast Miloš Grmovšek, starosta planinstva v Mislinjski dolini, in ga predal *Planinskemu društvu Slovenj Gradec*.

V almanahu 70 let planinstva v Mislinjski dolini je objavljen Žolnirjev obsežen prispevek o zgodovini *PD Slovenj Gradec (1919-1989)*.

Večer, namenjen spominu na Bogdana Žolnirja, Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec, 28. 1. 1998

**Miroslav Žolnir - Mirko (1939–2008),
planinec in kronist**

KULTURA

Mirko je obiskoval osnovno šolo v rojstnem kraju Slovenj Gradcu in v svojih kasnejših zapisih omenja tudi mestnega župnika Jakoba Sokliča, velikega kulturnika, ki »... nas je učil ne le verouka, ampak tudi osnov latinščine in logičnega mišljenja«. Gimnazijo je končal v Mariboru, naziv univerzitetnega diplomiranega ekonomista si je pridobil v Ljubljani. Kot 25-letni mladenič se je zaposlil v takratnem Rudniku lignita Velenje, kjer je delal do upokojitve leta 1998. Svoje delovne odlike (odgovornost, poštenost in točnost) je potrjeval v gospodarskem sektorju – bil je planer in analitik.

Kot član *Izvršnega sveta občine Velenje* je bil angažiran v raznih odborih. Ob zavzetem in odgovornem opravljanju delovnih obveznosti je bila njegova velika ljubezen narava: hribi in planine, gorski vršaci, pohodniške poti. Nekako samoumevno je bilo, da je kmalu po prihodu v Velenje postal aktivni član, pozneje tajnik, dolga leta pa tudi član upravnega odbora več planinskih društev. Tako je leta 1986 s Frančkom Ojsterškom ustanovil planinsko sekcijo pri velenjskem rudniku. Prizadevno in odgovorno je sodeloval pri nastajanju društvenih planinskih zbornikov, bil je natančen kronist in zapisovalec novic, zlasti o planinstvu.

Mirkove starše sem dobro poznal in z njimi poklicno sodeloval, zato so se lahko tudi najini družbeni, kulturni in planinski pogledi razvili v tovariško sodelovanje. Svoja pisna »raz-

Mirko Žolnir, predsednik upravnega odbora PD Slovenj Gradec, marca 2007 podaja letno poročilo o delu društva.

mišljanja« mi je pošiljal od leta 1999 do 2006. Informacije, kot jih je naslavljal oz. označeval v prvem letu, so v tipkopisu, naslednja leta pa v rokopisu, zdaj razporejena v sedem map. Za leto 1999 je ohranjenih 31 pisem.

Mirko je bil organizator mnogih planinskih pohodov že v času službovanja v Velenju, pozneje v Slovenj Gradcu, kjer je bil pomemben člen planinskega društva: član upravnega odbora, vzorno je urejal planinski oglasni deski na Vorančevem trgu in v Šolski ulici itd. Bil je organizator in udeleženec množičnih pohodov: *Matjažev pohod na Peco, Po Meškovi poti od Sel do sv. Neže, Šisernikova pot od Dravograda do Kremžarice, Pohod na Uršljo goro, Pohod na Arihovo peč v Rožu, Arničev pohod na Raduho* in še katerega.

Iz njegovih zapisov je razvidno, kako pozorno je spremljal politične, kulturne in gospodarske dogodke. Predvsem pa je v njegovem pisanju izražena velika ljubezen do gora in domovine. Bil je skromen, nekoliko zadržan, tih človek, na videz skoraj samotar. Njegovi tovariši so bili planinci, ki jim je znal natrositi veliko in pomembnega znanja.

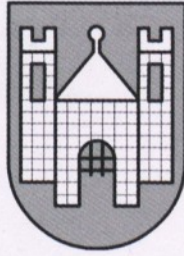
Po Mirkovi smrti je iz Amerike prišla na obisk njegova sestra Jožica. Prosila me je za nasvet, kako naj uredi dedkovo, očetovo in bratovo šolsko in planinsko zapuščino. Tako je slikovno in pisno gradivo prevzel v varstvo *Koroški pokrajinski muzej* in ga hrani v stavbi stare šole v Podgorju. Dogovorjeno je bilo, da naj bi v prihodnosti uredili Grmovšek-Žolnirjevo zbirko.

Planinsko društvo Slovenj Gradec bo v spomin na Bogdana in Mirka Žolnirja odprlo *Žolnirjevo planinsko pot*. Njena trasa bo: Legen (Klevž) – Paučkove bolnice – Partizanski dom – Grmovškov dom.

Mirko Žolnir, Porezen, 1992

Jože Potočnik

Mestna občina Slovenj Gradec

POKROVITELJI

jskd
JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

kultura za vsake čas

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

JAK

JAVNA AGENCIJA ZA KNJIGO REPUBLIKE SLOVENIJE
SLOVENIAN BOOK AGENCY

Izid revije je finančno podprla Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

GRAMMER

IMPRESUM

Epigraf

zasnova in izvedba
kreativnih projektov
Blaž Prapótnik, s. p.

*Kultura komuniciranja je intelektualni, estetski in
tehnični izziv, ki spremlja človeka ustvarjalnega
duha od najstarejših civilizacij do danes.*

(Blaž Prapótnik)

041 512 758
info@epigraf.si
www.epigraf.si

CerDonis

O B L I K O V A L N I C A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 703, 031 674 997

studio@cerdonis.si

www.cerdonis.si • info@km-z.si

CerDonis

T I S K A L N I C A

GLAVNI TRG 26, SLOVENJ GRADEC

09 90 10 575, 031 627 496

tiskalnica@cerdonis.si

www.cerdonis.si • info@km-z.si

CerDonis

Z A L O Ž B A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 702, 041 627 496

info@cerdonis.si

www.cerdonis.si • info@cerdonis.si

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon: (02) 88 53 198

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik), Maja Visinski Andreje (urednica poezije), dr. Silvija Borovnik, Milena Zlatar

Lektoriranje: Nina Vožič Makuc

Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Jože Potočnik, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Waltl

Nadzorni odbor: Franček Lasbahe - predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmave

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,
telefon: 031 324 020 - tajnica Cilka Sedar

Grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s. p., tel.: 03 759 34 23, info@epigraf.si, http://www.epigraf.si

Distribucija: Cerdonis, d. o. o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, faks: (02) 88 56 707, info@cerdonis.si

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek (stalni sodelavci) in arhiva Odsevanj ter JSKD

Tisk: Tiskarna Grešovnik, 400 izvodov, oktober 2010. **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR

NA PLATNICAH

*Primož Juvan,
Velb, fotografija*

*Matej Golob,
fotografija*

*Matej Golob,
fotografija*

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz – Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

